

Cinsel Şiddete maruz kalan kadınlar için uzman destek hizmetleri oluşturma ve sağlama konusunda umut vadeden uygulamalar

Batı Balkanlar ve Tűrkiye'deki kadın STK'ları ve politika yapıcılar için yasal ve pratik konulara dair genel bir değerlendirme

Avrupa-Şiddete Karşı Kadınlar Ağı (WAVE), 46 Avrupa ülkesinde (kadın STK'ları, STK ağları ve bireysel üyeler de dahil) 160'tan fazla üyeden oluşan ve kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ele almaya ve önlemeye kendini adanmış Avrupa çapında bir ağıdır. 1994'teki kuruluşundan bu yana, WAVE özellikle de güçlü bir Avrupa uzman destek hizmetleri, uzmanlar ve cinsel şiddetten hayatta kalanlar ağı oluşturmak yoluyla kadın ve çocukların insan haklarını geliştirmek ve güçlendirmek, kadın ve çocukların şiddetten uzak bir yaşam sürmelerini sağlamak için çalışmaktadır.

WAVE Ekip Lideri: Anna Ciupa

Danışmanlar: Biljana Brankovic¹, Uluslararası Avrupa Danışmanları Konseyi, Sırbistan; Cliona Saidléar, İrlanda Tecavüz Kriz Ağı Direktörü, İrlanda

Türkçe çeviri: Eda Sevinin

Sivil Toplum Güçlendirme Platformu (STGP Partnerleri)

Arnavutluk	Mirela Arçimandriti (Kalkınma için Toplumsal Cinsiyet İttifakı Merkezi)
Bosna Hersek	Aleksandra Petrić (Banja Luka Birleşmiş Kadınlar Vakfı)
Kosova*	Ardita Ramizi Bala (Kadın Sağlığı Merkezi)
Karadağ	Jovana Vujacic (Şiddet Mağduru Kadın ve Çocuklar SOS Yardım Hattı- Niksic)
Kuzey Makedonya	Elena Dimushevska (Kadınlara Yönelik Şiddeti ve Aile içi Şiddete Son Vermek için Ulusal Ağ - Şiddete Karşı Ses)
Sırbistan	Marija Petronijević (Fenomena Derneği)
Türkiye	Nihan Damarlı (Kadın Dayanışma Vakfı)
Grafik Tasarım	Monika Medvey
WAVE Ağı Ofisi	Bacherplatz 10/6, 1050 Viyana, Avusturya www.wave-network.org cssplatform.org

Yayın Tarihi: Haziran 2021

Bu yayın Avrupa Birliği'nin finansal desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğinden yalnızca WAVE sorumludur ve Avrupa Birliği'nin kurumsal görüşlerini yansıtmaz.

¹ Biljana Branković GREVIO üyesidir. Ancak, bu belgenin eş yazarlarından biri olan Brankovic, GREVIO üyesi olarak resmi sıfatıyla değil, danışman olarak bu görevi üstlenmiştir. Dolayısıyla burada ifade edilen görüşler bir bütün olarak GREVIO'ya atfedilemez.

* Avrupa Birliği için bu isim, statüye ilişkin pozisyonlara hâle getirmez ve UNSCR 1244/1999 tarihli kararına ve Kosova'nın bağımsızlık ilanına ilişkin Uluslararası Adalet Divanı Görüşü ile uyumludur. BM Kadın Birimi için, Kosova'ya yapılan atıflar BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararı bağlamında anlaşılmalıdır.

Bu yayının içeriği, BM Kadın Birimi, BM Kadın Birimi Yönetim Kurulu veya BM Üye Devletlerinin görüşlerini yansıtmayabilir. Bu yayındaki isimler herhangi bir ülke ya da bölgenin yasal statüsü hakkında veya yetkilileri ya da yetkililerin yetki sınırları hakkında bir görüş bildirildiği anlamına gelmez. Metin resmi yayın standartlarına göre düzenlenmemiştir ve BM Kadın Birimi olabilecek hatalardan sorumluluk kabul etmez.

Cinsel şiddete maruz kalan kadınlar için uzman destek hizmetleri oluşturma ve sağlama konusunda umut vadeden uygulamalar

Batı Balkanlar ve Türkiye'deki kadın STK'ları ve politika yapıcılar için yasal ve pratik konulara dair genel bir değerlendirme

İÇİNDEKİLER

- I. Giriş
- II. Muhtemel Destek İhtiyacını Tespit Etmek ve Değerlendirmek – Batı Balkanlar ve Türkiye'de cinsel şiddet mağduru kaç kişinin uzman desteğine ihtiyaç duyması muhtemeldir?
- III. Ortak bir dil kurmak: Cinsel şiddet mağdurlarına yönelik uzman desteği
- IV. Tecavüz kriz merkezi modelinin ilkeleri, kavramları ve gerekçesi
- V. Avrupa ülkelerinde tecavüzün kovuşturulması - mağdurların adalete erişimindeki eksiklerin tespit edilmesi
- VI. Stratejik politikalar: devletin hesap verebilirliğine yönelik adımlar
- VII. Yasal mevzuatta cinsel şiddet
- VIII. Yasal mevzuatta cinsel taciz
- IX. Cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi: veri toplamanın önemi
- X. Cinsel şiddet mağdurlarına destek
- XI. Tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet vakalarında profesyonellerin görevlerini ve izlenecek prosedürleri düzenleyen protokol ve kılavuz ilkeler
- XII. Profesyoneller tarafından bildirim ve raporlama
- XIII. Kadın STK'larının Özerkliği
- XIV. Sonuç ve Tavsiyeler
- XV. EK
 1. Bölüm: Ceza yasalarında tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerine ilişkin hükümler
 2. Bölüm: Cinsel tacize ilişkin hükümler

I. Giriş

Bu politika belgesi AB/BM Kadın Birimi'nin "Kadına yönelik şiddeti sona erdirmek: Normları uygulamak, fikirleri değiştirmek" bölgesel programı altında yürütülen "Batı Balkanlar ve Türkiye'de cinsel şiddet konusunda savunuculuğun, bilgi-temelli büyümenin ve işbirliklerin kolaylaştırılması için bölgesel STK ağlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi" projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu program Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Sırbistan'ı kapsayan Batı Balkanlar ve Türkiye'de kadına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddeti sonlandırmayı amaçlamaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin (İstanbul Sözleşmesi) 25. Maddesi devletlerin cinsel şiddet mağdurlarına uygun ve yeterli desteği temin etmesi ve bu amaçla sağlanacak hizmetlerin kolay bir şekilde erişebilir olması gerektiğini vurgular. Batı Balkanlar ve Türkiye'de cinsel şiddet hizmetlerine dair 2019 yılında yapılan bir haritalandırma çalışmasının özetinde² programın uygulama sürecinde bölgedeki cinsel şiddete ilişkin hizmetlerde saptanan eksiklik ve boşlukların önemli bir bölgesel sorun olduğunun altı çizilmiştir.

Program partneri yedi ülkeden sadece üçünde cinsel şiddet konusunda uzmanlaşmış hizmetlerin sağlandığı belirlenmiştir. Ancak bu hizmetler de yetersiz hükümet desteği ve kaynak eksikliği nedeniyle eksik kalmaktadır. Ayrıca kadın STK'larının, hizmet sağlayıcıların ve politika yapımcıların cinsel şiddet konusunda aldıkları eğitim ve kapasite yeterli değildir ve cinsel şiddet mağdurlarına sağlanan destek ve hizmetlerde ihtiyaç duyulan yol gösterici prensipler eksiktir. Bu durum cinsel şiddet mağdurlarında bu tür suçları bildirme konusunda ciddi güvensizlik yaratmaktadır.

2019 Haritalandırma Raporu'nun bulgularını ele almak amacıyla Sivil Toplum Güçlendirme Platformu (STGP) projesi kapsamında cinsel şiddet mağduru kişilere destek sunan uzmanlar, kadınlarla çalışan sivil toplum kuruluşları ve politika yapımcılar gibi paydaşlar arasında umut vadeden uygulama standartlarını teşvik etmek amacıyla bir kapasite geliştirme eğitimi düzenlendi. Bu eğitimin amacı cinsel şiddet mağduru kişilere daha etkin bir şekilde destek sunabilmeleri için hizmet sağlayıcıları hazırlamak ve bu politika belgesinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

Türkiye'nin 20 Mart 2021 yılında yayımlanan bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi'nden³ çekilmesi dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur. Bu karar, Türkiye'nin artık İstanbul Sözleşmesi'nde teminat altına alınan standartlara uymak zorunda olmadığı ve cinsel şiddet mağduru kişilere uzman destek hizmeti sağlama yükümlülüğünün bulunmadığı anlamına gelmektedir.

COVID-19 pandemisine bağlı olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet dünya çapında aşırı derecede yükselirken, kadınları ve çocukları şiddetten korumanın önemini **vurgulamak** hayati bir gerekliliktir. Bu, kadınları şiddetten, özellikle de cinsel şiddetten korumaya yönelik ciddi ve sürekli bir siyasi taahhüdü gerektirir. Buradan hareketle, bu belge kapsamında Türkiye'nin içinde

² https://cssplatform.org/wp-content/uploads/2019/12/WAVE_SVReport191119_web.pdf

³ <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkey-s-announced-withdrawal-from-the-istanbul-convention-endangers-women-s-rights>

bulunduğu durum ele alınırken, WAVE, Türkiye'nin cinsel şiddet mağduru kişilere koruma ve destek hizmetleri sağlarken aşağıda belirtilen standartlara uymasını tavsiye etmektedir.

Bu politika belgesi ulusal politika yapıcılarına ve kadın kuruluşlarına cinsel şiddet mağduru kadın ve çocuklara sağlayacakları destek hizmetlerini tesis ederken ve uygularken danışabilecekleri bir öğrenme aracı sunmayı amaçlamaktadır. Bu belgenin, zaman içinde ulusal hizmet sağlanırken benimsenen çerçeveyi de şekillendirmesi olasıdır.

Bu belge, kadın STK'ları ve diğer paydaşlar tarafından cinsel şiddet mağduru kişilere destek sunmak amacıyla uygulanan umut vadeden pratiklere dikkat çekmeyi ve İstanbul Sözleşmesi'nde belirtilen uzmanlık gerektiren hizmetler için (tecavüz kriz merkezleri ve cinsel şiddet sevk merkezleri) ortak bir dil oluşturulmasını amaçlıyor. Bu belge, Batı Balkanlar ve Türkiye'deki kadın STK'ları ve politika yapıcıları için bir ölçekleme ve öğrenme sürecinin genel hatlarını sunmakta ve tecavüz kriz modelinin ilkeleri, kavramları ve mantığını genişleterek cinsel şiddet mağduru kişilerin uzman desteğine duydukları ihtiyacı tespit etmekte ve değerlendirmektedir.

Ek olarak, bu belgede önleme çalışmalarının önemine değinilmekte ve İrlanda ve Sırbistan'da yürütülen farkındalık yaratma kampanyalarına yer verilmektedir. Dahası, bu belge GREVIO izleme raporları gibi mevcut analiz ve raporlara dayanmaktadır. Böylelikle bölgede yürütülen stratejik politikalar, cinsel şiddet ve cinsel şiddete ilişkin mevzuat, cinsel şiddet suçlarına dair raporlarda sunulan veriler, protokollerin yanı sıra profesyonellerin, diğer sorumluluklarıyla birlikte, bu suçları bildirme süreçlerini düzenleyen talimatlara dair kapsamlı bir analiz sunmaktadır.

Bu belge kısmen İrlanda'daki deneyime ve bu deneyim üzerinden geliştirilen standartlara dayanmaktadır. Ancak eklememiz gerekir ki, Birleşik Krallık'taki kadın STK'ları, özellikle de tecavüz kriz merkezleri, öncelikli olarak cinsel şiddet mağduru kadınlara ve kız çocuklarına 40 yılı aşkın bir süredir uzman desteği sunmaktadır.⁴ Uzun yıllar boyunca yürütülen araştırma, düşünme, danışma ve tanımlama süreçleri neticesinde geliştirilmiş bu hizmetler İrlanda ve Birleşik Krallıkta sağlanan desteğin temellendiği yüksek standartları yansıtmaktadır. Bu uygulamalar her türlü cinsel şiddetten hayatta kalanlara etkili ve uygun desteği sağlamak için travma konusunda bilgilendirilmiş bir yaklaşım ve çerçeveyi benimsemektedir.

Araştırma Yöntemi ve Belgenin İçeriği

Bu belge Avrupa Konseyi danışmanı Biljana Branković⁵ (Sırbistan) ve İrlanda Tecavüz Kriz Ağı direktörü Cliona Saidléar'ın desteğiyle hazırlanmıştır. Dr. Cliona Saidléar cinsel şiddet mağduru kadınlara sağlanan destek hakkında sunduğu detaylı açıklamalarla İrlanda Tecavüz Kriz Ağı'nın deneyimlerinde temellendirilen İrlanda'da uygulanan tecavüz kriz modelinin dayandığı ilkeleri, prensipleri, kavramları ve mantığı ele almıştır.

Biljana Branković'in sunduğu veriler yedi ülkenin tamamındaki durumun temel bir analizinden, bölgedeki kadın STK'larının raporlarından ve 2019 WAVE Haritalandırma Raporu gibi bölgede daha önce yürütülmüş çalışmaların çıktılarında elde edilmiştir. Bu belgenin amacı doğrultusunda **her ülkeden toplanan bilgi/verileri aynı yöntemle elde etmek ve ülkeler arası karşılaştırmayı mümkün kılmak için bir anket** hazırlanmış ve yedi ülkedeki tüm partnerlere gönderilmiştir. STGP partnerleri de ulusal raporlar formatında ayrıntılı veriler sağlamışlardır. Burada sunulan analiz cinsel

⁴ https://rapecrisis.org.uk/media/2162/rcnss_partners_final.pdf; <https://www.solacewomensaid.org/>; <https://www.womensaid.org.uk/>

⁵ Yukarıda belirtildiği gibi, Biljana Brankovic bu projede bağımsız olarak çalışmıştır. Bu nedenle bu belgede dile getirdiği fikirler topluca GREVIO'ya isnat edilemez.

şiddetin yaygınlığına ilişkin farklı ülkelerde yapılan anketleri, kadın STK'larının cinsel şiddete maruz kalmış kişilere destek sunarken edindikleri deneyimleri, tecavüz ve cinsel şiddete müdahalede ceza hukuku ve yargının eksikliklerini (böyle bir veri mevcut olduğunda), cinsel şiddeti ele alan ya da özel olarak cinsel şiddete odaklanan ulusal eylem planları gibi cinsel şiddete ilişkin stratejik politikaları, cinsel şiddet ve cinsel tacizin suç sayılmasını ve cinsel şiddet mağduru kişilerin bildirimde bulunma konusundaki istekli olup olmamasından bağımsız adli muayene veya diğer hizmetlerin sağlanıp sağlanmadığını göz önüne almaktadır. Eğer mevcutsa, cinsel şiddete değinen GREVIO ülke raporları da analiz edilmiştir.

Her bölümde ilgili ülkelerde tespit edilen umut vadeden uygulamalara dayalı tavsiyeler sunulmuştur. Aynı zamanda Danimarka (hizmet sağlanması) ve Portekiz (veri toplanması) gibi GREVIO tarafından analiz edilen diğer ülkelerde sağlanan umut vadeden uygulamalarına da yer verilmiştir. Bu belge, GREVIO'nun bugüne kadar izlediği tüm ülkelere tavsiye ettiği uzman destek hizmetlerinin acilen ve yeterli bir şekilde temin edilmesi gerekliliğine odaklanan "Notlar ve Tavsiyeler" kısmı ile sona ermektedir.

II. Muhtemel Destek İhtiyacını Tespit Etmek ve Değerlendirmek – Batı Balkanlar ve Türkiye'de cinsel şiddet mağduru kaç kişinin uzman desteğine ihtiyaç duyması muhtemeldir?

Batı Balkanlar'da (Arnavutluk, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Bosna Hersek, Kosova dahil) kadına yönelik şiddetin yaygınlığına⁶ dair en son bulgular Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) 2018 yılında gerçekleştirilen ve 2019 yılında yayımlanan araştırmasında elde edilmiştir.⁷ Araştırma kadınların maruz kaldığı şiddeti, şiddetin kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkilerini (kalıcı olanlar dahil) ve kadınların destek ve yardım arayışlarını incelemiştir.

Anket, yaşam boyu (15 yaşından itibaren cinsel şiddete maruz kalma) herhangi bir partner tarafından uygulanan cinsel şiddete maruz kalma oranının Sırbistan'da %5, Karadağ ve Kuzey Makedonya'da %3 oranında olduğunu belirtmiştir. Nitel araştırma bulguları **özellikle endişe vericidir**: bölgede yaşayan bazı kadınlar evlilik içinde seks yapmak 'zorunda' olduklarını düşünmektedirler. Ayrıca, kadınların büyük bir kısmı cinsel tacizden hayatta kalmıştır: yaşam boyu cinsel taciz oranları Sırbistan'da %42 ve Bosna Hersek'te %28 olarak belirtilmiştir. **Cinsel şiddet mağduru kişilerin uzman destek hizmetlerine duyulabileceği İHTİYACI belirlemek için 12 aylık yaygınlık oranları popülasyondaki kadın sayısı ile karşılaştırılabilir.**

AGİT tarafından gerçekleştirilen anket kadınların çoğunun partneri olmayan kişiler ya da mevcut partnerleri tarafından uygulanan cinsel şiddetin uzun soluklu psikolojik etkilerinden mustarip

⁶ Yaygınlık terimi "belirli bir süre boyunca (genellikle yaşam boyu veya 12-ay süresince nüfusta kaç kişinin ya da nüfusun kaçta kaçının (yüzde) belirli bir olgudan etkilendiğini açıklamak" için kullanılır. Örneğin son 12 ayda şiddetin %10 oranında yaygın olması bu süre zarfında ortalama olarak her on kadından birinin bir ya da birden çok kez şiddete maruz kaldığı anlamına gelir. Yaygınlık kişilerin bir ya da birden çok kez şiddete maruz kalıp kalmadığına dikkate almaksızın şiddet mağduru her kişiyi bir kez değerlendirdiğinden bu oran şiddetin yoğunluğunu ya da şiddete tekrar tekrar maruz kalmayı yansıtmaz. Yalnızca şiddet mağduru kişi sayısını ya da oranını ölçer. Anket örneklemini ulusal (ya da daha geniş) bir nüfuzu temsil ettiğinde, örnekleme ölçülen yaygınlık oranının, bir anketten diğerine farklılık gösteren güven aralıkları dahilinde, popülasyondaki yaygınlık oranına tekabül ettiği düşünülebilir." (Daha fazla bilgi için, bkz. Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı – FRA, 2014).

⁷ Batı Balkanlar (Arnavutluk, Bosna Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan, Kosova) dışında iki Doğu Avrupa ülkesinde de araştırmalar yapılmıştır: Moldova ve Ukrayna.

olduğunu göstermektedir. Partnerleri olmayan kişilerin uyguladığı cinsel şiddetten hayatta kalanların saldırı sonrası kaygı semptomları (%55) ya da saldırı/tehlikeye açık olma hisleri (%43) yaşamaya başlama oranlarının sadece fiziksel şiddete maruz kalan kadınlara kıyasla –kaygı semptomları (%23); saldırı/tehlikeye açık olma hisleri (%20)– daha yüksek olduğu görülmektedir. Cinsel şiddet içeren saldırılardan hayatta kalanların cinsel şiddet içermeyen şiddet biçimlerine maruz kalanlara oranla uyuma güçlüğü (%36-%21) ve panik atak (%29-%18) yaşama olasılıklarının da daha yüksek olduğu görülmektedir. Mevcut partnerleri tarafından uygulanan cinsel şiddetten hayatta kalanların, sadece fiziksel şiddet içeren durumlarla kıyaslandığında, ilişkilerde daha yüksek oranda zorluk yaşadıkları (%48), saldırı/tehlikeye daha açık hissettikleri (%37) ve daha sıklıkla özgüven kaybı yaşadıkları (%37) tespit edilmiştir. **Bu tür destek hizmetlerine dair POTANSİYEL İHTİYAÇ değerlendirilirken bu bulgular dikkate alınmalıdır. Bu tür hizmetler cinsel tacizden hayatta kalanların ihtiyaçlarına göre ayarlanmalı ve uzmanlaşmalıdır. Cinsel şiddetin psikolojik etkilerine dair yaygınlık verileri ve bulguları Batı Balkanlar’da yaşayan kadınların cinsel şiddet sevk merkezlerine oranla tecavüz kriz merkezlerine daha fazla ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir çünkü tecavüz kriz merkezleri cinsel şiddet ya da cinsel tacizden hayatta kalanlara daha uzun süreli destek, danışmanlık ve savunma hizmetleri sunmaktadır.**

Fiziksel ve/veya cinsel şiddet mağduru kadınların büyük bir çoğunluğu, yaşadıkları en ağır şiddet olaylarını polise veya başka herhangi bir kurum ya da kuruluşa bildirmeme kararı almıştır.

Bulgular saldırıyı gerçekleştirenin kim olduğuna göre farklılık göstermektedir: mevcut partnerin ağır fiziksel ve/veya cinsel şiddet uyguladığı durumların ardından kadınların %81’i polis ya da herhangi başka bir kurum/kuruluşa iletişime geçmemiştir. Şiddetin önceki bir partner tarafından uygulandığı durumlarda bildirme oranı %65 iken, şiddet partner dışında başka biri tarafından uygulandığında bu oran %53’tür.

Şiddet mağdurlarına destek sağlayan kuruluşlara başvurma oranı ihmal edilebilecek düzeydedir (%1’den az). Bu oranı, bölgedeki ülkelerde cinsel şiddet mağdurlarına uzman hizmetlerinin sağlanmaması gibi olgular dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle açıklamak mümkündür.

Cinsel tacizin herhangi bir kurum ya da kuruluşa bildirilme oranı ise daha da düşüktür. Bu politika belgesi bağlamında kadınların neredeyse yarısının yaşadıkları cinsel taciz vakaları hakkında kimseyle konuşmadıkları ve hiçbir kadının bu konuda destek sağlayan kuruluşlarla iletişime geçmediğinin altı çizilmiştir. Bu bulgular, farkındalık yaratması mümkün pratik ve eylemlere duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Ayrıca cinsel şiddet ve cinsel taciz mağdurlarına yönelik uzman destek hizmetleri tesis edildikten sonra bu hizmetler yaygın bir biçimde tanıtılmalı, çalışma ilkeleri netleştirilmeli ve kadın nüfusunun geneline açıklanmalıdır. Bu süreçte, Batı Balkanlar’da cinsel şiddet mağdurlarının büyük oranda yoğun utanç duyguları hissettikleri göz ardı edilmemelidir. Şöyle ki, bu bağlamda şu bulgu vurgulanmalıdır: yakın partnerleri tarafından uygulanan fiziksel şiddet mağduru kadınlara kıyasla **yaşadıkları en ağır şiddetin cinsel şiddet olduğunu belirten kadınların bu şiddeti bildirmeme nedenlerinin utanç (%38) ve güven eksikliği olduğunu söyleme ihtimalleri daha yüksektir –partnerleri dışında biri tarafından uygulanan cinsel şiddet mağdurları ‘polis hiçbir şey yapmayacağına’ kani olmuştur ve bu yüzden bildirmemeyi tercih ettiklerini belirtmektedir.** Benzer eğilimler, cinsel taciz mağdurları arasında da tespit edilmiştir.

Yakın partner tarafından uygulanan fiziksel şiddet mağdurlarına kıyasla cinsel tacizden hayatta kalanların polisten yardım isteme oranlarının daha düşük olduğu bulgusu (farklı ülkelerde yürütülen birçok araştırmada da sıklıkla doğrulanmıştır) cinsel şiddet mağdurlarına sağlanan hizmetleri düzenleyen prosedürlerin bu kişilerin polise bildirimde bulunma konusunda istekli olup olmadıklarına bağlı olmaması gerekliliğine açıkça işaret etmektedir. Örneğin, yakın

zamanda yaşanan cinsel şiddet vakalarında, şiddet mağdurlarına sunulan tıbbi yardım ya da adli muayene kişinin polise önceden bildirimde bulunmasına bağlı olmamalıdır. Bu konuda, İstanbul Sözleşmesi'nin belirttiği önemli şartı (Madde 18, 4. paragraf) hatırlamalıyız. Bu şarta göre şiddet mağdurlarına sunulan hizmetler bu kişilerin saldırgan aleyhinde suçlamada bulunma veya tanıklık etme konusundaki isteğinden bağımsız olmalıdır.

Batı Balkanlardaki kadınların dikkate değer bir bölümünün çatışmalardan doğrudan etkilendiği söylenebilir. Bu oranlar Karadağ'da %10'dan Kosova'da %73'e uzanmaktadır. Bu bulgular, savaş sırasında tecavüze uğramış olan kadınların bölgedeki kadınlar arasında “gizli” kaldığına işaret etmektedir. Bu nedenle, çatışmaya kaynaklı şiddetin uzun süreli psikolojik sonuçları nedeniyle bazı kadınların çatışma sona erdikten yıllar sonra dahi psikolojik yardım ve desteğe ihtiyaç duyabileceği varsayılabilir. Bu nedenle Batı Balkanlarda tecavüz kriz merkezlerinin rolü (şiddet olayından sonra uzun süreli destek sunabilme potansiyelleri sayesinde) önemlidir.

“Tarih ve kadın-hikayeleri”: Kayıp deneyim ya da geçmişten gelen bilgi üzerine inşa etmek

Batı Balkanlar bölgesinde yaşayan pek çok kadının geçmişte silahlı çatışmalardan doğrudan etkilendiğini belirten yukarıda alıntılanan araştırma bulguları bu politika belgesi bağlamında kayda değer başka bir konuyu da gündeme taşımaktadır.

Bir hatırlatma: Savaş sırasında tecavüzün yarattığı travma

“Pek çok kadının deneyimlerine dair tarihsel anlatılar ve kadın hikayeleri gösteriyor ki kadınlar maruz kaldıkları cinsel suçlar hakkında pek konuşmıyorlar. Travma sonrası kadınların suskunlukları, utanç ve sorumluluğu tecavüzcüler yerine işkence mağduru kadınlara yükleyen toplumsal ataerkil yorum bağlamında anlaşılmalıdır. Bu, Amandine Fulchiron'un “sapık ataerkil tersine çevirme” diye adlandırdığı kadın düşmanı bağlamdır. Ayrıca, kadınların tecavüz sonrası sessizlikleri, devlet kanunları ve yönetmeliklerinden, aile üyelerinde ve hatta kadınların kendi bedenlerinde ve psişelerinde cisimleşen geleneksel kurallar ve kültürel normlara kadar her düzeyde kadınlara karşı sürdürülen tarihsel ayrımcılığın sonucudur. Savaş sırasında tecavüzün sonrasında hissedilen travmatik duygular işkenceden sonra hissedilen duygulara benzemektedir. Ancak ataerkil tersine çevirme bağlamında cinsel boyutun “biraz farklı”⁸ olması nedeniyle cinsel suçlar ve sonuçları başka hiçbir şeye benzemez.” *Lepa Mladjenovic*⁹, 2011¹⁰

GREVIO 2020 tarihli Sırbistan raporunda cinsel mağdurlarına yönelik uzmanlık gerektiren hizmetlerin eksik olduğunun altını çizmiş ve savaş sırasında işlenen tecavüz suçlarına dikkat çekmiştir: “Herhangi bir psikolojik danışma hizmetinin, travma sonrası desteğin ya da herhangi başka tür destek mekanizmalarının yokluğunda, tecavüze mağduru kişiler tamamen yalnız kalıyorlar. GREVIO bu durumun savaşlar sırasında tecavüze ve cinsel şiddete maruz kalmış olan ve şu anda Sırbistan'da ikamet eden pek çok kadın için hâlâ geçerli olduğunu hatırlatmaktadır. İstanbul Sözleşmesi, geçmişte ve bugün, tecavüz ve cinsel şiddet mağduru olmuş kişilerin yaşadıkları cinsel şiddet deneyimleriyle ilgili her türlü damgayı ortadan kaldırmak ve kolektif bir iyileşme sürecini başlatmak için eşsiz bir fırsat sunan bütüncül hizmetlerin sağlanmasını zorunlu tutar.”

⁸ Bu terim Alman feminist Alice Schwarzer tarafından 1975 tarihinde yayımlanan *The little difference and its huge consequences* (Mladjenovic, 2011 içinde) kullanılmıştır.

⁹ WAVE'in kurucu ortağı feminist Lepa Mladjenovic, savaşta sırasında tecavüz mağduru olan kişiler de dahil olmak üzere cinsel şiddet mağdurlarına uzman desteği/danışmanlık hizmeti sağlamak için uzun yıllar boyunca bölgede çalışan aktivistlerden biridir.

¹⁰ Mladjenovic, L. (2011). Healing is justice, <https://www.womenngo.org.rs/en/news/480-healing-is-justice>

Batı Balkanlar'daki savaşların ardından, **bazı kadın STK'ları savaş döneminde tecavüz mağduru olan kişileri destekleme konusunda kayda değer uzman desteği geliştirmişlerdir**. Bosna Hersek, Hırvatistan, Sırbistan ve Kosova'da bu tür mağdurlar için uzman desteği geliştirilmiş ve uluslararası kadın hareketinden temsilciler¹¹ bölgedeki savaş sırasında tecavüz mağduru olan kişilere sağlanan destek sağlama kapasitelerini ve becerilerini geliştirmek için kadın STK'larına destek, eğitim ve yardım sunarak bu sürece dahil olmuşlardır. Böylece bölgede, hayatta kalanlara uzun vadeli psikolojik danışmanlık, hukuk danışmanlığı ve diğer destek türlerini sunan, Zenica'dan (BH) Medica ve Tuzla'dan (BH) Vive zene gibi çeşitli uzman kuruluşlar kurulmuştur. Savaş zamanlarında kurulan ve tecavüz ve işkence mağdurlarına yardım sunma konusunda deneyim kazanan kuruluşlara bölgedeki kadın sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında yaygın olarak kullandıkları el kitaplarında ve diğer materyallerde yer verilmektedir. Dolayısıyla, bu gelişme, bölgedeki kadın STK'larının kapasitelerine daha genel bir katkıda bulunmuştur. Örneğin, travma desteğine dair feminist ilkeler daha yaygın bir biçimde ifade edilmiş ve çalışmalarında öncelikli olarak savaş sırasında tecavüz mağduru olan kadınlara değil de kadına yönelik her türlü şiddete maruz kalanları desteklemeye odaklanan kadın STK'larına yardımcı olmuştur.

Neticede **savaş zamanlarında geliştirilen bilginin, Batı Balkanlar'ın tamamında aktif kadın hareketinin daha kapsamlı bilgi tabanına entegre edildiğinin ve kapasite geliştirme çalışmalarına büyük katkılarda bulunduğu** altı çizilmelidir. Geçtiğimiz 30 yıl içinde yerel dillerde pek çok el kitabı ve kılavuz geliştirilmiştir.¹² Zagreb (Hırvatistan) Kadınlar Odası ve Belgrad (Sırbistan) Ensest Travma Merkezi gibi cinsel şiddet mağdurlarını destekleme konusunda uzmanlaşmış kadın STK'ları, eğitimler ve önleme faaliyetleri yoluyla bilgi ve uzmanlıklarını paylaşmaya devam etmektedirler.

Son dönemde bölgedeki kadın STK'ları, aile içi şiddet mağdurlarına destek hizmetlerine odaklanmıştır. Ayrıca, bağışçıların öncelikleri de değişmiş ve çaba ve kaynakların büyük bir kısmı kurumlardaki profesyonellere yönelik eğitimlere yoğunlaşmıştır. Ek olarak, bölgedeki bazı ülkelerle ilgili GREVIO raporlarının gösterdiği gibi, bölgedeki devletler, ne yazık ki, kadınlara yönelik (herhangi bir biçimde) şiddete odaklanan uzman destek hizmetlerine fon yatırımı yapmamaktadır (bkz., GREVIO Karadağ raporu, 2018 ve GREVIO Sırbistan raporu, 2020). Sonuç olarak, Batı

¹¹ Bkz.: Medica Mondiale, <https://www.medicamondiale.org/wer-wir-sind/geschichte.html>

¹² Şiddet mağdurlarına uzman desteği sağlamaya yönelik yerel dillerde (Boşnakça-Hırvatça-Sırpça) kitapçıklar/el kitapları/kılavuzlar ve ayrıca mağdurlar için el kitapları geliştirildi ve bölge genelinde yaygın olarak paylaşıldı. Bunlardan bazıları kadınlara yönelik her türlü şiddetten mağdur olanlara destek sağlamaya yönelikken, bazıları ise savaş döneminde tecavüze maruz kalanların yaşadıkları travma dahil olmak üzere cinsel şiddete odaklandı. Daha eski kılavuzların/el kitabı örnekleri arasında şu yayınlara yer alır: Medica Zenica (1999). Ne živjeti s nasiljem, Medica Zenica - Infoteka, Nenasilna komunikacija; Ostojić, E., Ružičić, D. (1999). Multidisciplinarni pristup suzbijanju nasilja nad ženama i domaće nasilja: Priručnik za pomagače i pomagačice koji rade sa žrtvama i preživjelima nasilja, Medica Zenica - Infoteka; Mladjenović, L. i sar. (1999). Žene za život bez nasilja – priručnik za volonterke SOS telefona. Beograd – Ženska prava, drugo dopunjeno izdanje; Andjukić, B., Belamarić, J., Kolarec, Dj., Mamula, M., Vlahović-Štetić V. (2000). Zagreb: Centar za žene žrtve rata; Centar za žene žrtve rata (2000). Seksualno nasilje. Zagreb: Centar za žene žrtve rata; Matijević-Vrsuljko Lj., Martin M., Tolle N. (2000). Priručnik za zlostavljane žene. Zagreb: Autonomna ženska kuća; Autonomni ženski centar (2001). Pravna vodičica za zlostavljanu ženu. Beograd: AŽC; Andrašek, V. i sar. (2003). Kako izaći iz nasilne veze: priručnik ženama za život bez nasilja. Zagreb: Autonomna ženska kuća; Autonomna ženska kuća (2004). Put iz nasilja: priručnik za otvaranje i vođenje skloništa za žene, prevod WAVE priručnika. Zagreb: Autonomna ženska kuća; Popadić, D., Savić, S., Alempijević, Dj., Otašević, S. (2007). Nasilje nad ženama: moja profesionalna odgovornost – priručnik za praksu u zdravstvenim ustanovama. Beograd: AŽC – Program Žensko zdravlje; Vukasović i sar. (2010). Priručnik za rad na SOS telefonu za (potencijalne) žrtve trgovine ljudima, iskustvo NVO ASTRA. Beograd: ASTRA – Anti-Trafficking Action; Bogavac, Lj. (2006). Moja tajna kao strah, kao sramota, kao bol – studije slučajeve Incest Trauma Centra. Beograd: Incest Trauma Centar; Zore, P., Vukmanić-Rajter, M. (2014). Minimalni standardi – feministički model socijalnih usluga za rad sa ženama žrtvama nasilja. Zagreb: Ženska soba; Mamula, M. i sar. (2010). Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva. Zagreb: Ženska soba.

Balkanlar bölgesinde hizmet odaklı çalışmalar yürüten kadın STK'ları hayatta kalma mücadelesi vermekte ve çoğu zaman gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaktadırlar.¹³ Bu bağlamda, **savaş zamanlarında geliştirilen kayda değer bilgi/uzmanlıkların bir bölümü, yukarıda belirtildiği gibi “kaybedilmiş”, ihmal edilmiş ya da dikkate alınmamıştır.**

Bu açıdan bu politika belgesinde vurgulanması gereken noktalardan biri de **cinsel şiddetle ilgili (yukarıda sunulduğu gibi) daha önce geliştirilmiş deneyim ve uzmanlıktan yararlanmanın yanı sıra cinsel şiddete dair “kaybedilmiş bilgiyi yeniden canlandırmanın” ve bu bilgidен faydalanmanın önemli olduğudur.** Bu, cinsel şiddet, kapasite geliştirme faaliyetleri ve ağ oluşturma konularında tasarlanan özel eğitimler yoluyla yapılabilir. Örneğin, aile içi şiddet mağdurlarına destek sağlama konusunda kapsamlı bir deneyime sahip olan kadın STK'ları, yalnızca cinsel travmaya odaklanan uzman eğitimler sunabilirler. Böyle bir çabaya yönelik ilgilerini saptamak için kadın STK'larına—bu projedeki ulusal partnerlere—şunlar soruldu: a) ülkelerinde çalışma yürüten kadın STK'larının cinsel taciz mağdurlarına halihazırda destek sağlayıp sağlamadığı ve b) kendi örgütlerinin ve diğer uzmanlık gerektiren hizmetler sağlayan kadın örgütlerinin cinsel travma konusunda özel eğitimler almakla ilgilenip ilgilenmediği.

Ulusal partnerler kendi STK'larının yanı sıra ülkelerindeki diğer kadın STK'larının da ekseriyetle aile içi şiddet mağdurlarını destek sunduğunu ama zaman zaman cinsel şiddet mağdurları ile de çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte, **genellikle ülkelerindeki kadın STK'larının cinsel travma konusunda uzmanlaşmış bilgiye sahip olmadıklarını ve bu nedenle cinsel taciz mağdurlarının travmalarıyla başa çıkmalarına destek olmalarını sağlayacak ek uzman eğitimlere ihtiyaç duyacaklarını da dile getirmişlerdir.**

Sonuç olarak, bölgedeki kadın STK'larının pek çoğu (öncelikli olarak aile içi şiddet mağdurlarına) feminist ilkelerde temellendirilmiş—kadınlara yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet temelinde ele almak, güçlenme ve gizliliğe saygı gibi—uzmanlık gerektiren hizmetleri sağlama konusunda oldukça deneyimlidir. Bu STK'ların bazıları uzmanlık gerektiren hizmetlerin sunumu konusunda 20 yıllık deneyime sahiptir. Bu nedenle, **bölgedeki BM kurumları ve devlet yetkilileri, kadın STK'larının üyelerine yönelik cinsel şiddet konusunda uzmanlaşmış eğitimleri destekleyerek ve/veya finanse ederek mevcut uzmanlıktan yararlanma ve kapasitelerini daha da geliştirme olasılığını değerlendirebilir. Bu konuyla özel olarak ilgilenen kadın STK'larının sağladığı uzmanlık bu tür eğitimler tasarlanırken ve verilirken dikkate alınabilir.**

Batı Balkanlar'da #MeToo: Cinsel şiddet deneyimlerini paylaşmaya yönelik son girişimler

Son dönemde eski Yugoslavya ülkelerindeki (Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan) kadınların cinsel istismarı görünür kılmak için girişimlerde bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Kadınlar Facebook'ta çeşitli girişimler/gruplar oluşturmuş, bu gruplar içinde kadınların istismar deneyimlerini paylaştığı ve konuyla ilgili farkındalık yaratmaya çalıştıkları özel çalışma grupları kurmuşlardır. **Bu deneyimler genellikle yıllar önce meydana gelen ve polise veya diğer kurumlara bildirilmeyen cinsel şiddete değinmektedir.**

Bu tür girişimler/gruplar şunları içermektedir:

- “Bunu ben istemedim”, “I didn't ask for it,” <https://www.facebook.com/NisamTrazila/> (41,600 takipçi).¹⁴ Grup Facebook sayfalarında şunu paylaştı: “Oyuncu Milena Radulović'in,

¹³ WAVE (2019). 2019 tarihli WAVE ülke raporu: Avrupa'da Kadınlara Destek Hizmetlerinin Durumu (The situation of women's support services in Europe). Vienna: WAVE.

¹⁴ 17 Mayıs 2021 itibarıyla, tüm Facebook grupların takipçi sayısı.

ünlü bir profesör ve yönetmen olan Miroslav Aleksić'i tecavüzle suçlamasının ardından, kadınlar yalnızca birkaç saat içinde tüm bölgede birbirleriyle iletişime geçtiler. Travmalarını paylaştılar ve birbirlerine şu mesajı gönderdiler: 'Yalnız değilsin' (#NisiSama)".

- "Sana inanıyorum". [https://www.facebook.com/ Verujem-Ti-104208968197790/](https://www.facebook.com/Verujem-Ti-104208968197790/) (1088 takipçi). "Sana inanıyorum", kadınları kendilerine ve birbirlerine inanmaya teşvik eden, toplumsal cinsel şiddetten hayatta kalan kadınların ifadelerine güvenmelerini talep eden ve cinsel şiddete karşı mücadele eden bir feminist girişimdir."
- "Hayır, hayır demektir". [https://www.facebook.com/ NEznaciNe/](https://www.facebook.com/NEznaciNe/) (3277 takipçi). "Cinsel şiddeti tanıma, cinsel şiddete tepki verme ve cinsel şiddet mağdurlarını koruma yöntemlerini anaokulu ve ilkokuldan başlayarak Sırbistan eğitim müfredatına entegre etme girişimini destekleyen Facebook sayfası".

Batı Balkanlar'da yeni kurulan Facebook grupları

Facebook gruplarında cinsel şiddet deneyimlerini paylaşmaya yönelik son zamanlardaki tabandan gelen girişimler, cinsel şiddet mağdurlarına uzman destek hizmetleri sunacak merkezlerin kurulmasına ihtiyaç olduğunu açıkça göstermektedir. Batı Balkanlar'da kadınların SES ÇIKARMA konusundaki artan istekliliği, İstanbul Sözleşmesi 25. Madde uyarınca cinsel şiddet mağdurlarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak tasarlanmış uzman destek hizmetlerine OLASI BİR İHTİYAÇ olduğunu göstermektedir. Batı Balkanlar bölgesi ülkelerinin hükümetleri ve uluslararası aktörler, kadınların ve kız çocuklarının sesini duymalıdır.

Batı Balkanlar'daki kadın STK'larına bildirilen ya da yukarıda bahsedilen gruplarda açıkça paylaşılan cinsel şiddet deneyimleri, şiddeti ihbar etmeye ve yasal işlem başlatmaya karar veren kadınların adalete erişimde sayısız engelle karşılaştıklarına işaret etmektedir. Aşağıda verilen tanıklıklar ve ifadeler, adalete erişimdeki bu tür engellerin yanı sıra uzman kadın STK'ları tarafından sağlanan uzun vadeli desteğe duyulan ihtiyaç hakkında da fikir vermektedir.

Kadın STK'larının cinsel şiddet mağdurlarını destekleme biçimlerine dair örnekler

→ 17 yaşında bir kız çocuğu olan M.M., Bosna Hersek'in küçük bir kasabasında bir aile üyesi tarafından sürekli cinsel şiddete, istismara ve cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine maruz kaldı. Diğer aile üyeleriyle birlikte saklanmak için evden kaçıp başka bir kasabaya gitti. M.M.'yi insan ticaretine zorladığı iddia edilen akrabası, yerel polise M.M. için kayıp ihbarında bulundu. Polis M.M.'nin yerini tespit etti ve M.M. cinsel şiddet ve istismar hakkında ifade verdi ve olaya karışan tüm failleri tespit etti. M.M., bir kadın STK'sı olan Lara Vakfı tarafından yönetilen Bijeljina'daki güvenli eve yerleşti. Ancak kısa bir süre sonra, medyanın davaya artan bir şekilde ilgi göstermesi ve M.M.'nin kimliğini ve yerini ifşa etmesi nedeniyle, Banja Luka Birleşmiş Kadınlar Vakfı tarafından Banja Luka'daki güvenli bir eve yeniden yerleştirildi.

M.M.'nin güvenli evde kaldığı ilk birkaç ayda, Birleşmiş Kadınlar Vakfı'nın hukuk danışmanı ve güvenli ev koordinatörü, faillere ve M.M.'yi insan ticaretine maruz bırakan aile üyesine yönelik soruşturma ve olası iddianameleri takip etmek için bölge savcılığı ile temas halindeydi. M.M. bu süreçte, psikolojik danışmanlık, duygusal destek, yasal ve tıbbi yardım aldı. M.M.'ye, travmasının iyileşmesini desteklemek için ziyaret ettiği çocuk psikiyatristine giderken güvenli ev çalışanları refakat ediyordu.

M.M., on ay sonra Banja Luka'daki güvenli eve geldiğinde, Bölge Savcılığı, delil yetersizliği nedeniyle tüm failer hakkında devam eden soruşturmanın sonlandırılmasına ve bu iddianamelerin gündeme getirilmemesine karar verdi. Davaya uygun yanıt verilmemesinden ve koruma eksikliğinden bağımsız olarak, M.M. Birleşmiş Kadınlar Vakfı'nın sürekli desteğiyle travmayı atlatmayı başardı. Liseyi bitirdi ve eğitim hayatına devam etmek üzere Banja Luka'daki üniversiteye kaydoldu. Ayrıca, eğitimine devam etmek için şehirdeki yerel topluluktan cüzi bir burs aldı. M.M. Banja Luka'daki güvenli evde iki yıldan daha uzun bir süre kalmış ve güvenli evden ayrıldıktan ve bağımsız bir hayat kurmaya karar verdikten sonra da Birleşmiş Kadınlar Vakfı'ndan destek almaya devam etmiştir. M.M., ihtiyaca bağlı olarak, zaman zaman danışmanlık ve yardım almak üzere Birleşmiş Kadınlar Vakfı çalışanları ile temas haline kaldı.

M.M.'nin hikayesi hakkındaki bilgi, bu projedeki ulusal partner olan Bosna Hersek Banja Luka Birleşmiş Kadınlar Vakfı tarafından verilmiştir. <http://unitedwomenbl.org/>

→ Erkek arkadaşı tarafından cinsel saldırıya uğrayan bir kadın, olayın hemen ardından en yakın karakola giderek olayı polise bildirdi. Şikayet saati gece yarısını biraz geçmesine rağmen polisler sabaha kadar kadının ifadesini almadılar. Karakolda saatlerce bekledikten sonra hayati fiziksel delilleri kaybetme korkusuyla tuvaleti bile kullanamayan kadın, muayene edilmek üzere hastaneye götürüldü. Kanunda böyle durumlarda kadın doktorun tercih edilmesi gerektiği belirtilmesine rağmen, bir erkek doktor tarafından muayene edildi.

Kadın birkaç gün sonra bir arkadaşının yönlendirmesiyle Kadın Dayanışma Vakfı'nın kadın danışma merkezini aradı. İlk görüşmeyi yapan sosyal hizmet uzmanı gönüllü avukatlardan biriyle bir görüşme ayarladı. Bu görüşmede 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamındaki önleme ve koruma tedbirleri ve bundan sonraki hukuki süreçler hakkında detaylı bilgi verildi. Kadın, karakoldaki koruyucu tedbirler hakkında bilgilendirilmediği için Kadın Dayanışma Vakfı'ndaki gönüllü avukatın yardımıyla uzaklaştırma kararı vb. tedbirlerin talep edilmesi için bir dilekçe yazdı.

Failin ailesi de kadına şikayetini geri çekmesi için baskı yapmak amacıyla defalarca aradığı için, failin ailesi için de "korunan kişiye iletişim araçları veya alternatif kanallarla mağdur edilmemesi" için koruyucu tedbir talep edildi. Kadın Dayanışma Vakfı gönüllü avukatları, yalnızca daha kapsamlı destek gerektiren istisnai durumlar hariç başvuruları temsil etmedikleri için, cinsel şiddete maruz kalan kadın Türk Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca avukat atanması için Baro'ya yönlendirildi. Kadın Dayanışma Vakfı, kadının izni ve avukatın önceden bilgisi dahilinde desteğini devam ettirmek için Baro tarafından atanan avukatla temasa geçti. İlk duruşma günü Ankara'daki feministler kadınlara dayanışmak için adliye önünde ve mahkeme salonunda hazır bulundular.

Bu hikaye hakkındaki bilgi, bu projedeki ulusal partner olan Türkiye Ankara Kadın Dayanışma Vakfı tarafından aktarılmıştır. <https://kadindayanismavakfi.org.tr/>

→ M.B. (15 yaşında, kız çocuğu) cinsel şiddete maruz kalmıştır. Olay, 2020 yılında Malësia e Madhe köyünde meydana geldi. M.B. evde kimse yokken amcası tarafından cinsel ilişkiye zorlandı. M.B., bu cinsel eylem sırasında ne olduğunu anlamadı. Öyle olmasına rağmen, annesi eve geldikten sonra olayı gizli tuttu. Uygulanan güç nedeniyle M.B. şiddetli kanama geçirdi ve hemen İşkodra Bölge Hastanesine kaldırıldı. Yapılan muayenelerin ardından M.B.'nin velilerine cinsel istismar hakkında bilgi verildi. Yerel polis çağırıldıktan sonra Malësia e Madhe Belediyesindeki Çocuk Koruma Birimi bu vakayı üstlendi ve ardından M.B.'yi özel hizmetlere erişebilmesi için Woman to Woman (Kadınlardan Kadına) kuruluşuna yönlendirdi.

- Travmatize olmuş ve fiziksel olarak zarar görmüş M.B.'ye, Woman to Woman'ın acil sığınma evinde beş gün boyunca annesiyle birlikte barınma sağlandı ve psikolojik ve yasal olanlar da dahil olmak üzere gerekli tüm yaşamsal hizmetler sağlandı.
- Woman to Woman örgütü çalışanları, İşkodra'da kaldıkları süre boyunca ve sonrasında M.B.'ye ve annesine psikolojik danışmanlık verdiler.
- Woman to Woman örgütünün çalışanları, İşkodra bölgesinde Malësi e Madhe Belediyesi Sosyal Hizmetleri tarafından bir aylık kirası ödenen bir daire bulmak için aracılık yaptılar.
- M.B. İşkodra'da, özel yatılı bir liseye kaydoldu ve okul psikoloğundan psikolojik danışmanlık almaktadır.
- M.B.'nin amcası, reşit olmayan birine karşı cinsel istismar suçundan hapis cezası çekiyor.

Bu hikaye hakkındaki bilgi, bu projedeki ulusal partner olan Arnavutluk, Tiran, Kalkınma için Toplumsal Cinsiyet İttifakı Merkezi tarafından aktarılmıştır. <https://www.gadc.org.al/>

(Röportaj, "Gruaja te Gruaja", İşkodra, Arnavutluk tarafından yapılmıştır.)

Önlemenin rolü¹⁵: İrlanda'dan umut vadeden uygulamalar

Uygun destek hizmetleri sunmak ve süreçte kadınların sesini güçlendirme, önleme çalışmalarıyla el ele gider. **Önleme, farklı paydaşlar ve politika yapımcılar dahil olmak üzere genel olarak toplumun tutumlarını değiştirmede, toplumsal cinsiyet klişelerini aşmada ve belirli konularda farkındalık yaratmada hayati bir rol oynamaktadır. Yukarıda gösterildiği gibi, cinsel şiddete maruz kalan kadınların büyük çoğunluğu, en ciddi şiddet olaylarını bile polise veya başka herhangi bir kurum ve kuruluşa bildirmeme kararı almıştır.**¹⁶

Kadınları bu koşullarda yardıma ve/veya korumaya başvuracak şekilde güçlendirmek, cinsel şiddet mağdurlarını desteklerken kadın STK'larının ve diğer devlet paydaşlarının üstlendiği rolün ayrılmaz bir parçasıdır.

İrlanda'daki tecavüz kriz merkezleri (TKM'ler) savunuculuk hareketleri olarak başlamıştır, ancak çok kısa bir süre içinde kendilerini cinsel şiddete maruz kalmış kadınları desteklerken bulmuşlardır. Sonuç olarak TKM'ler, cinsel şiddet davalarındaki adli müdahaleleri kolaylaştırmak için uzman danışmanlığı ve refakat gibi kapasiteler geliştirmiştir. Devlet TKM'leri finanse etmeye başladığında, finanse edilen TKM'lerin üstlendiği bu roller olmuştur. TKM'lerde görülen, ölçümü yapılan ve değer verilen şey bireylere doğrudan verilen hizmetlerdir ve TKM'lerin bu görevleri 1990'ların sonlarında "profesyonelleştirilmiştir." Bununla birlikte, TKM'lerin cinsiyetçiliğe karşı çıkma, kültürel değişim ve etki yaratmayı savunma ve birincil önleme faaliyetler resmen finanse edilmemiştir. TKM'ler,

¹⁵ İstanbul Sözleşmesi 12. Madde - Genel Yükümlülükler

1. Taraflar kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı ön yargıların, törelerin, geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün kazınması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olacak tedbirleri alacaklardır.
2. Taraflar herhangi bir gerçek veya hükmi şahsiyetin bu Sözleşmenin kapsamında kalan her türlü şiddet eylemini önleyecek gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.
3. Bu bölüm uyarınca alınan tüm tedbirlerle, belirli şartlar nedeniyle hassas konuma gelmiş insanların ihtiyaçları göz önüne alınacak ve karşılanmaya çalışılacak ve tüm tedbirlerin merkezinde mağdurların insan hakları yer alacaktır.
4. Taraflar özellikle gençler ve erkekler olmak üzere, toplumun tüm bireylerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının önlenmesine aktif bir biçimde katkıda bulunmasını teşvik etmeye yönelik gerekli tedbirleri alacaktır.
5. Taraflar kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus" gibi kavramların bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını temin edeceklerdir.
6. Taraflar kadınların güçlendirilmesine yönelik program ve faaliyetlerin yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri alacaklardır.

¹⁶ A.g.m., OSCE Anketi 2019.

çalışmalarının birincil önlemeyle ilgili yönlerini (okullarda konuşmalar yapmak gibi), çalışmalarının temelini oluşturan danışmanlık ve hayatta kalanlara destek faaliyetlerine ek olarak gönüllü faaliyetlerle yürütmüşlerdir. Birincil önleme çalışmaları için finansman, özel amaçlar için ve nadiren olmuştur. Örneğin, toplulukta bir broşür hazırlamak ve dağıtmak gibi amaçlar için fon sağlanmıştır. Son yıllardaki devlet ve AB finansmanı, TKM'ler içindeki eğitim ve savunuculuk faaliyetlerinin artması ve devletin birincil önleme faaliyetleri konusunda ön ayak olmaya başlaması sonucunda bu durum değişmiştir.

İrlanda Devleti, 2016 yılında cinsel şiddeti önlemek için başlatılan #noexcuses (Mazeret Yok) adlı ilk ulusal kampanyasını kamuoyuna açıklamıştır. “Mazeret Yok”¹⁷, zararlı toplumsal cinsiyet normları, cinsiyetçilik ve cinsel taciz gibi cinsel şiddeti destekleyen zararlı kültürel normlara karşı çıkan bir birincil önleme kampanyasıdır. İrlanda’da ikincil farkındalık artırma kampanyalarının bir başka örneği, COVID-19 kısıtlamaları sırasında yardım hatları ve hizmetler hakkında farkındalığı artırmak için oluşturulmuş ve mağdurlardan destek talep etmek veya suçu polise bildirmek üzere öne çıkmalarını isteyen, “Hala Burada”¹⁸ başlıklı bir ikincil önleme kampanyasıdır.

İkincil önleme faaliyetleri açısından değer verilen, finanse edilen ve bu konuda kapasite inşa eden TKM'ler, birincil önleme faaliyetlerindeki oldukça zayıf (hatta neredeyse olmayan) kapasite geliştirme süreci ile birleştğinde genellikle ikincil önleme becerilerini birincil önleme faaliyetlerine aktarmaya çalışmışlardır. Ne var ki, birincil önlemeye uygulandığında, hayatta kalanların bireysel destek ihtiyaçlarını dinleme, hayatta kalanların ihtiyaçlarını merkeze alarak karşılama becerileri, çoğu zaman kültüre ve mağdurları suçlama döngüsüne karşı görmezliğe sebep olmaktadır. Birincil önleme, genel anlamda ikincil önleme faaliyetlerinde gerekli ve değerli olan becerilerden farklı bir beceri seti gerektirir.

Birincil önleme, değişimi tüm nüfusa yaymanın yollarına odaklanır. Kitle iletişim araçları ve kamuoyunu bilinçlendirme kampanyaları, yukarıda belirtilen İrlanda örneklerinde olduğu gibi, bunu başarmanın en belirgin yollarıdır. Diğer yol ise, örneğin topluluk çapında altyapı, eğitim ve istihdam sistemlerinin bir arada hareket etmesini sağlamaktır. Eğitim sistemi, birincil önleme girişimlerini yaymak için bariz ve nispeten iyi geliştirilmiş bir araçtır. Yakın tarihli bir Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2018) raporu, zorunlu müfredatı 0-18 yaş grubuna uygun olabilecek cinsellik ve ilişkiler eğitimi içeriği entegre etmek için en iyi uygulamaları sıralamaktadır.¹⁹ Bu türden topluluk altyapıları, bir mesajı (örneğin müfredat içeriği) iletmenin etkili yolları olabilir ancak tek başına yetersizdir. Bu türden altyapı kurumlarında iktidara ve kültüre de dikkat edilmelidir.

Örneğin, bir kurumun faaliyetleri (öğrenme, istihdam, vb.) için güvenli bir ortamı destekleme sorumluluğu, olayları polise bildirmenin ötesine geçmelidir. Kurumlar, kendi toplulukları içinde güvenliği şekillendirmede aktif bir rol almalıdır.²⁰ TKM'lerin sınıfta öğrencilere söylediği, koridorda olanlarla eşleşmelidir. Örneğin, öğrencilere cinsel tacizin yanlış olduğu söylenirse, yetkililerin sınıf dışında meydana gelen olaylara uygun şekilde yanıt verildiğinden emin olması gerekmektedir.

III. Ortak bir dil kurmak: Cinsel şiddet mağdurlarına yönelik uzman desteği

İstanbul Sözleşmesi 25. Maddesi, cinsel şiddet mağdurlarına daha nitelikli destek sağlanabilmesi için anlaşma taraflarının kurmaları gereken iki uzmanlaşmış hizmet türünden bahsetmektedir: tecavüz kriz merkezleri ve cinsel şiddet sevk merkezleri. İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Metnine göre, sözleşmeye taraf devletler hem tecavüz kriz merkezleri hem de cinsel şiddet sevk merkezleri kurmak zorunda

¹⁷ <https://www.gov.ie/en/campaigns/no-excuses/?referrer=http://www.gov.ie/noexcuses/>

¹⁸ <https://www.stillhere.ie/>

¹⁹ <https://www.who.int/publications/m/item/9789231002595>

²⁰ Üçüncü seviye eğitim ortamları için kurumun tamamını kağıtsız önleme politikasının bir örneği için bkz.: <https://assets.gov.ie/24925/57c394e-5439149d087ab589d0ff39c92.pdf>

değillerdir.²¹ Her 200.000 kişilik yerleşik nüfus için bu hizmeti sağlayan bir merkezin mevcut olması ve bu merkezlerin coğrafi dağılımının, hizmetleri kentsel alanlar kadar kırsal alanlardaki mağdurlar için de erişilebilir kılması tavsiye edilmektedir.

Bu bölüm, tecavüz kriz merkezlerini ve cinsel şiddet sevk merkezlerini oluşturan tipik operasyonel unsurları tanımlamaya ve İrlanda Tecavüz Kriz Ağı deneyimine dayanarak, tecavüz kriz modeli merkezinin altında yatan ilkeleri, kavramları ve mantığını ayrıntılı bir şekilde açıklayarak ortak bir payda oluşturmayı hedeflemektedir.²² İrlanda'da ve genel olarak Birleşik Krallık'ta benimsenen yaklaşım, cinsel şiddet mağdurlarına sunulacak hizmetler açısından diğer ülkeler için de **umut vadeden bir uygulama ölçütü** kabul edilebilir.

İrlanda modelinin kökenleri ikinci dalga feminizme dayanmakta ve İngilizce konuşulan ülkelerin büyük bir kısmında (İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda) geliştirilen modele benzemektedir. Bugün İrlanda'daki²³ tecavüz kriz müdahale alanı, 16 bağımsız Tecavüz Kriz Merkezinden (TKM) ve bir ulusal savunuculuk kuruluşundan oluşmaktadır (RCNI) İrlanda'da ayrıca tecavüz kriz müdahalesi, tıp ve hukuk uzmanlarıyla birlikte ve işbirliği içinde çalışan 7 cinsel şiddet sevk merkezi (CŞSM) bulunmaktadır. İrlanda'da bu hareket 1970'lerin ortasında başlamış ve ilk iki merkez 1979'da kurulmuştur. Bu hareket kadınların önderliğinde, cinsel şiddetin nedenleri ve cinsel şiddete verilecek yanıtlar konusunda güçlü bir **feminist analiz** geliştirmenin yanı sıra cinsel şiddetten hayatta kalanlara destek veren, dayanışma sağlayan ve bu alanda devlet politikalarına muhalefet eden bir feminist hareketti.

İrlanda'da kadın STK'ları tarafından yürütülen cinsel şiddete yönelik hizmetler konusunda ideolojik ve pratik zorluklar var oldu ve olmaya da devam ediyor. Cinsel şiddete odaklanan feminist hareket, sürekli değişen bağlam içinde sivil toplumun çalışmalarına rehberlik edecek güçlü bir ortak vizyon ve temel ilkeler doğrultusunda çalışmaya devam etmektedir ve bu alanda çıkarılan dersler ve çözümler zaman içinde sürekli test edilerek gelişmeyi sürdürmektedir. İlerleyen bölümlerde bu temel ilkeler ana hatlarıyla sunulacaktır. Ancak ondan önce, İrlanda'da son kırk yılda TKM hareketinin karşılaştığı zorlukları gösteren üç genel temaya değinilecektir. Bu temalar, cinsel şiddet mağdurları için bu tür destek hizmetleri oluşturulurken dikkatli bir değerlendirme ve daimi özen ve dikkat gerektiren gerilimler ve belki de çelişkiler olarak tanımlanabilir.

İlk olarak, TKM'ler her zaman yetişkinlere yönelik cinsel şiddetin yanı sıra çocuklara yönelik cinsel istismar konusunda da savunuculuk yapmış olsalar da, nadiren 14 yaş altı çocuklara doğrudan hizmet sağlamaktadırlar. İrlanda'da TKM'lerle birlikte çocuklara yönelik uzmanlaşmış sivil toplum örgütleri kurulmuş ve hizmetler geliştirilmiştir. Bunlar genellikle kadın örgütleri ya da feminist örgütler değillerdir ve bu nedenle ideolojik olarak TKM'lerle çok az ortak noktaları bulunmaktadır. Bununla birlikte, temel TKM hizmetlerinden biri travma danışmanlığıdır ve bu hizmetlerden faydalanmak için TKM'lere başvuran cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin yarısından fazlası çocukluklarında cinsel istismar deneyimi olan yetişkinlerdir. Bu nedenle, cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin TKM'lere verdikleri bilgilerden biri çocukluk çağı istismarı ile ilgili olmaktadır. Ayrıca, TKM'ler pek çok genç bireye de hizmet sağlamaktadır. RCNI, 2013 yılında ilk kez istatistiklerin ulusal ölçekte bir karşılaştırmasını yaptığında, yetişkinlere yönelik hizmetlerde uzmanlaşmış TKM'lerin, çocuklara yönelik uzmanlık konusunda en büyük hizmet sağlayıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu şaşırtıcı bir durumdur. Pratik düzeyde ve altyapı açısından TKM'lerin tam olarak hangi kategori altında değerlendirileceği konusu belirsizliğini korumaktadır. Örneğin, devlet 2014 yılında müstakil bir Çocuk Koruma Kurumu kurduğunda, TKM'ler yetişkin hizmetleri sağlıyor olmasına rağmen TKM fonlarını da bu kuruma taşımıştır. Devletin çocuklara ve yetişkinlere karşı yükümlülükleri arasında belirgin hak farklılıkları vardır ve bu farklılıklar hayatta kalanların özerkliği, rıza, seçim ve çocuk koruma yükümlülükleri açısından gerilimlere sebep olmaktadır. Yakın zamanda İrlanda'da çocuklara

²¹ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Metin 139. Paragraf

²² <https://www.rcni.ie/>

²³ İrlanda nüfusu yaklaşık 5 milyondur.

odaklanan STK'lar ile cinsel ve aile içi şiddete odaklanan STK'lar, çocuklara (ve çocukların yakınlarına yani annelere, ebeveynlere ve ailelere) yönelik hizmetlerin ve çocuk korumasının parçalı ve tutarsız hale geldiğini ve dolayısıyla da başarısız olduğunu fark etmiş ve bunun karşısında daha yakın işbirliği içinde çalışmaya başlamışlardır.

İkincisi, TKM'ler 14 yaş üstü tüm cinsel şiddetten hayatta kalan kişilere hizmet sunar ve her türlü cinsel şiddete karşı savunuculuk faaliyeti yürütür. Cinsel şiddet faillerinin %98'i erkek iken mağdurların %85'i kadın ve çocuklar (erkek ve kız) ve %15'i ise yetişkin erkeklerdir.²⁴ Bu nedenle, TKM hizmetlerine ihtiyaç duyabilecek tüm cinsel şiddet mağdurlarının yaklaşık %20'si erkektir. Başlangıçta çoğu TKM sadece kadınlara hizmet vermekteydi. Yıllar içinde, hayatta kalan yetişkin erkeklerin nasıl desteklenebileceği ve cinsel şiddeti önlemeye yönelik geniş kapsamlı savunuculuğun erkek çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocukları nasıl kapsayabileceği konusunda farklı modeller denenmiştir. Bugün İrlanda'daki tüm TKM'ler hem kadın hem de erkek hayatta kalanlara hizmet vermektedir. Pratik düzeyde ise TKM'ler herkese hizmet sunarken, hem binaların yapısına ve hayatta kalan kişilerin binaları nasıl kullanacağına hem de tecavüz kriz merkezine ulaşan tüm hayatta kalanlarla nasıl ilişki kurulacağına ve kişilerin gizliliğinin, mahremiyetinin ve güvenliğinin nasıl sağlanacağına özel bir dikkat göstermeyi öğrenmişlerdir. İrlanda'da acil barınma ve güvenlik planlaması gibi aile içi şiddet hizmetlerinin TKM'lerden ayrı olduğu belirtilmelidir. Bu ayrı aile içi şiddet hizmetleri, büyük ölçüde yalnızca kadınlara yönelik verilmektedir. TKM'ler, cinsel şiddetten hayatta kalan erkekleri desteklerken erkek çocuklara ve yetişkin erkeklerle yönelik cinsel şiddetin çoğunlukla altında yatan kadın düşmanlığını anlamak da dahil olmak üzere cinsel şiddete ilişkin **feminist bir tutum** benimsemeye devam etmektedir. TKM'ler erkeklere hizmet veren ve cinsel şiddet konusunda toplumsal cinsiyet temelli feminist bir bakış açısını savunan feminist örgütler olarak kalmışlardır.

Üçüncüsü, TKM'ler savunuculuk faaliyeti yürüten kuruluşlardır ve bu nedenle **bağımsız olmaları** çok önemlidir. TKM'ler ayrıca hayatta kalanları desteklemek, cinsel şiddeti etkili bir şekilde ele almak, adalete erişim, koruma ve önleme faaliyetlerinde etki yaratabilmek için başka kurumlarla, özellikle de devletle işbirliğinin gerekli olduğunu kabul eder. TKM'ler aynı anda hem bağımsızlıklarını koruyabilen hem de başka kurumlara bağımlı çalışan kuruluşlardır. Bu da sürekli bir gerilim yaratmaktadır. Örneğin, devletler hayatta kalanlara bir hak meselesi olarak hizmet sunmakla yükümlüdürler. Bu açıdan, devletlerin TKM'leri fonlaması gerekmektedir. Ancak TKM'leri finanse ettiklerinde, TKM'ler yasal kontrol altına girmiş sayılırlar mı? Devlet tarafından finanse edilen STK'lar devlete nasıl muhalefet edebilir? Devlet bir STK üzerinde ne kadar kontrol uygulayabilir veya uygulamalıdır? Hesap verebilirlik ve şeffaflık nasıl sağlanabilir? Hayatta kalanlar için en iyi uygulama standartları devlet kontrolü dışında nasıl sağlanır? İrlanda'da devlet ile STK'lar arasındaki ilişki, karşılıklı bağımlılık, karşılıklı saygı ve özerklik anlayışı sürekli müzakere edilmekte, bazen anlaşmazlıklara yol açmakta, ancak sürekli değişmeye devam etmektedir.

Bir sonraki bölüm, İrlanda'da geliştirilen farklı TKM ve CŞSM modellerinin yanı sıra hayatta kalanların ihtiyaçlarını karşılamak için çalışan, cinsel şiddeti etkili bir şekilde önlemeye çabalayan kuruluşları ve hizmetleri desteklemek ve sürdürmek için geliştirilen kılavuz ilkeleri tanımlamayı amaçlamaktadır.

Tecavüz Kriz Merkezleri ve Cinsel Şiddet Sevk Merkezleri

İrlanda modelinde, tecavüz kriz merkezleri ve cinsel şiddet sevk merkezleri farklı kuruluşla ve/veya hizmetlerdir. İrlanda'da cinsel şiddet alanında iki tür hizmet vardır ve birbirleriyle yakın ilişki içinde çalışırlar. Bu rapor öncelikle TKM'lere odaklanmaktadır, bu nedenle bu bölüm TKM modeli ile CŞSM modeli arasında ayırım yapmak üzere, tecavüz kriz merkezlerinde ve cinsel şiddet

²⁴ İrlanda'nın yaygınlık verileri, 2000 yılındaki ulusal yaygınlık anketine dayanmaktadır – İrlanda'da Cinsel İstismar ve Şiddet 2002, genellikle SAVI raporu olarak anılır.

https://repository.rcsi.com/articles/report/The_SAVI_report_sexual_abuse_and_violence_in_Ireland/10770797/1

merkezlerinde bulmayı beklediğimiz tipik hizmetler ve faaliyetler hakkında kısa bir açıklama sunacaktır.²⁵

Cinsel Şiddet Sevk Merkezleri (CŞSM)

CŞSM'ler öncelikle cinsel şiddet mağdurlarına **acil bakım** sağlar. Sunulan hizmetler tıbbi ve psikolojik bakımı ve adli tıbbi içerir ve adli kanıtların saklanması sağlar. Çoğu CŞSM hizmeti ve profesyoneli, kamu kaynaklarıyla finanse edilen mevcut sağlık hizmetlerinin bir parçasıdır. CŞSM'lere bir saldırı vakasının akabindeki hafta içinde cinsel şiddetten hayatta kalanlar tarafından başvurulur. Bu süre, hala adli kanıt toplamanın mümkün olduğu süredir. Ayrıca hayatta kalanlar burada acil sağlık hizmetlerine erişebilirler. Giderek artan sayıda CŞSM orta vadeli psikolojik destek de sağlamaya başlamıştır.

Umud vadeden CŞSM uygulamaları şunları içerir:

- Tıp personeli ve hemşireler, adli cinsel şiddet muayenesi ve sağlık hizmetleri konusunda **özel eğitim almış** olmalı, bu eğitim travma, adli tıp ve yasal konuları içermelidir.
- Tıp ve tıbbi bakım gibi alanlardaki **profesyonel standart** ve düzenlemelere uyulmalıdır.
- Sağlık, adalet ve savunuculuk alanlarında çalışan personel, her birinin görevi konusunda ortak bir anlayış geliştirmeli ve karşılıklı profesyonel saygı rehberliğinde birlikte çalışmalıdır. Bir CŞSM için birlikte çalışan kurumların paylaştığı **kurumlar arası standartlar ve protokoller** geliştirilmelidir.

İrlanda 2018 yılında CŞSM'lerin çalışmalarını desteklemek üzere **ulusal yönergeler** oluşturmuştur.²⁶ Bu paylaşılan ulusal CŞSM yönergeleri, **bir cinsel şiddet mağdurunun sağlık hizmeti ihtiyaçlarını en öncelikli kaygı** olarak belirlemektedir. Adli muayenelerden önce ve izleyen süreçlerin tamamında mağdurun rızasının alınması zorunludur. Mağdurun rıza vermesinin mümkün olmadığı durumlarda (örneğin bilinçsiz ya da alkol vb. sebeplerle kendinden geçmiş olması durumunda) herhangi bir adli muayene başlatılmadan önce izlenmesi gereken detaylı etil protokoller bulunmaktadır. Protokoller ve uygulamalar fiziksel ve adli kanıtlar da dahil olmak üzere tüm kanıtların cezai takibat sonuçlanana ve kanıtlara artık ihtiyaç kalmayana kadar güvenli bir şekilde toplanmasını ve saklanmasını sağlamalıdır. CŞSM, mağdurların yasal bildirimde bulunup bulunmama konusunda karar vermeleri için süreleri olmasını sağlamak amacıyla adli kanıtları saklayabilmeli ve delil güvenlik zincirini²⁷ belirli bir süre (6 ay ila bir yıl) koruyabilmelidir. Sağlık ve yargı profesyonellerinden ayrı olarak, mağdurun savunuculuğunu yapmak ve mağdura psikolojik destek sağlamak üzere savunuculuk görevini üstlenen ayrı bir kişi bulunmalıdır. İrlanda'da bu savunucu kişi TKM'ler tarafından eğitilmiş bir tecavüz kriz gönüllüsüdür. Bu kişiler 24 saat boyunca erişilebilir kişilerdir ve protokoller bir mağdur CŞSM'ne ulaştığında polis ya da CŞSM personeli tarafından haberdar edilmelerini gerektirir. Böylece hayatta kalanlar suçu polise bildirmek zorunda kalmadan hizmete erişebilirler.

CŞSM'lerinin **travma konusunda bilgili ve cinsel şiddet sonrası bakım konusunda uzmanlaşmış olmaları** gerekmektedir. Ancak, hayatta kalanları merkeze alan bir hizmet sunmak için mutlaka feminist bir analiz geliştirmeleri gerekmez. Psikolojik bakım genellikle bir cinsel şiddet vakasından hemen sonra hayatta kalanların deneyimlediği yıkıcı travma semptomlarına odaklanır. Cinsel şiddetin nedenlerini anlamada ve bunlara karşı çıkmada herhangi bir rol oynamaları gerekmez.

Tecavüz Kriz Merkezleri (TKM)

TKM'ler cinsel şiddete maruz kalanlar için ne zaman ve nasıl başvurmayı seçerlerse seçsinler güvenli bir ortam sağlar. Hayatta kalanlar, bir cinsel şiddet olayının hemen ardından ya da 50 yıl sonra bir TKM'ye başvurabilirler. Hayatta kalanlar, kendi başlarına ya da örneğin doktorlar gibi başka

²⁵ CŞSM modeli, bazen "tıbbi model" olarak da anılır.

²⁶ <https://www.hse.ie/eng/services/publications/healthprotection/sexual-assault-response-team-national-guidelines.pdf>

²⁷ Anglosakson Hukuk Sistemlerinde sürecin temel bir unsuru, herhangi bir fiziksel kanıtın gerçekliğini kanıtlayabilmeniz ve bunun hiçbir şekilde değiştirilmediğini kanıtlayabilmenizdir. Buna kanıt zinciri denir.

kişiler tarafından buraya yönlendirildikten sonra TKM'lere erişebilirler. TKM hizmetleri tüm yaşam evrelerinde cinsel şiddetin tüm yönleriyle ilgili destek sunmayı amaçlamaktadır. TKM'ler, cinsel şiddete bağlı travmayı, etkilerini ve nedenlerini anlamak için her bir mağduru dahil oldukları noktada desteklemek, travmayı nasıl ele almak istediklerini ve hangi desteğe ihtiyaç duyduklarını seçmek için çalışırlar. Bu nedenle TKM hizmetleri “**hayatta kalanlar tarafından yönlendirilir**” ve dinleme, uyum sağlama ve yenilikçi yaklaşımlar sunma taahhüdüne dayanır.

TKM'lerde cinsel şiddetten hayatta kalanlara erişmeyi seçebilecekleri bir dizi destek sunulur. Tüm destekler cinsel şiddet konusunda uzmanlaşmış destek biçimleridir. Bir TKM acil yardım hatları, danışmanlık, psikoterapi, savunuculuk ve refakatten yasal süreçlere ve hayatta kalanlar için tıbbi bakım süreçlerine uzanan bir dizi hizmeti bünyesinde barındırır. Ayrıca, diğer STK'larla işbirliği içinde, hayatta kalanların farklı ihtiyaçlarını karşılamak üzere, grup çalışması ya da başka tür katılım gerektiren belirli grupların gerekliliklerine göre ayarlanmış hizmetler de sunabilirler. TKM'ler hem yakın zamanda hem de geçmişte cinsel şiddete maruz kalanlara, yetişkin veya çocuklara yönelik hizmetleri ya da bunların bir kombinasyonunu sunabilirler. Daha da önemlisi, TKM'ler özellikle suçlu resmi olarak bildirmek istemeyenler için **gizlilik** taahhüt eder.

Tecavüz kriz hizmetleri, kapasitelerinin bir bölümünü değiştirme ve önleme hizmetlerine ayırır. Bir TKM'ye başvuran her hayatta kalan kendi hikayelerini bir TKM ile paylaşırken aynı zamanda bir değişim hareketinin parçası olduklarını bilir. Bir TKM, hayatta kalanlardan öğrendiklerinden yola çıkarak içinde bulunduğu toplumu değiştirmeyi amaçlar. Bunu yaparken de farkındalık artırarak, eğitim hizmetleri sunarak ve diğer kurum ve meslek gruplarıyla çalışarak (örneğin polis, doktor, vs.) hayatta kalanlara yönelik müdahalenin geliştirilmesini ve cinsel şiddetin başkalarının başına gelmesini önlemeye odaklanır.

TKM'ler, kuruluşların kırılgan kişilerle ilişki kurduğu ve onların güvenini talep ettiği durumlarda, bilhassa gizliliğin öne çıktığı cinsel şiddet vakalarında, kurumların **şeffaflığa ve hesap verebilirliğe** riayet etmesi gerektiğini bilir.

TKM'lerdeki umut vadeden uygulamalar şunları içerir (bu kavram ve uygulamaların bazıları hakkında daha fazla ayrıntı bu metnin sonraki bölümlerinde bulunabilir):

- **Tüm personel ve gönüllüler cinsel şiddet ve cinsel şiddete bağlı travma konusunda bir kavrayışa sahiptirler.**
- **Personel, cinsel şiddet destek rollerinde uzmanlaşmış olmalıdır.** Personel ve gönüllüler için eğitim programları şunları içerebilir: yardım hattı eğitimi, uzman danışmanlık eğitimi, mahkeme ve polis refakat eğitimi, mağdur etki beyanı yazımı, yasal eğitim, CŞSM refakat eğitimi, bildirim/açıklama eğitimi, eğitimciler ve topluluk güçlendirme eğitimi, hayatta kalanları güçlendirme eğitimi, çocuk koruma eğitimi, veri toplama, mahremiyet ve gizlilik uygulamaları²⁸

²⁸ TKM'ler, cinsel şiddet konusunda deneyim yoluyla uzmanlaşmışlardır. TKM'lerin çalışmaya başladığı dönemde başka hiçbir kurum bu uzmanlık alanında çalışmıyordu. Bununla birlikte, devlet finansmanı almaya başladıklarında ve gönüllü bir kurumdan kadrolu personeli olan hizmet sunumuna geçtiklerinde görev tanımları belirginleşti, farklılaştı ve özellikle profesyonelleşme ihtiyacı arttı. Bu da cinsel şiddet konusunda uzman bir danışmanın niteliğinin, eğitiminin ve vasfının ne olduğu ve buna kimin karar verdiği sorusunu gündeme getirdi. İrlanda'da psikoterapistlerin görevleri, örneğin psikiyatristlerin aksine, yasal kontrol altında değildir. Yaklaşık 20 yıl önce RCNI, STK liderliğindeki eğitimi ve uzmanlığı standart hale getirmek ve vasıflı kişilerin bir kaydını oluşturmak için TKM'lerle birlikte çalıştı. RCNI Sağlık Bakanlığı ile müzakereye oturdu ve uzmanları tanımak ve onları kamu sektörü ücretleriyle uyumlu hale getirmek için ilgili akredite edilmiş rollere denklik verilmesi konusunda anlaşmaya varıldı (2007'den itibaren TKM görevlerini tanıyan ve uyumlu hale getiren sağlık hizmetleri raporu kamuya açık değildir.). Bununla birlikte TKM personeli, kamu tarafından finanse edilmekle birlikte kamu personeli değildir. Bu nedenle değişken bir ekonomik ortamda ücret ve koşulların standardizasyonunu korumak zor olmuştur. Devlet fon sağlayıcıları giderek daha fazla akademik olarak akredite edilmiş nitelikler ararken, akreditasyon zorlu bir alan olmaya devam ediyor. İrlanda'da başka yerlerde olduğu gibi akademik kurumlar giderek daha fazla kar amacı güden özel şirketler haline gelmekte ve bu şekilde hareket etmektedirler. Topluluk cinsel şiddet uzmanlarından giderek daha fazla talep edilen akademik akreditasyon süreci, STK'ların uzmanlığının, daha az

- Hayatta kalanların ihtiyaçlarına göre uyarlanabilecek **çeşitli hizmetler** mevcuttur. Örneğin, danışmanlık, refakat, hukuki danışmanlık, grup terapisi, gönüllülük vb.
- Hayatta kalanların güçlendirilmesi, TKM'lerin **hayatta kalanlara bir hizmet almaları veya polise ihbarda bulunmaları için hiçbir şekilde baskı yapmaması**, ancak hayatta kalan kişiler bilgi, seçim ve yargılayıcı olmayan destek sağlaması anlamına gelir.
- Tecavüz Kriz Merkezi içindeki resmi denetim ve destekleyici profesyonel yapı çalışanları ve gönüllüleri **ikincil travmalardan** korumayı amaçlar.
- Tüm süreç boyunca cinsel şiddetten **hayatta kalan kişinin haysiyetine ve mahremiyetine** saygı gösterilir.
- Tüm **zorunlu raporlama yükümlülükleri**, hayatta kalan kişilerin bilinçli seçimler yapmasını mümkün kılmak üzere **tam olarak açıklanır**.
- **TKM'ler hayatta kalan her kişiye en iyi müdahaleyi sunabilmek için yerel kuruluş ve hizmetlerle ağlar oluştururlar**. TKM'ler, örneğin etnik azınlıklara ya da engelli kişilere hizmet sunan başka kuruluşlara cinsel şiddet konusunda hizmet sunacakları zaman pratisyen hekim, avukat, geri bildirim, uzman desteği ve eğitim gibi destekleri sağlayabilirler. İrlanda'da TKM'ler için bu hizmet hayatta kalanların TKM gönüllülerine yerel hizmetlere başvurduklarında, örneğin yerel doktorla yaşadıkları zorlukları anlatmalarıyla başladı. Bu durum karşısında TKM'ler söz konusu doktorla ya da yerel veya yerel doktorlar ağıyla iletişime geçerek bu konuyu dikkatlerine sunmak için diyalog başlatmak amacıyla harekete geçti. TKM'lerin çoğu zaman hayatta kalanın deneyimini bir bağlama oturtmak ve hayatta kalan kişilerin deneyimini iyileştirmek üzere yerel doktorlarla ortaklık kurabilmek için söz konusu doktorların görevlerini ve görev sınırlarını daha iyi kavramaları gerekiyordu.
- TKM'ler bilgi paylaşımı yapmak, seslerini çoğaltmak, standartları geliştirmek ve yükseltmek ve birbirlerinin sorumluluklarını **denetlemek üzere diğer tecavüz kriz merkezleriyle ağ kurarlar**. İrlanda'da tecavüz kriz merkezleri bilgi paylaşımı yapmak, birbirlerinin sorumluluklarını denetlemek ve değişim yaratmak üzere işbirliği yapmak için 1985'te bir araya geldi. Bu tür eylemler, merkezlerdeki gönüllülerin düzenli toplantılarını içeriyordu. 1999'da finansman buldular ve standartlar geliştirip taslak oluşturabilecek, oluşturulan ağı resmileştirebilecek, bir ağ yönetişim yapısını geliştirebilecek personel istihdam ettiler. Bu çalışmaların tümü üzerinde mutabık kalındı ve tümü bir üyelik sözleşmesi ile RCNI'yı kurdular. Bugün İrlanda Tecavüz Kriz Ağı (Rape Crisis Network Ireland - RCNI) güçlü bir ulusal liderlik rolü üstlenmektedir ancak hala tecavüz kriz merkezlerinin bir bileşenidir ve onlar tarafından yönetilmektedir. Hayatta kalanların çıkarlarını savunmaya ve TKM'lere ya da başka kurumlara başvurmuş hayatta kalanların hikayelerinden öğrendikleriyle önleme çalışmaları yürütmeye devam ediyor.

TKM'ler ayrıca hayatta kalanların deneyimlerini bir profesyonelle ya da kuruluşla, genelde başka kimseyle paylaşmaksızın, paylaştığı durumlarda kuruluşun **dinleme, öğrenme ve uzmanlaşmaya yatırım yapma sorumluluğu** olduğunu kabul eder.

bilgili olan ve daha sonra TKM uzmanlığını bir ücret karşılığında sivil topluma geri satarak kar elde etmeyi amaçlayan şirketlere teslim edilmesi anlamına geliyor. Temel zorluk, bir yandan akademik sürecin topluluğu sürdürülebilir uzmanlıktan yoksun bırakmasıyla karşı karşıya kalırken ve fon sağlayıcı tarafından yönlendirilen akreditasyon gerekliliğini karşılarken bir yandan hayatta kalanların TKM'lere söylediklerini dikkate alma kapasitesini korumak ve hayatta kalanlar için en yüksek standartları belirlemeye çalışmaktır. Alternatif, topluluk içindeki deneyime dayalı uzmanlığı ön planda tutmaya çalışmaktır. RCNI şu anda cinsel şiddet uzmanlığını güncellemek için bir klinik uzmanlaşma projesi yürütmektedir. <https://www.rcni.ie/counselling-survivors-of-sexual-violence-on-and-off-line/> Şu ana kadar proje 1000 danışman ve cinsel şiddet hayatta kalan kişiyle görüştü ve çalışmalarını 2021'in son çeyreğinde tamamlaması bekleniyor. Halihazırda RCNI TKM eğitimi bir dizi görev ve beceriyi özetlemekte ve bu rollerin her biri için başka herhangi bir mesleki yeterlilikten bağımsız olarak uzmanlık eğitimi şartı koşmaktadır. Bu eğitim şartını, kayıt ve yenileme süreçlerini ve uygulamalı danışmanlık hizmeti için devam eden denetim standartlarını ana hatlarıyla belirten bir standart mevcuttur. Bu eğitimin hayata geçirilmesi ne yazık ki şu anda geçicidir ve finansmana bağlıdır.

İrlanda'da TKM'ler RCNI aracılığıyla **ortak uygulama ve yönetim standartları** geliştirmiştir. RCNI bu tür standartları geliştirmek için uluslararası partnerlerle de çalışmaktadır. En son tecavüz kriz hizmeti standartları 2018'de İngiltere ve Galler tarafından geliştirilmiştir.²⁹

İrlanda'daki TKM'ler ayrıca **sessizliği bozmaya ve kanıta dayalı değişim yaratmaya katkıda bulunmak için veri ve bilgi paylaşımı yapmayı** taahhüt ederler. RCNI hayatta kalanların kolektif deneyimlerinden yola çıkarak politika yapım süreçlerini etkileyecek ulusal kanıtları toplamak üzere ulusal ölçekte bir TKM veri sistemi geliştirmiştir.³⁰

Yukarıda sunulan İrlanda modeli, Birleşik Krallık'ta benimsenen modele benzer şekilde, **cinsel şiddetten hayatta kalanlara yönelik uzman destek hizmetleri sunma konusunda umut vadeden bir uygulama olarak kabul edilebilir. Bu model kadın STK'larının 40 yılı aşkın süredir biriktirdiği, özellikle cinsel şiddet mağdurlarını destekleyen ve onların ihtiyaçlarını karşılayan deneyimlere dayanmaktadır. Bu modelleri Batı Balkanlar ve Türkiye'nin yerel yasal ve pratik bağlamına uyarlamak önemlidir. Tecavüz kriz merkezi ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri kurulması konusunda, bu iki hizmet türü arasında ayırım yapmak ve bu hizmetlerin her biri için mağduru tüm hizmetlerin merkezine koyan ilke ve kavramlar geliştirmek kilit önem taşır.**

IV. Tecavüz kriz merkezi modelinin ilkeleri, kavramları ve gerekçesi

Aşağıda listelenen ilke ve kavramlar, cinsel şiddet mağdurları için kapsamlı kısa ve/veya uzun vadeli uzman destek hizmetlerinin geliştirilmesinde dikkate alınması gereken çoğaltma ve ölçeklendirme potansiyelini belirtmektedir. Bu yaklaşımlar, **İrlanda Tecavüz Kriz Ağı** tarafından on yıllardır başarıyla uygulanmaktadır. Bu ilkeleri benimsemeye ve uygulamaya çalışan ve devletler ya da kadın STK'ları tarafından yürütülen hizmetler, bu ilkeleri ulusal bağlama uyarlamaya teşvik edilirler. Bu hizmet sağlama modelinin uygulanmasıyla, cinsel şiddet mağduruyla bir güven ilişkisi kurulabilir ve o kişinin uzun vadeli güçlenmesi sağlanabilir.

Tecavüz Kriz Merkezleri yoluyla güven tesis etmek: hayatta kalan merkezli güçlenme modeli

Cinsel şiddet, en temelde güven duygusunun zedelenmesiyle ilgili bir durumdur ve bu zedelenme durumu yalnızca faille ilgili değildir; çoğu zaman aileye, topluluklara, arkadaşlara ve devlet görevlilerine kadar uzanır. Tecavüz kriz merkezlerinin temel işlevi, gerektiğinde devlet kurumları da dahil olmak üzere, cinsel şiddetten hayatta kalanların başka kişi ve kurumlara olan güvenlerini yeniden tesis etmelerini ve güçlenmelerini desteklemek üzere hayatta kalanların güvenini kazanmaktır.

Destek ve danışmanlık ilişkileri de dahil olmak üzere, TKM çalışmaları boyunca **güç** konularına dikkat edilmesinin nedenlerinden biri de budur. **Mağdurun güçlendirilmesi**, hem TKM ile olabilecek herhangi bir temasta hayatta kalanın kişisel olarak güçlenmesini hem de hayatta kalan kişilerin toplum içinde güçlenmesini içerir. TKM'ler istismar edici olmayan davranışlar sergiler ve benzer davranışları modellemesi için diğer paydaşları ve destek hizmetlerini de etkilemeye ve bu yolda teşvik etmeye çalışır.

Gizlilik ilkesi; güven tesis etme, cinsel şiddetten hayatta kalanların özerkliğine saygı gösterme ve hayatta kalanların yönlendiriciliğinde ve işbirliği içinde bir müdahale yürütme konusunda TKM çalışmalarının özünü oluşturmaktadır. Cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin çoğu suçu bildirmeyi veya hizmetlere erişmeyi seçmez. Bu ilke devletleri İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlamaktadır. **Kanıtlar, hayatta kalan bir kişiye ne kadar çok destek verilirse kişinin suçu resmi olarak bildirme ve yargı süreci içinde kalma olasılığının o**

²⁹ https://rapecrisis.org.uk/media/2162/rcnss_partners_final.pdf

³⁰ Programın ana hatları, istatistik raporları ve beraberindeki politika belgeleri için bakınız: <https://www.rcni.ie/what-we-do/national-data-research/>

kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Bu nedenle hayatta kalanlar kişiler için özel (resmi olmayan) yerlerin desteklenmesi resmi otoriteler için de önemlidir. İstanbul Sözleşmesi'ne taraf devletler, TKM'lerin hayatta kalanlara sunabileceği gizlilik düzeylerini sürdürmek ve en üst düzeye çıkarmak için çaba sarf etmelidir.³¹

Cinsel şiddetten hayatta kalan kişileri desteklemeye yönelik TKM modeli travma konusunda bilgi birikimine sahiptir. Bu durum, travmanın, kişi üzerindeki etkisinin anlaşıldığı ve hayatta kalanlar için geliştirilen hizmetlerin erişilebilirliğini belirlediği anlamına gelmektedir. Örneğin kişinin bir olayı anlatma ya da hatırlama becerisi travmadan etkilenmiş olabilir. Olayı anımsamak tetikleyici olabilir ve hayatta kalanların deneyimlediği travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları, anımsamayı tehlikeli kılabilir. Bu yüzden, tecavüz kriz merkezleri hayatta kalanların zamanla ve belki de doğrusal olmayan yollarla, kendileri için anlamlı olan dillerde ve biçimlerde ve ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde iletişim kurabileceklerini hissettikleri güvenli bir alan yaratmaya çalışır. Bunu yaparken de hayatta kalan kişilere uykusuzluk, ani geçmişe dönüşler ya da kaygı gibi yıkıcı travma semptomlarıyla baş etmek ve bunların üstesinden gelmek için araçlar sunar.

TKM her zaman **yönlendirici ve yargılayıcı olmayan** bir model benimser. TKM'ler mümkün olan en iyi müdahalelerin, sürecin herhangi bir anında kendi ihtiyaçlarını başka herkesten daha iyi bilen hayatta kalan kişiler tarafından yönlendirileceğini bildikleri için TKM modeli hayatta kalanların yönlendiriciliğinde yürütülen bir modeldir.

TKM'lerin amacı, herhangi bir cinsel şiddet deneyimi sırasında mağdurun elinden alınan kontrolü o kişiye geri vermektir. Bu da **hayatta kalan/iyileşme modeli** olarak tanımlanmıştır. TKM müdahalelerinde vurgu iyilik halinin teşvik edilmesi üzerinedir ve odak, semptom ve kusurlardan ziyade gelişme üzerinedir. Hayatta kalanların başa çıkma stratejileri, yararları göz önünde bulundurularak değerlendirilir.

TKM'ler cinsel şiddetin temel olarak birinin kendi bedeni üzerindeki otonomisini yok eden bir eylem olduğunu öğrenegelmişlerdir. Bu nedenle, müdahaleler bu koşulları asla tekrarlamamalı, bunun yerine kişinin kendi otonomisini yeniden tesis etmeye ve yeniden olumlamaya çalışmalıdır. **Hayatta kalan kişilerin rızası**, cinsel şiddet sonrası desteklerin ve ikincil önleme çalışmalarının merkezinde olmalıdır. Bu nedenler TKM modelinde hayatta kalan, **kendi iyileşme sürecinde aktif bir rol alan bir aktördür**. Tedavinin pasif alıcıları olarak görülmezler. Hayatta kalan kişiler, kendi iyileşmeleri konusunda uzmandırlar, iyileşme sürecinin kontrolü onların elinde olmalıdır ve iyileşmeyi kendi hız ve ritimlerinde gerçekleştirmelilerdir.

Hayatta kalan/iyileşme modeli travmatik sistemleri korkunç olaylara verilen yaratıcı tepkiler ve adaptasyon süreçleri olarak görür. Bu modele göre, hayatta kalanın travma veya tekrarlanan travma sırasında ve yaşam durumları göz önünde bulundurulduğunda travma sonrasında nasıl yaratıcı bir şekilde hayatta kaldığını anlamaya çalışır. Hayatta kalanların kaynaklarını ve olumlu güçlerini vurgulayarak ön plana çıkarır.³²

TKM yaklaşımı, desteğin ancak **güvenlik, güven ve işbirliği** ilişkisi içinde etkili olabileceğini vurgular. İşbirliği, hayatta kalan kişilerin kendilerini iyileştirme becerilerine güvenmelerini içerir.

TKM'ler, tüm cinsel şiddet türlerini gücün suiistimal edilmesi olarak görür ve cinsiyet eşitsizliğinin, mağdurun (ya da failin) kadın ya da erkek olmasına bakılmaksızın, bu suiistimalin en önemli belirleyicisi olduğunda ısrar eder. Bu anlayış, İstanbul Sözleşmesi'nde vurgulanan standartlara da yansımaktadır. TKM'ler cinsel şiddetin yalnızca bireysel bir suç olmadığını, sosyal bir bağlamda gerçekleştiğinin altını çizer. Tecavüz kriz danışmanlığı ve diğer ilgili hizmetler, mağdur suçlamayı ve

³¹ Gizlilik ilkesi nadiren eksiksiz uygulanabilir. Örneğin çocukların korunması ya da intiharın önlenmesi gibi ihbarda bulunmanın yasal veya etik olarak gerekli olduğu durumlarda, şeffaflık ve gizlilikle ilgili sınırlamaların hayatta kalanların güvenliği üzerinde yaratabileceği etkiler hayatta kalanlarla birlikte dikkatle değerlendirilmelidir.

³² Herman, Judith Lewis. 1997. *Trauma and Recovery*. New York: BasicBooks. Bu kitap hâlâ aile içi ve cinsel şiddet travması konusunda ufuk açıcı bir metin olarak kabul edilmektedir.

bir baskı sisteminin parçası olan şeyin sorumluluğunu bireyselleştirme gayreti içinde olan ayıbı ifşa eder. Bu anlayış aynı zamanda tecavüz kriz merkezlerinin kurumsallaşmış TKM'ler dışında da bir anlayış geliştirmesi ve değişim yaratması gerektiği anlamına gelir.

Hayatta kalanın sesi

Cinsel şiddet genellikle gizlidir ve hayatta kalanlar da cinsel şiddet konusunda sessiz kalabilirler. **Cinsel şiddetin doğası gereği gizli olması, mağdurların sürece kamusal bir biçimde dahil olmasını zorlaştırmaktadır.** Ancak, cinsel şiddetten hayatta kalan hiç kimsenin değişim yaratmak için çalışma sorumluluğu bulunmamaktadır. Bu kişiler için hikayelerini anlatmak külfetli ve maliyetli olabilir. Bu nedenle TKM'ler hayatta kalan kişilerin seslerini güvenli ve uygun bir şekilde duymak ve desteklemek için güçlendirici yollar bulmaya gayret eder.

İlk adım, cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin neden sessiz kaldığını anlamaktır. Hayatta kalanların sessiz kalmayı seçmelerinin iyi ve geçerli nedenleri vardır. TKM'ler hayatta kalan kişilere hikayelerini anlatmaları için asla baskı yapmaz ve böyle bir sorumluluk yüklemes. Hayatta kalan kişilerin sessiz kalmayı tercih etme nedenlerini takdir etmeden hikayelerini talep etmek suiistimale girer. Hayatta kalanlar, bir failin gelecekteki suçlarından kesinlikle sorumlu değildir.

Hayatta kalan kişilerin sessiz kalmayı tercih etme sebepleri arasında şunlar bulunabilir:

- Failler ailenin, topluluğun, iş yerlerinin güç sahibi mensupları olabilir.
- Hayatta kalanlar, kendilerine verilen zarar hakkındaki gerçeğin ortaya çıkmasındansa mevcut destek yapılarını (aile gibi) korumayı kendi çıkarları için daha uygun bulabilirler.
- Aileler, topluluklar ve kurumlar kendi yakın çevrelerinde meydana gelen bir kötülüğü kabul etmeyerek kendilerini korumayı kendi çıkarları için daha uygun bulabilirler ve hayatta kalan kişiler bu durumu anlayacaklardır.
- Hayatta kalan kişiler konuştukları zaman güçlü tepkilerle karşı karşıya kalabilirler ve rahatsızlığa “sebebe” oldukları gerekçesiyle kendilerine zarar verilme riskiyle (bir gruptan dışlanma, evden taşınmak zorunda kalmak, işlerini kaybetmek, fiziksel saldırı vb.) karşılaşabilirler.
- Hayatta kalan kişiler, onları koruması ve desteklemesi gereken profesyoneller veya aileleri ve/veya arkadaşları tarafından suçlamaya ve damgalanmaya maruz kalabilirler.
- Hayatta kalan kişiler, kendileri cinsel şiddete maruz kalmadan önce de kurumun bu şekilde kendini korumasına birçok kez tanık olmuş olabilirler.

Hayatta kalanların hikayelerinin nasıl değişim yarattığına dair bir dizi efsane bulunmaktadır. Bu efsaneler, hayatta kalanlar üzerinde konuşmaları için baskı yaratır ve çoğu zaman karşılanması imkansız beklentiler oluştururlar. Hayatta kalanların hikayeleri, anlatılanların aksine, nadiren değişiklik yaratan sonuçlar doğurur. Değişim genellikle, değişim hareketinin tüm öğelerini anlamak, adlandırmak, kanıt toplamak, ittifaklar kurmak ve çıkarları ortaklaştırmak için yapılan önemli çalışmaların ardından gerçekleşir.

Hayatta kalan kişilerin hikayesi, kritik bir anda, bu değişim hareketi içinde değişim anının odak noktası olabilir. Ancak bu odak noktası haline gelen her hikayeye karşılık, böyle bir etkiye sahip olmayan, görmezden gelinen ve hayatta kalanların kendileri dışında herkes tarafından çabucak unutulmuş yüzlerce hayatta kalan referansı bulunmaktadır. Bu durum, hayatta kalanlar için zarar verici ve travmatik olabilir. TKM'ler, hayatta kalanların konuşma kararlarını, hem kendileri için potansiyel yaşam boyu etkilere hem de hikayelerinin yaratmak istedikleri olumlu etkiyi yaratma ihtimaline dair gerçekçi bir kavrayış sahibi olarak verip vermediklerine dikkat ederler.

TKM'ler aşağıda belirtilenlere dair farkındalığa sahiptir:

- Medya baskısı ve “insanların ilgisini çekecek” türden hikayeler, sürece dahil olanların iyi niyetlerinden bağımsız olarak hayatta kalanların tanıklıklarına olan talebi artırır.

- Her bir hayatta kalan kişinin deneyimi biriciktir ve diğer hayatta kalan kişilerin deneyimlerinin temsilcisi olarak görülemez.
- Hayatta kalan kişilerden, failin motivasyonu ve düşünme biçimi hakkında fikir vermeleri istenebilir. Bu talep, mağdurun fail üzerinde bir miktar kontrole sahip olduğu ve bu nedenle sorumluluk taşıdığı anlamına gelebilir. Yalnızca failerin hikayeleri, failerin zihin dünyalarına dair güvenilir kanıt olabilir.
- Hayatta kalan kişilerin hikayelerine duygusal bir şekilde ve empatiyle yaklaşmak bir eylem biçimi değildir ve hiçbir değişiklik yaratmayabilir. Duygu, bu durumlara yapılacak müdahalenin ancak zayıf bir ölçütü olabilir.

Hayatta kalan kişiler için **hem etkiyi hem de güvenliği en üst düzeyde sağlarken hayatta kalanların sesini ve güçlenmesini desteklemenin** çeşitli yolları mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Bir hayatta kalan hikayesinin bir “talebe” eklendiğinden emin olmak: izleyici bir kez dahil olduktan sonra talep edilen eylem ya da değişiklik nedir? Bu eylem gerçekçi ve ulaşılabilir mi? Bu “talep”, sürdürülebilir bir değişim kampanyasıyla uyumlu hale getirilebilir ve bu kampanya tarafından desteklenebilir mi?
- Hayatta kalanların hikayelerini anonim bir şekilde anlatmalarını desteklemek,
- Kolektif bir hikaye anlatabilmek için hayatta kalan kişilerin verilerini toplamak,
- Yaygınlık araştırmaları ve anketleri yürütmek,
- Derleme hikayeler oluşturmak (tekil bir hayatta kalanın hikayesini değil, doğru ancak farklı hayatta kalan hikayelerini bir araya getirin),
- Mağdur suçlamaya karşı çıkmak,
- Cinsel şiddetle ilgili mitleri reddetmek
- Mağdurun mahremiyetini ve anonimliğini korutan bir kamu ceza davası açılmasını sağlamak; böylece hayatta kalanların anonimliğini koruyan kural ve kanunlara uyularak davaların medyada yer bulması sağlanabilir.
- Şeffaf bir yargı süreci – yargı kurumlarının ihbar edilen vakalar, suç türleri, tespit oranı, kovuşturma oranları, suçlamalar, savunmalar, mahkumiyet oranları, hüküm, şartlı tahliye ve salıverilme verileri hakkındaki üç aylık ve yıllık istatistikleri düzenli olarak derlediği ve kamuya açıkladığı şeffaf bir süreç.

Mağdurlar için yargı sistemine dair kılavuz ilkeler

Yukarıda vurgulandığı gibi, hayatta kalanların sürece dahil olması, hayatta kalan kişilerin haklarının devlet tarafından savunulması ve korunması için kritik öneme sahiptir. **Hayatta kalan kişilerin yalnızca küçük bir kısmının yargı sürecine katılması hukuk sistemi için ciddi bir zorluk teşkil etmektedir.** Bunu hayatta kalanlarla ilgili bir sorun olarak görmeye karşı çıkmak ve bunun yerine paydaşların ne tür sistemik değişiklikler yapabileceğini sormak önemlidir. **Mağdur odaklı bir yargı sistemi** ek kaynak gerektirecektir. Fakat bu ek kaynak talebi, en iyi kanıtın hayatta kalan bir kişinin aktif olarak yargı sürecine katılmayı seçtiği zaman elde edildiği gerçeğiyle gerekçelendirilebilir. Mağdurlar desteklendiklerinde ve sürece dair bilgilendirildiklerinde sistem içinde kalırlar böylece devlet daha yüksek mahkûmiyet oranlarına ulaşmayı ve hayatta kalanların haklarının savunulması ihtimalini artırabilir.

Ayrıca, adaletsizlikle sebep olan bir yargı sistemi, çökmüş bir yargı sistemidir. **Bu nedenle devlet bir yandan yargı sistemine katılmayı seçen hayatta kalanların haysiyetini, özerkliğini ve seçim**

hakkını en üst düzeyde sağlarken bir yandan sürecin yeniden travmaya³³ neden olma ihtimalini asgariye indirmek için elinden gelen her şeyi yapmalıdır.

İrlanda'nın ceza hukuku sistemi, Anglosakson hukuk sisteminin çekişmeli yargılama (adversarial practice) uygulamasına dahildir. Bu sistem, Kıta Avrupası'nda ve başka bölgelerde daha yaygın olan ceza hukuku sisteminden farklıdır. İrlanda sistemi yazılı bir anayasa, AB Hukuku ve Yönergeleri ve özellikle de suç mağdurlarının haklarını ana hatlarıyla belirleyen Mağdur Hakları Yönergesi³⁴ tarafından şekillendirilmektedir. Bu yüzden, hayatta kalanların haklarının en iyi şekilde nasıl savunulacağına dair aşağıda verilen İrlanda hukuk ilkeleri diğer yargı sistemlerine ancak kısmen tercüme edilebilir.

Aşağıdaki ilkeler RCNI tarafından Safe Ireland (Güvenli İrlanda) ile ortaklaşa geliştirilen **kılavuz ilkelerdir** ve Adalet Bakanlığı'nın cinsel şiddetten hayatta kalanların yolculuğu projesi üzerine çalışan bir grup STK'nın çalışmalarının bir ayağı olarak ortaya çıkmıştır. Bu kılavuz ilkeler mağdurların yargı sistemine katılımıyla ilgili olarak geliştirilmiştir ve başka bağlamlara kısmen tercüme edilebilecekleri akılda tutularak başka yargı sistemleri için umut verici bir uygulama olarak kullanılabilir:

- Her etkileşimin temelini, **tüm kırılğan tanıkların haysiyetine** saygı duyulması oluşturmaktadır.
- Kırılğan bir tanıkla etkileşime geçen tüm ceza hukuku uzmanları için **travmanın kişilerin hayatındaki merkeziliği ve etkileri** hakkındaki farkındalık bir norm olmalıdır.
- **Özerklik**: yargı sistemine mümkün olduğunca fayda sağlayacak şekilde, mağdurların seçimleri onlara bildirilmeli ve bu seçimlerin gerçekleştirilmesi sürece dahil tüm profesyoneller tarafından sürecin her aşamasında kolaylaştırılmalıdır.
- Kırılğan tanıklar için **fiziksel koruma** (kefalet koşulları/tutuklu yargılama, uygun durumlarda acil uzaklaştırma/koruma kararları da dahil olmak üzere koruma önlemleri çıkarılması) cezai soruşturmanın ve diğer süreçlerin her aşamasında mümkün olduğunca önceliklendirilmelidir ve bu süreç polis risk değerlendirme sürecinin bir parçası olmalıdır.
- **Her bir koruma ihtiyacı değerlendirilmesi** kati surette bireysel olarak yapılmalı ve beklenmeyen ya da nadir karşılaşılan güvenlik açıklarını (örneğin otizm) tespit edecek ve mümkün olduğunca bu açıklara yanıt verebilecek kadar hassas olmalıdır.
- **Mağdurların ve diğer kırılğan tanıkların mahremiyeti**, ihbardan en son âna kadar cezai soruşturmanın her aşamasında mümkün olduğunca korunmalıdır.
- Diğer uzman destek hizmetlerine ve/veya devlet kurumlarına yapılan **yönlendirmeler** zamanında ve doğru bir şekilde yapılmalıdır, ayrıca bu yönlendirmeler bireysel ve/veya nadir görülen güvenlik açıklarını dikkate almalıdır.
- Ceza hukuku süreciyle ilgili **doğru ve yeterli bilgi** tüm kırılğan tanıklar için kolayca erişilebilir (sade ve basit bir dilde yazılmış) olmalıdır ve gerektiğinde basılı kopyaların yanı sıra çevrimiçi formatlarda ve başka dillerde de erişilebilir olmalıdır.
- Ceza hukuku süreciyle ilgili kesin, doğru ve yeterli **bilgi** dil veya kültürel farklılıklar, vatandaşlık statüsü, insan ticareti mağduru olma gibi **ek kırılğanlık biçimlerine** maruz kalabilecek farklı azınlık gruplarının mensupları için de erişilebilir olmalıdır.
- Mağdurların soruşturmayı yürüten görevlilerle **iletişime** geçmesi kolaylaştırılmalıdır ve görevliler mağdurlarla düzenli iletişimde olma konusunda proaktif olmalıdır.
- Ceza hukuku sürecinin bütün aşamalarında **gecikmeler** asgari düzeyde tutulmalıdır.
- Mağdurlar için **bağımsız cinsel şiddet sevk merkezlerinin yanı sıra polis merkezinde ve mahkemede refakat edilmesi** kadın uzman destek hizmetleri tarafından sağlanmalıdır ve ceza hukuku süreciyle ilgili diğer duygusal destek biçimleri mümkün olduğunca finansal olarak karşılanmalı, teşvik edilmeli ve kolaylaştırılmalıdır.

³³ Bazen ikincil travma veya ikincil mağduriyet olarak anılır.

³⁴ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en

- **Tüm hizmetler** azınlık gruplara mensup mağdurlar için de erişilebilir olmalıdır.
- **Mahkeme özel tedbirleri**³⁵ göz önünde bulundurulmalı ve bu tedbirler adaletin yararına olması ve mağdurun kabul etmesi şartıyla, polis tarafından tavsiye edilmesine bakılmaksızın, uygun durumlarda yürürlüğe konmalıdır.
- Herhangi bir davanın ya da karar duruşmasının tamamına **etkin katılım en kırılğan tanık grupları** için de norm haline getirilmelidir. Örneğin, tanıklığına ihtiyaç duyulan kişinin isteğine bağlı olarak, yargı süreci boyunca yardımcı olacak herhangi bir aracıya yetki verilmelidir.
- Tüm kırılğan cinsel şiddet mağdurlarına, en azından suçun işlendiği andan mahkeme işlemlerinin sonuna ve daha sonrasına kadar uzanan **bağımsız hukuki danışmanlık** sunulmalıdır.
- Cinsel şiddet mağdurlarına **uzman desteği sağlayan STK'lar ile hem eğitim hem de mağdurlara destek sağlanması gibi operasyonel görevlerde etkin işbirliği** hem yerel hem de ulusal düzeyde norm haline gelmelidir.
- Cinsel, aile içi ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kaynaklı travmaların doğası ve etkileri konusunda **uzmanlaşma** polis, savcılar ve hakimler için bir norm olarak görülmeli ve bu yönde adımlar atılmalıdır.
- Ceza hukuku profesyonellerinin tüm eğitimleri **uzman kadın STK'ları tarafından hazırlanan materyalleri ve ayrıca profesyonellerin kadınları desteklerken farkında olmadan sahip olabilecekleri önyargıları ele alan materyaller** içermelidir. Bilinçsiz önyargı genellikle toplumsal cinsiyete dayalı kültürel mitlerin, aksi kanıtlarla birlikte veya bunlara rağmen değerlendirme ve yargılamaları etkilemesi anlamına gelir.
- Ceza hukuku profesyonellerinin travmanın doğası ve etkilerinin yanı sıra kırılğan tanıklardan oluşan belirli gruplarla ilgili diğer konular hakkında eğitim alması için yeterli kaynak ayrılmalı, bu eğitim bir lüks değil bir zorunluluk olarak görülmelidir. Amaç, bu tür konuların ilgili tüm profesyoneller için standart içtihat haline gelmesidir.

Mağdurların ihtiyaçlarını tüm koruma ve destek önlemlerinin merkezine koymak ve mağdurla bir güven ilişkisi kurmak özet destek hizmetleri yaratmanın ve aynı zamanda mağdurları yargı sistemi içinde desteklemenin kilit unsurlarıdır. Cinsel şiddetin doğası gereği gizli olması ve cinsel şiddete yapılandırılan toplumsal damgalama mağdurların deneyimlerini açıklamalarını, uygun destekleri almalarını ve/veya şiddeti bildirmelerini zorlaştırmaktadır. Hayatta kalan kişilerin rızası tüm hizmetlerin merkezinde olmalı ve kendi iyileşmelerinde değişimin etkin aktörleri olarak görülmelidirler. Hayatta kalan/iyileşme modeli, hayatta kalanların iyileşme süreçlerinde onları desteklemek için kendi kaynaklarına ve olumlu güçlü yönlerine vurgu yapar. Tüm destek hizmetleri ve cezai soruşturma süreçleri için travmanın ve hayatta kalanların bireysel ihtiyaçlarının önemine ilişkin farkındalık norm haline gelmelidir.

V. Avrupa ülkelerinde tecavüzün kovuşturulması - mağdurların adalete erişimindeki eksiklerin tespit edilmesi

Cinsel şiddet mağdurları için iyi yapılandırılmış uzman destek hizmetleri oluşturmak için İstanbul Sözleşmesi'nin dört temel ilkesini aklımızda tutmamız gerekmektedir: **Önleme, Koruma, Kovuşturma ve Eş Güdümlü Politikalar**. Bu ilkeler temelinde şekillenmiş devlet tedbirleri tutarsız ve çelişkili değil tutarlı ve uyumlu olmalıdır.

³⁵ "Özel tedbirler", örneğin videolu tanıklık, mahkeme salonları, çevirmenler ve aracılardan gibi bir dizi ek kaynak ve korumayı ifade eder.

Cinsel şiddet mağduru kadınların korunması, ayrıca genel olarak toplumsal anlayışta kapsamlı değişikliklerin gerçekleştirilmesi, toplumsal cinsiyetle ilgili klişelerin üstesinden gelinmesi ve farkındalık yaratılmasını gerektiren önleme çalışmalarıyla yakından bağlantılıdır. Bu tür çalışmalar yukarıdaki bölümlerde ayrıntılandırılmıştır.

Bu bölümün amacı, tecavüz davalarının etkili şekilde kovuşturulmasının önemini vurgulamaktır. Kovuşturmadaki boşluklar önemli bir “toplumsal mesajın” altını vurgulamaktadır: şayet mağdurlar, medya raporlarına dayanarak cinsel şiddet faillerinin yeterince cezalandırılmadığının farkına varırlarsa, bu durum mağdurların cinsel şiddet vakalarını bildirme isteğini olumsuz yönde etkileyebilir. **Cinsel şiddet vakalarında ihbar oranlarının düşük olduğunu gördüğümüzde, cinsel şiddet mağdurlarına yönelik uzman hizmetlerini ihtiyaç olmadığını sonucuna varmamalıyız.** GREVIO, temel değerlendirme raporlarından birinde şu değerlendirmeyi yapar: “Tecavüz mağdurlarının ceza hukuku sistemiyle ilgili deneyimleri, etkili yargı sonuçlarını engelleyen derinden kökleşmiş toplumsal tutumlara işaret etmektedir ve bu da ihbarda bulunma isteksizliğini artırmaktadır. Tecavüz mağdurlarına yönelik herhangi bir psikolojik danışma, travma desteği ya da başka bir destek olmadığında kişiler yaşadıkları deneyimle tamamen baş başa bırakılmış olurlar.”³⁶

GREVIO bugüne kadar 17 ülke hakkında İstanbul Sözleşmesi’nin uygulanmasının kapsamlı bir analizini içeren değerlendirme raporları yayınlamıştır. Bu raporların büyük bölümünde, GREVIO cinsel şiddet de dahil olmak üzere kadına yönelik şiddet vakalarına verilen kurumsal yanıtlardaki boşluklara dikkat çekmektedir. GREVIO, İstanbul Sözleşmesi’nin kapsadığı her tür şiddet türüne ceza hukuku müdahalesini güçlendirme gereğinin altı tekrar tekrar çizilmiştir. Bunun iyi bir örneği, GREVIO’nun 2020 tarihli Hollanda ülke raporunda³⁷ vurgulanmıştır: “Sözleşme’nin ana hedeflerinden biri, kadınlara yönelik şiddet eylemlerinin cezasız kalmasına son vermektir. Bu çaba, yalnızca bireysel failerin ceza hukuku ve diğer tedbirler yoluyla sorumlu tutulmasını değil, aynı zamanda devlet aktörlerinin herhangi bir yanlış davranışına itiraz etmek ve bunları ele almak için yasal yolların mevcut olmasını da gerektirir. Bir devlet kurumu veya bireysel yetkili şiddet eylemlerini özenli bir şekilde önlemede, soruşturmada ve cezalandırmada başarısız olursa (Madde 5), mağdurlar ve/veya yakınları bu kişi ve kurumları sorumlu tutabilmelidir.”

İstanbul Sözleşmesi yargı sisteminin etkililiğinin göstergelerinden biri olarak mahkumiyet oranlarının analizini talep etmektedir. İstanbul Sözleşmesi 11. Madde 1. paragraf şöyle demektedir: “Taraflar devletler, bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayının kökünde yatan nedenler ve bunların etkileri, şiddet olayları, ceza oranlarının yanı sıra, bu Sözleşmenin uygulanması için alınan tedbirlerin etkililiğini incelemek üzere, bu olaylarla ilgili araştırmaları destekleyeceklerdir.” GREVIO’nun bugüne kadar yayınladığı tüm raporlarda sözleşmeye uygun olarak suç sayılması gereken tüm şiddet biçimleri (cinsel şiddet de dahil) için mahkumiyet oranlarını analiz etmenin önemi vurgulanmıştır. Şu da vurgulanmalıdır ki, GREVIO raporları, cinsel şiddet suçlarının rıza eksikliğine dayalı tanımlarının (sözleşmenin gerektirdiği şekilde) uygulanmasının, bu tür tanımları benimseyen birçok ülkenin yargı sisteminde bir zorluk olmaya devam ettiğini açıkça göstermektedir.

Kadına yönelik şiddet vakalarına karşı etkili kovuşturma kılavuzu (UNODC, 2014)³⁸, son yıllarda kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik ceza hukuku yasalarında ve prosedürlerinde bir artış olmasına ve bu yönde yaygın biçimde yapılan reformlara rağmen, **mahkumiyet oranlarının sabit olduğunu ve hatta bazı ülkelerde düştüğünü** göstermektedir. Uluslararası Kadına Yönelik

³⁶ GREVIO Karadağ Ülke Raporu, 2018.

³⁷ GREVIO (2020). GREVIO’nun Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin (Temel) Değerlendirme Raporu: Hollanda. Strasbourg: Avrupa Konseyi İzleme Sekreterliği

³⁸ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC), Viyana. (2014). Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddete karşı etkili kovuşturma kılavuzu. New York: Birleşmiş Milletler

Şiddet Araştırması³⁹ kapsamında, dünya çapında 11 ülkede⁴⁰ 23.000'den fazla kadınla, 16 yaşından itibaren yakın partnerleri olan ve olmayan kişiler tarafından fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma deneyimleri hakkında görüşmeler yapılmıştır. Vakaların ihbar edilmesiyle ilgili olarak araştırma, kadınların %20'sinden daha azı deneyimledikleri son şiddet olayını polise bildirdiğini göstermiştir. Ayrıca rapora göre, üç ülke hariç tüm ülkelerde kadınların yakın partner şiddetini bildirme oranları, partneri olmayan kişiler tarafından uğradıkları şiddet vakasını bildirme oranına göre daha düşüktür. Araştırmaya dahil olan tüm ülkelerde, **partner olmayan tarafından uygulanan fiziksel şiddet vakaları, cinsel şiddet vakalarına kıyasla daha yüksek oranda ihbar edilmiştir.** Bir faille karşı suç duyurusunda bulunulma olasılığı, tüm mağduriyet olaylarının %1'i ile %7'si arasında değişirken, mahkumiyet oranlarına ilişkin olarak partner olan ya da olmayan kişiler tarafından işlenen şiddet suçlarının mahkumiyet olasılığının, biri hariç araştırılan tüm ülkelerde yalnızca %1 ila %5 olduğu görülmüştür.

Bu bağlamda, tecavüz vakalarına verilen adli yanıtta eksikliklerin altını çizmek aydınlatıcı olacaktır. Aşağıdaki kutuda GREVIO İspanya İzleme raporundan bir örnek verilmiştir.

Mahkemede tecavüzü kanıtlama sürecinde mağdurların yeniden travmatize edilmesi: İspanya

İspanya, 2020 tarihli GREVIO İspanya ülke değerlendirme raporu da dahil olmak üzere birçok örnekte övgüye layık görülen kapsamlı aile içi şiddet yasasıyla ünlüdür.⁴¹ Ancak GREVIO bu raporda, İspanyol ceza hukukunda tecavüz tanımından kaynaklanan sorunları da analiz etmiştir. Bu analiz aşağıdaki gibidir.

“İspanyol Ceza Kanunu, iki ana cinsel suç türü arasında ayırım yapmaktadır: tecavüzü de kapsayan cinsel saldırı ve penetrasyonu da kapsayan cinsel istismar. Cinsel saldırı (Madde 178 ve 180), şiddet ve yıldırmanın bu şekilde nitelendirilmesini gerektiren ciddi bir suç teşkil etmektedir. Cinsel istismar ise (Madde 181 ve 182), mağdurun rızasının olmamasının niteleyici unsur olduğu daha az ciddi bir suç olarak ele alınmaktadır. Fiilin, bilinci yerinde olmayan ya da zihinsel rahatsızlığı olan kişilere karşı işlenmesi ya da mağdurun uyuşturucu veya benzeri maddeler kullanılması yoluyla iradesinin kırılması halinde geçerli rıza imkansız kılınmaktadır (Madde 181, 2. Paragraf). Ceza aralığı iki tür cinsel suç arasında farklılık gösterir ve rıza olmaksızın penetrasyon suçu dört ila on yıllık hapis cezasıyla cezalandırılabilir. GREVIO, İspanya’da, başta asliye hukuk mahkemeleri düzeyinde olmak üzere yargının iki ayrı suç uygulamasının kamuoyunda yaygın bir infial yarattığını ve güç kullanımı ve yıldırmanın yanlış anlaşıldığını belirtir. GREVIO ayrıca bu durumun, tecavüz mağdurlarında tetikleyebileceği tepkilere (örneğin korku, donakalma gibi) dikkat çeker.⁴² Tecavüz mağdurları arasında cinsel travmanın nörobiyolojisi üzerine yapılan araştırma, (‘tonik hareketsizlik’ olarak adlandırılan) ‘donakalmanın’ tecavüz mağdurları tarafından izleyen dönemlerde travma sonrası stres bozukluğu ve şiddetli depresyonla ilişkilendirilen yaygın bir tepki olduğunu göstermektedir.⁴³ Bu

³⁹ Johnson, H., Ollus, N. and Nevala, S. (2008). Violence against Women: An International Perspective. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control (HEUNI)

⁴⁰ Çalışmaya dahil edilen ülkeler şunlardır: Avustralya, Kosta Rika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Yunanistan, Hong Kong, İtalya, Mozambik, Filipinler, Polonya ve İsviçre.

⁴¹ GREVIO (2020). GREVIO'nun Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin (Temel) Değerlendirme Raporu: İspanya. Strasbourg: Avrupa Konseyi İzleme Sekreterliği

⁴² Yakın tarihli bir örnek, “Wolfpack” (La Manada) vakasıdır. Bu vakada, 18 yaşındaki bir kadın beş erkek tarafından toplu tecavüze maruz kalmıştır ve Navara Bölge Mahkemesi, herhangi bir şiddet ya da yıldırma kanıtı olmadığı gerekçesiyle davayı cinsel saldırı değil cinsel istismar olarak nitelendirmiştir. Yüksek Mahkeme daha sonra bu kararı bozmuş ve olay görüntülerinin kadını faille boyun eğmeye zorlayan “korkutucu” atmosferi göstermesi nedeniyle olayın tecavüz tanımına girdiğini ilan etmiştir (GREVIO İspanya ülke raporu).

⁴³ Araştırmalar, önemli sayıda cinsel şiddet mağdurunun faille hiçbir şekilde direnmediğini göstermektedir: tonik hareketsizlik, yoğun korku içeren durumlara yanıt olarak istemsiz, geçici bir motor inhibisyon durumu olarak tanımlanır. Çeşitli araştırmalarda, cinsel saldırı mağdurlarının %37 ila %52'sinde hareketsizlik rapor edilmiştir. Bkz. Moller A., Sondergaard H.P. ve Helstrom L (2017), “Cinsel saldırı sırasında tonik hareketsizlik – travma sonrası stres bozukluğu ve

nedenle GREVIO, İspanya Yüksek Mahkemesi'nin İspanya'daki tecavüz suçunun yalnızca fiziksel şiddetin kullanıldığı davalarda değil, yıldırma ve korkutma gibi diğer faktörlerin mağdurun rızasının olmadığını açıkça gösterdiği durumlarda da geçerli olabileceğine ilişkin asliye mahkemelerine de kılavuzluk edecek bir karar açıklamasını memnuniyetle karşılamaktadır. Mahkeme açıkça tecavüz mağdurunun içinde bulunduğu duruma ilişkin bağlamı dikkate alan bir yoruma ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.”

GREVIO ayrıca tecavüze karşı ceza hukuku müdahalesindeki eksikliklere de dikkat çekmektedir:

“Cinsel saldırı ve tecavüze ilişkin cezai takibatla ilgili olarak GREVIO, İspanya'daki kadın mağdurların ceza hukuku alanındaki deneyimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek birçok faktör belirlemiştir.

İlk olarak, cezai işlemlerin süresi çok önemlidir. Davanın mahkemeye sevk edilmesinden sonraki ilk soruşturmanın altı ay içinde tamamlanması gerekirken, daha fazla kanıt veya ek soruşturma istendiği takdirde 18 ay ek süre verilebilir.

İkincisi, bir hakimin emri olmadan toplandığı takdirde mahkemede adli tıp kanıtlarının kullanılması yasaklanmıştır zira kadınlar polise ihbarda bulunmak yerine kendileri cinsel saldırı sevk merkezine başvurumaktadırlar. Bu yasak, daha sonraki bir aşamada yargıya sunulmak üzere tecavüz mağdurlarına adli kanıt ve diğer hizmetlerin sağlanabilmesini gerektiren İstanbul Sözleşmesi'nin amaçlarına açıkça aykırıdır.

Üçüncüsü, mahkemelere sunulan raporlara yardımcı olan adli tıp değerlendirme birimleri, çalışmalarında her zaman toplumsal cinsiyet perspektifini uygulamaz ve bu nedenle kadınlar ve kız çocukları üzerinde caydırıcı etki yaratabilir. Adli tıp kanıtlarının olmadığı durumlarda, cezai takibat mağdurun beyanına odaklanmaktadır ve mağdur beyanının güvenilirliğine ilişkin kriterler oldukça ağır görünmektedir. Tecavüz mağdurunun güvenilir kabul edilmesi için, ilk ifade (polis) ile son ifade (mahkeme) arasında hiçbir çelişki olmamalıdır.

Ayrıca başvuranın ifadesi tamamlayıcı kanıtlarla desteklenmeli ve son olarak mahkeme, başvuranın birisini suçlamak için temel bir motivasyonu olmadığını saptamalıdır. GREVIO, bunun toplumsal cinsiyet klişelerinin ve tecavüze dair mitlerin değerlendirme üzerinde bir etkisi olmasından ciddi şekilde endişe duymaktadır. Ayrıca, bu uygulama tecavüz mağdurlarının yeniden mağdur edilmesine alan açma riski taşır ve mağdurların bakış açısından travmatik bir denetimi temsil edebilir. Bu durum, İstanbul Sözleşmesi'nin temel amaçlarından biri olan yeniden mağduriyetin önlenmesi ilkesiyle açıkça çelişmektedir ve bu durumdan kaçınmak için gerekli mekanizmalar oluşturulmalıdır.”

GREVIO bu nedenle İspanyol makamlarına aşağıdaki tavsiyeleri sunmuştur:

“GREVIO, İspanyol makamlarını, başta tecavüz ve cinsel saldırı suçları ile yakın partner şiddeti olmak üzere, mahkemelere rapor sundukları tüm davalarda adli tıp değerlendirme birimlerinin çalışmalarının niteliğini artırmaya ve çalışmalarında toplumsal cinsiyet perspektifini uygulamaya teşvik eder.

Ayrıca GREVIO, İspanyol makamlarını, yakın partner şiddeti ve cinsel şiddet vakalarında mağdurun ifadesinin cezai kovuşturmadaki merkezi rolünü ortadan kaldıracak yasal değişiklikler de dahil olmak üzere farklı mekanizma ve prosedürleri araştırmaya davet eder.

GREVIO, İspanyol makamlarına, soruşturma sırasında mağdurların yeniden travmatize edilmesini önleme ilkesi gereğince mahkemede tecavüzün kanıtlanması için konan fazlasıyla yüksek kriterlere katkıda bulunan tüm yasal ve usule ilişkin faktörlerin hızlı bir şekilde tespit edilmesini ve bunların uygun şekilde ele alınmasını tavsiye eder.”

GREVIO ayrıca, Sözleşmede belirtilen **cezai suçlara ilişkin veri toplamayla** ilgili olarak davaların ceza hukuku sisteminin farklı aşamalarında yeterince takip edilebilmesine olanak sağlayacak bir sistem oluşturma ihtiyacına sıklıkla dikkat çekmiştir. Mahkumiyet oranlarının isabetli bir analizi için, **vakaların kolluk kuvvetlerine bildirildiği andan iddianamenin hazırlanması ve sonrasına kadar -yani nihai mahkeme kararına kadar- “izlenmesi” mümkün hale getirilmelidir.** Başka bir deyişle, ceza hukuku zincirinin çeşitli aşamalarındaki –kolluk kuvvetleri, kovuşturma ve mahkemeler– tekil davaların takip edilebilmesi ve ceza hukuku sistemindeki eksikliklerin tespit edilebilmesi gerekmektedir.

Ne yazık ki, Batı Balkanlar ve Türkiye de dahil pek çok ülkede henüz böyle bir sistem kurulmamıştır. Böyle bir sistem ayrıca uygun bir zayıt (*attrition*) analizini de mümkün kılacaktır. GREVIO, **aile içi şiddet ve tecavüz vakalarında zayıt oranlarının Avrupa genelinde genel olarak yüksek olduğunu** ve bunların temel nedenlerini belirlemeye yönelik çabaların hızlandırılması gerektiğini kaydetmiştir (bkz. 2019 GREVIO İsveç ülke raporu).⁴⁴

Zayıt, kurumlara bildirilen ancak fail için herhangi bir cezai yaptırımla sonuçlanmayan, başka bir deyişle mahkeme tarafından karar verilmeksizin ‘sistem dışına çıkan’ **davaların oranı** olarak tanımlanabilir. Polis ve yargıdaki veri toplama sistemleri, daha önce de bahsedildiği gibi, şiddet vakalarının ceza hukuku sisteminde yeterli şekilde ‘takip edilmesine’ izin verirse, bu tür bir analiz düzgün bir şekilde yürütülebilir. Ancak bu şekilde yasaların/politikaların uygulanmasındaki boşlukları tespit etmek ve şiddete kurumsal/adli müdahaledeki eksikliklere katkıda bulunan altta yatan faktörleri anlamak mümkündür. Bu faktörler arasında şu örnekler sayılabilir: polisin bazı ihbarları reddedip reddetmediği, savcılık tarafından suçlamaların düşürülüp düşürülmediği, mahkemelerin öncelikli olarak ceza ertelemelere hükmedip hükmetmediği, vb.

Tecavüz davalarındaki zayıt oranları üzerine yapılan ülkeler arası karşılaştırmalı araştırmalar,⁴⁵ son birkaç on yılda tecavüz davalarının bildirilmesi ve işleme alınmasındaki eğilimler açısından Avrupa ülkeleri arasında önemli farklılıklar bulmuştur. Bazı ülkeler (İngiltere, Galler ve İskoçya, İrlanda, İsveç) “klasik zayıt modeli” örnekleridir: düşen mahkumiyet oranlarına eşlik eden suç duyurusu oranları. Yalnızca üç ülkede (Fransa, Danimarka ve Lüksemburg), suç duyurularındaki artışlar mahkumiyet oranlarındaki artışa da yansımaktadır.

Bununla birlikte, çoğu Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde, hem suç duyurusu hem de mahkûmiyet oranlarının düştüğü bir “ters model” tespit edilmiştir. Bazı ülkelerde, model çoğunlukla suç duyurusu oranlarında görülen bir azalma ile tanımlanır (örneğin, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Portekiz ve Romanya).

Bu ülkeler arası karşılaştırmalı araştırmanın başka bir önemli bulgusu, bazı ülkelerde yüksek mahkumiyet oranları ile düşük suç duyurusu oranları arasında bir korelasyon bulunmasıdır. Düşük mahkumiyet oranı olan örneklerde daha yaygın olan faktörler şunları içermektedir: soruşturmada mağdur ve/veya şüpheli ile görüşülmemesi ve mağdurun suç duyurusunu geri çekme oranlarının yüksek olması. Tersine, mahkumiyet oranı daha yüksek olan ülkelerde (bu çalışmadaki örnekleme dahil olan ülkeler) bunların hiçbiri bulunmamaktadır ve çoğunda savcıların soruşturmanın kontrolünü ele aldığı ve vakaların hukuk sisteminden geçip geçmediği konusundaki kararlarda söz sahibi olduğu sistemler bulunmaktadır. Bu çalışma bağlamında, Lovett ve Kelly’nin (2009) aşağıdaki bulguları özellikle vurgulanmalıdır. Düşürülen ya da iptal edilen (hukuk sistemi içinde ilerlemeyen) davalar, ki bunların pek çok ortak özelliği bulunmaktadır:

- Saldırı ve şüpheli tecavüz stereotipine ne kadar yakınsa, davaların sistem içinde ilerleme ihtimali o kadar yüksektir. “Yabancı tecavüzü” vakalarında şüphelinin kimliği genellikle

⁴⁴ GREVIO (2019). GREVIO (Temel) Değerlendirme Raporu: İsveç. Strasbourg: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin İzleme Sekreterliği

⁴⁵ Lovett, J., ve Kelly, L. (2009) Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases across Europe, Final research report. Londra: Kadın ve Çocuk İstismarı Araştırmaları Birimi, London Metropolitan Üniversitesi.

belirlenmediği için (ki, bazı örneklerde hemen hiç belirlenememiştir) genellikle dava düşürülürken, tespit edildiği durumlarda bu davaların devam etmesi ve mahkumiyetle sonuçlanma olasılığı daha yüksektir.

- Şüpheliler “suçlu” stereotipine uyuyorsa -daha önce ceza hukuku sistemiyle daha öncesinde temas halindeyse-, vatandaşı değilse ve/veya etnik bir azınlığa mensupsa davaların görülme olasılığı daha yüksektir.
- Mağdurun ifadesini destekleyen kanıtların, özellikle de kayıt altına alınmış yaralanmaların olduğu durumlarda, davaların görülme olasılığı daha yüksektir.

Sonuç olarak, Batı Balkanlar ve Türkiye bölgesindeki mahkeme uygulamalarında yukarıda belirtilen stereotiplerden bazılarının mevcut olup olmadığını gelecekte içtihat analizleri yoluyla değerlendirmek öğretici olacaktır. Bu bağlamda, **bir başka konuya daha işaret etmek önemlidir: İstanbul Sözleşmesi Madde 11 uyarınca tecavüz ve diğer cinsel şiddet vakaları hakkında idari veri toplamanın oluşturulması ve güçlendirilmesi ihtiyacı.** Bu çaba polis, savcılık ve yargıda bildirilen tecavüz/cinsel şiddet vakaları hakkında veri toplama modellerinin geliştirilmesini gerektirecek ve gelecekte politika oluşturulmasına daha fazla katkıda bulunabilecek kurumsal/adli müdahale analizlerini mümkün kılacaktır. **Bu bağlamda 11. Maddenin nihai amacının kanıta dayalı politika oluşturma olduğunu hatırlamalıyız.**

Aşağıda, polis tutanakları ve ceza hukuku sisteminin yanıtları hakkında veri toplama ihtiyacına işaret etmek için Portekiz’den umut vadeden bir uygulama örneği gösterilmiştir. GREVIO raporları genellikle ceza hukuku müdahalesindeki eksikliklere ve bunların daha doğru bir şekilde belirlenmesi ihtiyacına işaret eder. Ayrıca, ceza hukuku müdahalesinin karmaşık analizlerinin yürütülmesini sağlayan **veri toplama alanında umut vadeden bazı uygulama örneklerinden** alıntı yapmak da faydalı olacaktır.

Portekiz’in umut vadeden uygulama örneği

2009 yılında Portekiz, mağdurun şikayeti/suç duyurusunu polise sunduğu andan mahkeme kararının tebliğine kadar tüm cezai takip zincirini yeniden yapılandırmak için kolluk kuvvetlerine (polis ve ulusal muhafızlar) ve yargıya veri toplama yükümlülüğü getirdi.⁴⁶ **GREVIO raporlarının birçoğunda çok sayıda ülkeye de aynı düzenlemeyi getirmelerini tavsiye etmektedir.**

Ceza hukuku sistemi (asliye hukuk mahkemeleri) aile içi şiddet, tecavüz ve ayrıca Portekiz Ceza Kanunu’na yakın zamanda dahil edilen suçlar (zorla evlendirme, ısrarlı takip ve kadın sünneti) için verilen mahkumiyet kararlarını kayıt altına almıştır. Bu veriler Adli İstatistiki Bilgi Sistemi web sitesinde kamuya açıktır.

Ancak GREVIO, Portekiz saha ziyareti sırasında aile içi şiddet dışındaki şiddet biçimlerine dair sağlanan verinin çok sınırlı olduğunu kaydetmiştir. 2016 yılı boyunca, Portekiz’deki asliye hukuk mahkemeleri tecavüz suçundan 49, cinsel baskı suçundan 17 ve direnemeyecek durumdaki bir kişiye yönelik cinsel istismar suçundan 18 vaka kaydetmiştir.

Sonuç olarak, **Portekiz’de cinsel istismarın çoğunlukla ceza hukuku tarafından görülmediği sonucuna varılabilir:** tecavüz ve diğer benzer suçlar (cinsel baskı) nadiren bildirilmekte ve mahkumiyetle sonuçlanmaktadır.

Kanıta dayalı politika oluşturma, ulaştırılması zor, ancak uğruna çaba harcamaya değer bir hedeftir.

⁴⁶ GREVIO (2019d). GREVIO'nun Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer tedbirlere ilişkin (Temel) Değerlendirme Raporu: Portekiz. Strasbourg: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin İzleme Sekreterliği.

VI. Stratejik politikalar: devletin hesap verebilirliğine yönelik adımlar

İstanbul Sözleşmesi Bölüm II (Bütüncül politikalar ve veri toplama), kadına yönelik şiddete karşı bütüncül bir müdahale için temel gereksinimi ortaya koymaktadır: gerekli kurumsal, finansal ve organizasyonel yapılar tarafından sürdürülen, ülke çapında uygulanan, etkili, kapsamlı ve eşgüdümlü politikalara duyulan ihtiyaç.⁴⁷ Bu nedenle taraf devletlerin temel yükümlülüklerinden biri, **Sözleşme kapsamına giren bütün şiddet biçimleriyle** mücadeleyi amaçlayan, açıkça tanımlanmış, hedefe yönelik politikalar geliştirmektir. Bu tür politikalar, ulusal eylem planları veya diğer kapsamlı politika belgeleri şeklini alabilir.

Ayrıca, İstanbul Sözleşmesi kadına yönelik şiddete ilişkin açıkça toplumsal cinsiyet temelli bir anlayışa dayanır. Toplumsal cinsiyete dayalı anlayış, Sözleşmenin kapsayıcı ilkelerinden birini temsil eder. Sözleşmenin 6. Maddesi taraf devletlerin, yalnızca hükümlerini uygulamaya yönelik önlemleri tasarlarırken değil, aynı zamanda etkileri değerlendirirken de toplumsal cinsiyet perspektifini benimsemesini talep eder. 6. Maddede tanımlanan yükümlülükler, sözleşmenin diğer tüm maddeleri üzerinde de belirleyici etkiye sahiptir.⁴⁸

Taraf devletler, sözleşmenin gerekliliklerini göz önünde bulundurarak, kapsamlı bir ulusal eylem planında kadınlara yönelik şiddetin her biçimini özel olarak ele alma ya da bu konutu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı gibi genel ve kapsamlı bir politika belgesine entegre etme yaklaşımını benimseyebilirler. Bununla birlikte, sözleşmeye taraf devletlerin bu alandaki uygulamalarına dair temel değerlendirmeler ilginç bir eğilime işaret etmektedir: GREVIO tarafından bugüne kadar analiz edilen birçok ülkedeki ulusal eylem planları, politika belgelerinin ya da eylem planlarının başlığında kadına yönelik şiddeti ele almakla birlikte, fiilen ve neredeyse yalnızca aile içi şiddete odaklanmaktadır.

GREVIO'nun 2017 tarihli ülke raporunda da değerlendirildiği üzere, Arnavutluk bu yaklaşımın bir örneği olarak görülebilir.⁴⁹ GREVIO, Arnavutluk'un kadına yönelik şiddete karşı müdahalesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı benimsediğini açıklamıştır. Bu anlamda Arnavutluk aile içi şiddet yaklaşımında toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık gibi şiddet biçimlerini tanımlı ve politikaları, kadına yönelik şiddetle mücadeleye yönelik önlemleri ve toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini destekleyen önlemleri birbiriyle eşgüdümlü hale getirmiştir. Bu nedenle her iki önlem türü de kadına yönelik şiddet ve ayrımcılığı tek bir politika sorunu olarak ele alan kapsamlı stratejiler ve eylem planları altında geliştirilebilmektedir. Bu ikili yaklaşım, kadına yönelik şiddetle mücadelede esastır ve İstanbul Sözleşmesi'nin 6. Maddesinde benimsenen yaklaşımla uyumludur. Bu politika araçlarının stratejik amaçları ve hedefleri genellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti kadına yönelik her türlü şiddeti kapsayan bir şemsiye kavram olmasını hedeflese de sonuçları aile içi şiddete odaklanmaktadır. Zorla evlendirme, kürtaja zorlama ve tecavüz de dahil cinsel şiddet biçimleri ve cinsel taciz gibi diğer kadına yönelik şiddet biçimleri politikaların tasarımı ve uygulamalarında önceliklendirilmemiştir.

Dahası, politika yapımında umut vadeden uygulama, **stratejik politika belgelerinde politikaların etkin bir şekilde uygulanması için ihtiyaç duyulan mekanizmaların da bulunması gerektiğini göstermektedir. Bu mekanizmalara, strateji belgeleri tarafından konan hedeflerin gerçekleştirilmesindeki ilerlemeyi ölçmek için ihtiyaç duyulan açık göstergelerin belirlenmesi de dahildir ancak bununla sınırlı değildir.**

⁴⁷ Bu gereklilik çok sayıda GREVIO raporunda açıklanmıştır; sadece bir örnek olarak bkz. GREVIO Türkiye raporu, 2018.

⁴⁸ Bakınız: İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 61. paragraf.

⁴⁹ <https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-albania/16807688a7>

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608852/IPOL_STU\(2019\)608852_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608852/IPOL_STU(2019)608852_EN.pdf)

Bu düşünceler akılda tutularak, **Batı Balkanlar** ⁵⁰üzerine daha önce yapılan birden fazla ülkeyi kapsayan karşılaştırmalı çalışma şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

1. Batı Balkanlardaki⁵¹ ülkelerin İstanbul Sözleşmesi kapsamında belirtilen tüm şiddet biçimlerini içeren stratejiler geliştirip geliştirmediği,
2. Etkili politika yapma ve uygulama için gerekli mekanizmaların uygulanıp uygulanmadığı; başka bir deyişle, bu ülkelerdeki ulusal eylem planları şunları içeriyor mu: belirli hedefler, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde kaydedilen ilerlemeyi ölçmek için açık göstergeler, uygulama için ayrılmış bir bütçe, farklı uygulayıcılar arasında koordinasyonun nasıl sağlanacağına dair net ve kesin bir plan, iyi tanımlanmış bir izleme ve değerlendirme planı ve son olarak uygulamalar hakkında kamuya açık raporlar. Bulgular aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo: Batı Balkanlarda iyi yapılandırılmış politika yapımına ve strateji belgeleri/ulusal eylem planlarının etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik mekanizmalar: ulusal araştırmacıların ve/veya bağımsız kişilerin değerlendirmeleri

Strateji şunları içeriyor mu?	Arnavutluk 2016-2020	Bosna Hersek 2015-2018	Kosova 2016-2020	Kuzey Makedonya 2018-2023	Karadağ 2016-2020	Sırbistan ⁵² 2011-2015
a) Belirli hedefler	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
b) planlanmış ölçümler ve faaliyetler	Evet	Evet	Evet	Bilgi mevcut değil	Evet	Evet
c) bu hedeflerin ölçümlerinin yapılabilmesi için gereken göstergeler	Evet	Evet	Evet	Bilgi mevcut değil	Evet	Evet
d) Planlanmış her bir faaliyetin/ölçümün gerçekleştirilmesinden sorumlu aktörlerin listesi	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
e) Her bir faaliyetin/ölçümün uygulanması için belirlenmiş tarihler	Evet	Evet	Hayır	Bilgi mevcut değil	Evet	Evet

⁵⁰ Brankovic, B. (2019). "Violence against women in Western Balkans – Thematic report." Duhacek, D., Brankovic, B., Mirazic, M., Women's rights in Western Balkans: Study for the FEMM Committee içinde, Avrupa Parlamentosu, s. 34-74. Brüksel: Avrupa Parlamentosu, Vatandaş Hakları ve Anayasa Politikaları Departmanı. (İngilizce), Avrupa Parlamentosu Web Sitesinden erişilebilir:

⁵¹ Not: Çalışma Batı Balkan ülkelerine odaklanmış olup, Türkiye bu çalışmaya dahil edilmemiştir (Brankovic, 2019). Bu nedenle, burada alıntılanan bulgular yalnızca Batı Balkan ülkeleri için geçerlidir, Türkiye'yi kapsamaz.

⁵² Sırbistan'ın şu anda 2021-2025'e odaklanan ve Nisan 2021'de onaylanan yeni bir strateji belgesi bulunmaktadır.

f) Uygulamaya dahil olan tüm ilgili aktörler arasında eşgüdümün nasıl sağlanacağına dair bir plan	Hayır	Evet, ama uygulanamıyor⁵³	Evet	Hayır	Evet, ancak kağıt üstünde kalmıştır.⁵⁴	Hayır
Uygulamanın izlenmesi/değerlendirilmesinden sorumlu olduğu belirtilen herhangi bir kurum var mı?	Evet	Bilgi mevcut değil	Evet	Kesin değil	Evet	Hayır
Herhangi bir kurum uygulama hakkında raporlama yapmakla yükümlü mü?	Evet	Evet	Evet	Bilgi mevcut değil	Evet	Hayır
Eğer varsa, bu raporlar kamuya açık mı?	Evet	Evet	Hayır⁵⁵	Bilgi mevcut değil	Hayır⁵⁶	Hayır⁵⁷
Uygulama için mali kaynaklar tahsis ediliyor mu?	Evet	Evet	Evet	Hayır	Hayır	Hayır

Geliştirilen stratejilerin (stratejilerde kadına yönelik şiddetin tüm biçimlerinin kapsamı kapsamadığı) kapsamıyla ilgili olarak, **Batı Balkanlar üzerine yukarıda bahsi geçen karşılaştırmalı araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.**

1. Analiz edilen ülkelerin bir kısmında özel olarak kadına yönelik şiddete odaklanan bir ulusal eylem planı bulunmamaktadır.
2. Şayet şiddet biçimlerinin her birini hedefleyen özel politikalarla ele alınıyorsa ya da yalnızca tek bir başlık altında ele alınıyorsa) Bu tür stratejik planların İstanbul Sözleşmesi

⁵³ Stratejinin uygulanması için Koordinasyon Organı oluşturulmamıştır ki bu büyük bir problemdir. Dolayısıyla bu rol kurum düzeyindeki yapılar tarafından üstlenilmiştir. Sırp Cumhuriyeti Hükümeti (Bosna Hersek Federasyonu'nu oluşturan eyaletlerden biri), stratejinin Bosna Hersek'in tamamında tutarlı, etkili ve eşgüdümlü bir şekilde uygulanmasını engelleyerek böyle bir koordinasyon organının kendi topraklarında uygulanmasını Kabul etmedi (Trkulja, 2018; Branković, 2019 içinde).

⁵⁴ Raicevic'in (2018; Brankovic 2019 içinde) değerlendirmesinde de görüldüğü üzere, Çalışma Grubu, Karadağ'da strateji hakkında koordinasyon ve raporlamadan sorumlu ilk resmi organ olarak 2011 yılında kurulmuştur. Ancak çok nadiren toplanması, görünürlüğünün olmaması ve herhangi bir sonuç almamış olması sebebiyle rolü kağıt üstünde kalmaktan öteye gidememiştir. Mayıs 2017'de Karadağ Hükümeti, Her Türlü Şiddeti Önleme ve Mücadeleye Yönelik Politika ve Tedbirler için Koordinasyon, Uygulama, İzleme ve Değerlendirme Komitesi'ni kurmuştur. Komite üyeleri çoğunlukla siyasi bağlantıları olan kişilerdir (komitedeki görevler, hükümetin vesayetinden bağımsız uzman pozisyonları değildir). Kadına yönelik şiddetten hayatta kalanlara uzman destek hizmetleri sunan kadın STK'ları Komite çalışmalarına dahil edilmemiştir ve bu yeni kurulan komite bugüne kadar oldukça pasif kalmıştır (a.g.e.).

⁵⁵ Kosova'da, mevcut ulusal eylem planının uygulanmasına ilişkin bir rapor yayınlanmamıştır, ancak bir öncekine ilişkin değerlendirme raporu kamuya açıktı (Krasniqi, 2018; Branković, 2019 içinde).

⁵⁶ Kamuya açık olan son rapor 2014'te yayınlandı (Raicevic, 2018; Branković, 2019).

⁵⁷ Bağımsız bir uzman tarafından yazılan nihai değerlendirme raporu kamuya açıktır; Bakınız: Mamula, M. (2018). Ulusal Stratejinin Gözden Geçirilmesi Aile İçi ve Partner İlişkilerinde Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele (2011-2015). Belgrad: UNDP.

kapsamındaki tüm şiddet biçimlerini ele alıp almadığına dair genel bir değerlendirme yapmak zordur. Stratejilerden biri (Arnavutluk) toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin daha genel bir politika belgesinde kadına yönelik şiddeti ele alırken, diğer iki strateji (Karadağ ve Kosova) yalnızca aile içi şiddeti ele almaktadır. Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya ise İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanması için stratejiler geliştirmiştir. Sırbistan, başlığında yalnızca aile içi şiddeti ve yakın partner şiddetini ele alan bir strateji geliştirmiştir ancak aile dışındaki cinsel şiddete ilişkin yalnızca birkaç önleme yer vermektedir. Ancak bu strateji belgesinin süresi 2015 yılında son ermiştir.

2019 tarihli karşılaştırmalı araştırmada belirlenen **ikinci analiz konusuna dair, yani etkili politika yapma ve uygulama mekanizmalarının kullanılıp kullanılmadığına dair** sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. Batı Balkanlardaki ülkelerde ulusal stratejiler ciddi bir zayıflıktan mustarip görünmektedirler: ilgili devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri gibi politika uygulama süreçlerine dahil edilen tüm ilgili aktörlerin faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlayacak bir mekanizma bulunmamaktadır. Bir koordinasyon birimi/mekanizması kurulduğunda bile (Arnavutluk⁵⁸, Karadağ ve Bosna Hersek'te olduğu gibi), bu birimler işlevsel olamamış yalnızca kağıt üstünde kalmışlardır. Bosna Hersek örneğinde, koordinasyon siyasi sebeplerden dolayı daha da karmaşık bir haldedir: ülkenin siyasi sisteminin karmaşıklığı, uyumlu hale getirilmesi gereken çok sayıda yasa ve farklı yönetim seviyelerinde koordine edilecek kurum olması Ulusal Çerçeve Stratejisinin tam olarak uygulanabilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmuştur.
2. **Bazı ulusal eylem planlarına uygun raporlama mekanizmaları ya da uygulamanın izlenmesi ve değerlendirilmesi için gerekli mekanizmalar eklenmemiştir.**
3. **Kuzey Makedonya, Karadağ ve Sırbistan'da (Ulusal Eylem Planı 2011-2015⁵⁹) oluşturulan ulusal eylem planlarının hayata geçirilmesi için ayrılmış bir bütçe bulunmamaktadır.** Kadına yönelik şiddete ilişkin politikaların uygulanması için mali kaynağın bulunmaması, kısmen Batı Balkanlar bölgesinin ekonomik gelişme düzeyiyle açıklanabilir. Hükümetler genellikle BM kurumları ya da dış donörlerle ortaklık kurarak bu engeli aşmaya çalışmışlardır. Örneğin GREVIO, 2018 tarihli Karadağ ülke raporunda, stratejinin uygulanması için herhangi bir devlet kaynağının ayrılmadığı tespit etmiş ve şunları eklemiştir: "Bu stratejinin sadece kısmen uygulanabilmesinin ve bu stratejinin uygulanmasına ilişkin Çalışma ve Sosyal Refah Bakanlığı tarafından hazırlanan ve hükümet tarafından kabul edilen raporun, esasen uygulanan faaliyetleri listelemesinin bütçeyle ilgili olabileceği endişesi dile getirilmiştir. Bu, kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve bununla mücadele edilmesine yönelik kapsamlı ve eşgüdümlü bir yaklaşımın uygulanması konusunda yetkililerin verdikleri taahhüdün sınırlı kaldığı anlamına gelmektedir."
4. Etkili politika yapma ve uygulamanın diğer önemli unsurları da eksiktir. **Ulusal Eylem Planlarının uygulanması sırasında izleme/değerlendirme için etkili mekanizmalar oluşturma, raporlamaların zamanında yapılması ve STK'larla sahici bir işbirliği kurma konusunda zorluklar ortaya çıkmıştır.** Uygulama için kurumlar arası koordinasyon ve STK'lar ile işbirliği çok önemli görülebilir, ancak bu tür bir işbirliğini mümkün kılan mekanizmalar oldukça zayıftır.

⁵⁸ Arnavutluk'ta şu anda hükümet ve sivil toplum temsilcilerinden oluşan bir danışma organı olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Konseyi bulunmaktadır. Daha fazla bilgiyi burada bulabilirsiniz: https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20albania/attachments/publications/2020/12/cgeb%20albania_report_1.pdf?la=en&vs=4248

⁵⁹ Nisan 2018 itibarıyla Sırbistan, Sırbistan Cumhuriyeti Planlama Sistemine İlişkin Kanunu'nu kabul etmiştir. Kanun, sonuçlar için hesap verebilirlik sistemini getirir ve kamu idaresinde iş verimliliğinin ölçülmesi için çerçeve oluşturur. Bu, örneğin gelecekteki eylem planlarının bütçe tahsisi olmadan kabul edilemeyeceği anlamına gelir.

2021 itibariyle, Batı Balkan ülkeleri ve Türkiye'nin cinsel şiddeti ele alan belirli bir Ulusal Eylem Planı/Ulusal Stratejileri bulunmamaktadır. Bu projede ulusal partnerler (STGP - Sivil Toplum Güçlendirme Platformu partnerleri)⁶⁰ tarafından bildirildiği üzere, **halihazırda geçerli ulusal politika belgeleri** (cinsiyet eşitliğine ilişkin strateji belgeleri/ulusal eylem planları veya kadına yönelik şiddete ilişkin diğer ulusal politika belgeleri) **öncelikle ve neredeyse yalnızca aile içi şiddeti ve yakın partner şiddetini** ele almaktadır. Bu nedenler, **cinsel şiddetin ulusal politikalarda göz ardı edildiği sonucuna varılabilir.**

Bosna Hersek'te şu anda devlet düzeyinde geçerli olan strateji/ulusal eylem planı, yalnızca aile içi şiddete atıfta bulunmakta ve cinsel şiddete özel herhangi bir önlem içermemektedir. Aynı durum, her iki entite (Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti) düzeyinde geliştirilen belgeler için de geçerlidir. **Kosova'da** ise ulusal eylem planının süresi kısa süre önce sona ermiştir. Bu ulusal eylem planının da odak noktası yalnızca aile içi şiddeti ve cinsel şiddete yönelik önlemleri içermekteydi (aile içi şiddete yönelik yeni bir ulusal eylem planı onay sürecindedir).

Ancak, **Haziran 2021 itibariyle Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye'deki mevcut ulusal eylem planlarında ve Arnavutluk'ta henüz resmen kabul edilmemiş olan Strateji Belgesi Taslağı'nda cinsel şiddetle ilgili önlemler bulunmaktadır.**

Sırbistan'da ise, toplumsal şiddete dayalı şiddetin farklı biçimlerine maruz kalmış kişilere yönelik önlemler, Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Strateji Belgesi'ne (2021-2015⁶¹) dahil edilmiştir. Bu önlem Önlem 2.4'te şöyle belirtilmiştir: "Standartları tanımlayarak ve kırılgan gruplardan kadınlara yönelik hizmetlerin erişilebilirliğini geliştirerek kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve aile içi şiddete maruz kalmış kadınlara yönelik uzmanlık hizmetlerinin iyileştirilmesi."⁶² Ayrıca bu özel tedbirin "İstanbul Sözleşmesi ve GREVIO'nun tavsiyeleri uyarınca hizmet sunumunun önündeki engelleri temsil eden eksiklikleri ortadan kaldırmak amacıyla cinsel şiddet mağdurlarına yönelik hizmetleri kapsadığı belirtilmektedir. Cinsel şiddet mağdurlarının yalnızca adli işlemler için delil toplamak amacıyla değil, aynı zamanda kişilerin psikolojik olarak iyileşmesini de sağlamak için fiziksel sağlık hizmetlerinin yanı sıra tıbbi ve adli muayene, psikolojik destek ve hukuki danışmanlık da dahil olmak üzere aynı yerde 7/24 nitelikli destek ve koruma sağlanabilecek uzmanlaşmış yönlendirme (sevk) hizmetleri gereklidir." Ayrıca strateji belgesi, "uzman hizmetlerin sayısını ve niteliğini artırmak için yeterli ve istikrarlı bütçe sağlanmasının yanı sıra şiddete maruz kalmış kadınlara özgü hizmetler sunan STK'ların finansmanının" sağlanması gerektiğini de içermektedir.

Karadağ ve Arnavutluk örneğinde, cinsel şiddetle ilgili önlemleri ulusal eylem planlarına entegre etme eğilimi, GREVIO'nun tavsiyelerine bir yanıt olarak görülebilir. GREVIO Arnavutluk ve Karadağ ülke raporlarında, cinsel şiddet mağdurlarına yönelik uzman destek hizmetlerinin eksikliğini tespit etmiş ve İstanbul Sözleşmesi Madde 25 uyarınca bu ülkelere yeterli sayıda tecavüz kriz merkezleri ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri kurmalarını tavsiye etmiştir (bkz. GREVIO Arnavutluk ülke raporu 2017; GREVIO Karadağ ülke raporu, 2018). Arnavutluk, GREVIO'nun tavsiyesini uygulamak için adım atmış ve kısa bir süre önce başkent Tiran'da cinsel şiddet mağdurları için ilk merkez olan Liliun Centre, "Liliun Şiddet Vakaları için Kriz Yönetim Merkezi"ni kurmuştur. Arnavutluk ulusal partneri tarafından açıklandığı üzere, **Arnavutluk'ta şu anda geliştirilmekte olan taslak stratejide⁶³, "cinsel saldırıdan hayatta kalanlar için ikisi çocuklar ve ikisi yetişkinler için olmak üzere dört yeni kriz merkezi kurulması"**

⁶⁰ <https://cssplatform.org/partners>

⁶¹ Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Stratejisi (2021-2025), <https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php> (Sırpça)

⁶² Bu önlem için tanımlanan gösterge, diğerlerinin yanı sıra, şu şekilde tanımlanmıştır: "2.4.2. Sırbistan'ın tamamında cinsel şiddet mağdurlarına yönelik, ücretsiz adli tıp belgelerinin sağlanmasıyla, ayırım gözetimsiz şiddet deneyimi olan tüm kadınların ihtiyaçlarına göre uyarlanmış yerleşik hizmetlerin sayısı" (ibid.)

⁶³ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Strateji (2021-2030).

planlanmaktadır. Ancak şu anda bu merkezlerin ne tür hizmetler (kısa vadeli/uzun vadeli) sağlayacağı belirsizdir.

Karadağ örneğinde, ülkenin cinsel şiddet mağdurlarını desteklemeyi ve korumayı amaçlayan ve mağdurlar için ilk merkezin kurulmasına yönelik önlem de dahil olmak üzere spesifik önlemleri olan ulusal eylem planını kabul etmiş olması övgüye değerdir. Ancak ulusal eylem planı metnine dayanarak Karadağ'ın tecavüz kriz merkezi mi yoksa cinsel şiddet sevk merkezi mi kurmayı tercih ettiği sonucuna varılamayacağı belirtilmelidir. Ulusal eylem planı⁶⁴ metninde, böyle bir merkezde sağlanacak hizmetler hakkında ayrıntılı bilgi verilmeden "Cinsel Şiddet Mağdurları Merkezi" terimi kullanılmaktadır. Bu nedenle merkezde yürütülecek çalışmaların İstanbul Sözleşmesi açısından "tecavüz kriz merkezi" ya da "cinsel şiddet sevk merkezi" tanımına uyup uymadığı sonucuna varılamamaktadır. Benzer şekilde, Kuzey Makedonya bu ulusal eylem planının uygulanmasına ilişkin raporda (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Ulusal Ağ, 2020) açıklandığı üzere, İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasına yönelik Ulusal Eylem Planını (2018-2023)⁶⁵ kabul etmiştir.⁶⁶ Bu projedeki Karadağ ulusal partneri, bu ulusal eylem planının özellikle cinsel şiddete ve cinsel şiddet mağdurlarına destekle ilgili mevzuatı ele alan çeşitli önlemleri olduğunu bildirmiştir. Ancak planlanan değişikliklerin çoğu henüz kabul edilmemiştir. Eylem planında uzman hizmetlerle ilgili başka önlemler de bulunmaktadır. Örneğin, "Cinsel Şiddet Mağdurları için Kriz Merkezlerinin Kurulması (72 saat) ve Cinsel Şiddet ve Tecavüz Mağdurları Merkezi (sığınak)" ile "Cinsel Şiddet Mağdurları için Kriz Merkezi ve Cinsel Şiddet Mağdurları Merkezi dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağdurlarına yönelik uzman destek hizmetleri için standartların hazırlanması" önlemlerini almıştır. Kuzey Makedonya'nın halihazırda bir hastane içinde bulunan üç merkezi bulunmaktadır. **Yine de bu ulusal eylem planı metnine dayanarak, ülkede ne tür hizmetlerin oluşturulması gerektiği sonucuna varılamaz."**

VII. Yasal mevzuatta cinsel şiddet

İstanbul Sözleşmesi **36. Madde'nin** amacı, tecavüz de dahil olmak üzere kişinin rızası olmadan yapılan tüm cinsel içerikli eylemleri suç kapsamına almaktır. Sözleşmenin cinsel şiddet tanımının temel unsuru kişinin özgür iradesi sonucunda gönüllü olarak verilmiş **rızanın bulunmamasıdır**.

İstanbul Sözleşmesi'nin cinsel şiddetin suç kapsamına alınması alanında ortaya koyduğu normları doğru bir şekilde anlamak için, İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu'nda (191-192. Paragraflar) ortaya konan hususların dikkate alınması gerekmektedir. Bu hususlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadından, özellikle de dönüm noktası kabul edilen M.C. / Bulgaristan (2003) davasındaki karardan türemiştir:

- 1) Taraf devletler, suçu oluşturan unsurları değerlendirirken, **mağdurun fiziksel direnci olmaması da dahil olmak üzere rıza olmaksızın girilen cinsel eylemleri** cezalandırma ve etkili bir şekilde kovuşturma konusunda pozitif yükümlülüğe sahiptir. **Taraf devletler ayrıca cinsel suçların kovuşturulması sürecinde her koşulda fiziksel direncin kanıtlanması gibi katı bir yaklaşım benimsememelidir.** Çünkü bu tür bir yaklaşım belirli tecavüz türlerini cezasız bırakma ve dolayısıyla bireyin cinsel özerkliğinin etkili bir şekilde korunmasını riske atabilir.⁶⁷

⁶⁴ Bu UEP'nin tam başlığı şöyledir: 2019-2021 Dönemi için İstanbul Sözleşmesi Uyarınca Şiddet Mağdurlarına Yönelik Uzman Destek Hizmetlerinin İyileştirilmesine Yönelik Ulusal Plan.

⁶⁵ *Makedonya Cumhuriyeti'nde Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin Ulusal Eylem Planı*, 2018-2023, https://mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-nacionalniot-plan-za-sproveduvanje-na-konvencijata-za-spreku-vanje-i-borba-protiv-nasilstvoto-vrz-zen.nspix (Makedonca).

⁶⁶ *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddete Karşı Ulusal Ağ (2020). İstanbul Sözleşmesinin Uygulanmasına İlişkin UEP'nin Uygulanmasında Kuzey Makedonya'nın İlerlemesi Hakkında Rapor*, <http://www.glasprotivnasilstvo.org.mk/wp-content/uploads/2021/02/NAP-finalen.pdf> (Makedonca).

⁶⁷ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 191. paragraf

- 2) Tecavüz de dahil olmak üzere cinsel suçların kovuşturulması, mağduru gerçekleştirilen cinsel eyleme özgür iradesiyle rıza gösterip göstermediğini belirlemek için **vaka bazında** toplanan kanıtların bağlama duyarlı bir değerlendirilmesini gerektirir. Böyle bir değerlendirme, mağdurların cinsel şiddet ve tecavüze karşı sergilediği davranışsal tepkilerin çok çeşitli olabileceğini kabul etmeli ve tipik davranışların sergileneceği varsayımına dayanmamalıdır. Tecavüzle ilgili mevzuatın yorumlanmasının ve tecavüz davalarının kovuşturulmasının toplumsal cinsiyet yargılarından ve erkek ve kadın cinselliği hakkındaki mitlerden etkilenmemesini sağlamak da aynı derecede önemlidir.⁶⁸

Bu projedeki ulusal partnerlerin yanıtlarına ve GREVIO'nun dört ülke üzerine yazdığı raporların analizine istinaden, Batı Balkanlar'daki bazı ülkelerin ve Türkiye'nin **ceza kanunlarındaki cinsel suç tanımının İstanbul Sözleşmesi ile uyumlu olmadığı sonucuna varılabilir. Karadağ ve Türkiye'de (GREVIO'nun bu ülkeler üzerine yazdığı raporlarda belirtildiği gibi) ve Kosova'da mevzuat değişikliğinde kayda değer bir ilerleme tespit edilmesine rağmen, bu ülkelerde cinsel suç tanımı özgür iradeyle verilmiş rızanın olmaması prensibine dayanmamaktadır.**

Güç kullanımına ya da tehdide başvurulması Arnavutluk, Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Bosna Hersek'te⁶⁹ tecavüz suçunun ve diğer cinsel suçların hala belirleyici bir unsurudur (ilgili ceza kanunu hükümleri Ek'te yer almaktadır). GREVIO raporlarında **Arnavutluk (2017) ve Sırbistan (2020) ceza kanunlarında cinsel şiddet suçlarının tanımlarındaki eksiklikleri tespit etmiştir.** GREVIO, Arnavutluk'u yetişkin kadınlara yönelik tecavüz suçu tanımını özgür iradeyle verilmiş rıza eksikliğine dayanacak ve kuvvet ya da direnç kullanımının kanıtlanmasını gerektirmeyecek şekilde düzenlemeye davet etmiştir. Sırbistan örneğinde ise GREVIO yetkilileri cinsel şiddeti kapsayan ceza kanunu hükümlerini, özgür iradeyle verilen rızanın olmaması prensibine dayandırmak ve bireysel özelliklere bakılmaksızın mağduru rızası olmadan girilen tüm cinsel eylemler için uygun cezai yaptırımları düzenlemek için hızla reform yapmaya davet etmiştir.

Yasal değişiklikler (muhtemelen) daha etkili bir kovuşturma yürütülmesine katkıda bulunacaktır. Adli uygulamada, güç kullanımına dayalı tanımlar, mağdur tarafından fiziksel direncin kanıtlanmasını (direnç yoksa tecavüz de yoktur, anlayışı) ve dolayısıyla failin mahkum edilme ihtimalinin düşük olmasını gerektirme eğilimindedir. **Bu nedenle ceza kanunundaki cinsel suçların, güç kullanımından ziyade özgür iradeyle verilmiş rızanın olmamasına dayandırılarak, İstanbul Sözleşmesi'nin standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi tavsiye edilmektedir.**

VIII. Yasal mevzuatta cinsel taciz

İstanbul Sözleşmesi 40. Maddesinde cinsel tacizin cezai ya da diğer hukuki yaptırımlara tabi olabileceği ilkesi yer almaktadır. Bu ilke⁷⁰, Sözleşme'yi kaleme alan kişilerin, failin bu spesifik cürmü işlerken karşılaşılabileceği sonuçlarını türünü belirleme seçimini taraf devletlere bırakmaya karar verdiği anlamına gelmektedir. Genelde tercih edilen seçenek bu suçları ceza kanunu kapsamına almak olsa da Sözleşme'yi kaleme alan kişiler birçok ulusal hukuk sisteminin cinsel tacizi medeni kanun ya da iş kanunu kapsamında değerlendirdiğini kabul etmiştir. Sonuç olarak, sözleşmeye taraf devletler, cinsel tacizi ceza kanunu kapsamında ya da idari veya diğer yaptırımlar yoluyla ele almayı tercih edebilir ve ilgili kanunlarda cinsel tacizle ilgili maddelere yer verebilir.⁷¹ **Cinsel taciz ne iş yeri ne de**

⁶⁸ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 192. paragraf

⁶⁹ Daha önce açıklandığı gibi, Sözleşme'nin Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya'da uygulanması GREVIO tarafından henüz değerlendirilmemiştir. Bu projeye dahil olan her ülkede, GREVIO tarafından sağlanan değerlendirme raporu ile mevzuatın değiştirilip değiştirilmediği ulusal partnerlerle doğrulanmıştır, bu nedenle Ek'te güncel bilgiler verilmektedir.

⁷⁰ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 207. paragraf

⁷¹ Çeşitli GREVIO raporlarında daha ayrıntılı olarak açıklandığı gibi (örneğin, GREVIO Türkiye ülke raporu, 2017; GREVIO İspanya ülke raporu, 2020), Sözleşme'nin 40. Maddesinde tanımlanan cinsel taciz suçu, kişinin haysiyetini etkileyen ya da etkileme ihtimali olan cinsel içerikli herhangi bir istenmeyen davranış kapsar.

aileyle sınırlıdır ve birden fazla bağlamda ortaya çıkabilir. Buna göre, tacizin gerçekleştiği bağlam ya da ortam, İstanbul Sözleşmesi'nde de tanımlandığı gibi, suçun bir unsurunu oluşturmaz.

Batı Balkanlar ve Türkiye bölgesine dahil bazı ülkeler cinsel tacizi suç kapsamında değerlendirirken diğerleri iş kanunu/cinsiyet eşitliği yasaları/ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin yasalar aracılığıyla ele almayı seçmiştir. **Cinsel taciz Arnavutluk'ta, Bosna Hersek'in bir entitesinde (Sırp Cumhuriyeti), Türkiye ve Kosova'da belli bir cezai yaptırım gerektiren bir suç⁷² olarak tanımlanır. Karadağ, Kuzey Makedonya ve Bosna Hersek'in başka bir entitesinde (Bosna Hersek Federasyonu) ve Brecko bölgesinde ise suç olarak kabul edilmez. Bununla birlikte, ikinci gruptaki ülkelerde/entitelerde cinsel taciz İş Kanunu ya da Toplumsal Cinsiyet Eşitliği gibi kanunlarda ele alınmaktadır.** Cinsel taciz bu nedenle diğer (cezai olmayan) yaptırımlara tabidir ve/veya cinsel tacize karşı yasal koruma olanakları (verilen zarar için tazminat talebi gibi) tanımlanmıştır. Cinsel tacize ilişkin ulusal mevzuat Ek'te verilmiştir.

Ne yazık ki, cinsel tacize ilişkin yasal hükümlerin pratikte nasıl uygulandığını gösteren hiçbir veri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu (yaygın) kadına yönelik şiddet biçimine karşı geliştirilen yasal korumaların etkililiği hakkında herhangi bir sonuca varmamız mümkün değildir.

IX. Cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin ihtiyaçlarının belirlenmesi: veri toplamının önemi

İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasının kritik bir vechesi, bir devletin sorunun boyutunu ve hayatta kalanların ihtiyaçlarını anladığını kanıtlayabilmesi ve hangi önlemlerin alındığını, bu önlemlerin uygulanıp uygulanmadığını ve şayet uygulanıyorsa, şiddeti önlemede ve kadınları şiddetten korumada etkili olup olmadığını gösterebilmesidir. İstanbul Sözleşmesi 11. Maddesine göre taraf devletler, düzenli aralıklarla, sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet vakasıyla ilgili ayrıştırılmış veri toplamakla yükümlüdür. Önemli bir zorluk, çoğu zaman verilerin toplanmaması, analiz edilmesi ya da toplanan verilen yayınlanmamasıdır. Bu sessizlik, uygulamadaki kötü performansın tespit edilmesinin ve sorumlu tutulmasının yanı sıra iyi performansın da fark edilememesi anlamına gelmektedir. Kadın STK'ları daha iyi veri ve kanıt toplanması konusunda savunuculuk rolü üstlenmektedirler.

İzleyen bölüm, İrlanda'da daha iyi veri toplanması için savunuculuk faaliyetleri yürüten **İrlanda Tecavüz Kriz Ağı deneyimine** dayanmaktadır ve nüfus yaygınlık verileri, idari veriler ve hayatta kalanların verileri gibi cinsel şiddetten hayatta kalan kişinin deneyiminin bütünlüklü bir resmini oluşturabilmek için ihtiyaç duyulan farklı veri setlerini incelemektedir.

Nüfus yaygınlık verileri, nüfusun ulusal ölçekte temsili bir örneğini oluşturan bir grupla yapılan anket çalışmasıdır. Bu anketten, ülke nüfusu ölçeğinde cinsel şiddetin gerçek doğası ve ölçeği güvenilir bir şekilde tespit edilebilir. Zaman içinde tekrarlanan bu nitelikteki anketler, devletlerin olumlu ya da olumsuz yöndeki değişimi ölçmesine imkan tanır.

Bu türden yaygınlık araştırmaları nadiren yapılmaktadır. İrlanda'da yapılan ilk (ve tek) yaygınlık araştırması 2000 yılında bir tecavüz kriz merkeziyle bir akademik kurumun ortaklığıyla yürütülmüştür. Bu araştırma özel bir hayır kuruluşu tarafından finanse edilmiştir.⁷³ Araştırmanın ortaya koyduğu kanıtın nüfuzu inkar edilemez olduğu için, bu rapor olağanüstü bir araç haline gelmiştir. İrlanda'daki her avukat, bu araştırmada yer verilen istatistikleri düzenli olarak paylaşmıştır. Bugün, sivil toplum tarafından 20 yıldır yürütülen savunuculuk faaliyeti ve kamuoyu baskısının

⁷² Ayrıca, bu ülkelerde cinsel taciz suçu re'sen kovuşturulmamaktadır - cinsel tacize ilişkin cezai kovuşturma yalnızca özel kovuşturma şeklinde yürütülebilir, yani yalnızca mağdurun şikayeti temelinde başlatılabilir.

⁷³ A.g.m. SAVI Raporu.

https://repository.rcsi.com/articles/report/The_SAVI_report_sexual_abuse_and_violence_in_Ireland/10770797/1

ardından hükümet her on yılda bir tekrarlanacak ikinci bir yaygınlık çalışması yürütmeyi kabul etmiştir. Bu çalışmayı yürütmek üzere İrlanda Merkez İstatistik Ofisi görevlendirilmiştir.⁷⁴

İdari veriler, örneğin polis, mahkemeler ya da tecavüz kriz merkezleri gibi bir kuruluş tarafından sağlanan hizmetler esnasında toplanan verilerdir. Toplanan veri türü, hangi hizmetin verildiği, kaç kişiye destek sunulduğu, kaç saat hizmet verildiği, kaç personel/gönüllünün cinsel şiddetten hayatta kalan kişileri desteklediğine ilişkindir. Bu veriler, hizmete kimlerin eriştiğini gösterir ve bize hizmetin performansı hakkında bilgi verebilir. İdari veriler, kurumların performansı ve sunulan destek hakkında daha fazla bilgi vermek için diğer idari verilerle ve yaygınlık verileriyle karşılaştırılabilir. Örneğin polise bildirilen tecavüz vakalarını tecavüze ilişkin yaygınlık verileriyle karşılaştırmak, tecavüz vakalarının ne ölçüde bildirildiğini (belki yalnızca %10) gösterecektir. Polise bildirilen vakalarla kovuşturulan vakaları karşılaştırmak bize zayıf oranını verecektir. Bu rakamlar daha sonra paydaşları olan biteni anlamaya (örneğin, tecavüze maruz kalanların %90'ı neden polise haber suç duyurusunda bulunmamayı tercih ediyor) ve sonunda gerekirse değişiklik yapmaya yönlendirebilir.

Cinsel şiddetten hayatta kalanların savunuculuğunu üstlenen kadın STK'ları, genellikle hayatta kalanların farklı kurumlarla olan etkileşimi hakkı en bütünlüklü anlayışa sahip kurumlardır. Kadın STK'ları genellikle ilk temas noktasıdır bir tıbbi ve adli süreçlerde ve sonrasında hayatta kalanların yanında olmaya devam ederler. Bu nedenle, veri boşluklarını ve söylenmeyenleri tespit etmek ve bunu kurumun, hükümetin ve kamuoyunun dikkatine sunmanın yollarını aramak için iyi bir konumda bulunurlar. Olayın yaşandığı andan hayatta kalanların deneyimlerinin eksiksiz bir haritalandırmasını yapmak, STK'lar ve politika yapıcılar için neyin işe yaradığını ve neye dikkat edilmesi gerektiğini anlamaları için iyi bir başlangıç noktasıdır.

Kadın STK'larının verileri hayati öneme sahiptir, ancak farklı idari veri setleriyle de ilişkilendirilmeleri gerekir. Örneğin, mahkeme istatistiklerindeki davaların bir süre önceki, belki yıllar önceki polis istatistikleriyle ilintili olduğu durumlarda, polis istatistikleri mahkeme verileriyle gerçekte nasıl ilişkilendirilebilir? Farklı kurumlar aynı şeyleri aynı tanımları kullanarak mı verileştiriyorlar? Eğer bunu yapmıyorlarsa, bu pratik geliştirilebilir mi? Mümkün olduğunca çok ilgili verinin istatistiksel formatta kamuoyuna açık olmasını savunmak ve bunun için kampanya yürütmek TKM'lerin önemli bir görevidir.

Hayatta kalanların verileri: İrlanda'daki tecavüz kriz merkezleri (TKM'ler) tarafından toplanan aynı zamanda idari verilerdir, ancak TKM'lerin doğası göz önüne alındığında bu veriler muhtemelen eşsizdir. Bunun nedeni ise, TKM'ler tarafından sunulan kişiye özel, gizlilik ilkesine riayet eden ve devlet dışı desteğin, TKM'ler tarafından desteklenen hayatta kalanların çoğunun devlet kurumlarıyla hiçbir şekilde konuşmama ya da devlet kurumlarının radarına girmeme ihtimalinin olmasıdır. Hayatta kalanların verileri, bir önceki sorumuza da yanıt vermeye yardımcı olabilir: neden tecavüze maruz kalan kişilerin %90'ı polise suç duyurusunda bulunmuyor? Cinsel şiddetten hayatta kalan kişiler cinsel şiddet deneyimlerini polise hiçbir zaman söylemeyebilirler, ancak TKM'lere söyleyebilirler. **Bu nedenle, TKM'ler tarafından toplanan hayatta kalan verisi, devlet için, özellikle de hayatta kalanlara yönelik hizmetlerin hayatta kalanlar tarafından kullanılıp kullanılmadığını anlamak için önemli bir geri bildirim mekanizması işlevi görebilir. Daha da önemlisi, bu geri bildirim var olmasının koşulu yalnızca TKM'lerin hayatta kalan kişilere gizliliğe riayet eden ve güvenilir hizmetler sunabilmesidir. Devlet, bu gizliliği tehlikeye atmamaya ve geri bildirim alınabildiği bu kaynağı yok etme riskine girmemeye özen göstermelidir.**

Bir TKM'nin hayatta kalan kişilerden bu tür verileri toplayabilmesi için kaynak ve personel kapasitesine ihtiyacı vardır. İrlanda Tecavüz Kriz Ağı (RCNI) ulusal ölçekte bir veri toplama sistemi kurmuştur. Bu sistem, her bir TKM'de verilen eğitimler birlikte RCNI içinde personel alımını ve

⁷⁴ <https://www.cso.ie/en/surveys/surveysunderdevelopment/sexualviolencesurveysvs/>

destekleyici rolleri içerir ve bilişim teknolojileri, hukuki ve akademik ortaklıklarla birlikte çalışmayı öngörür. Bu sistemin temel unsurları şunlardır:

- a. Hayatta kalan kişilerin verilerini toplamak için şeffaf bir bilgilendirilmiş onam süreci⁷⁵
- b. Verileri ve verilerin gizliliğini korumak için kapsamlı ve iyi tasarlanmış bir süreç
- c. Bu verilerin nasıl kullanılacağı ve saklanacağı konusunda net bir taahhüt, bkz. RCNI EIGE'nin (İrlanda Tecavüz Kriz Ağı Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü) desteklediği Avrupa'daki en hayatta kalanlar veri sistemi için⁷⁶
- d. Kamuoyundaki tartışmaları bilgilendiren ve politika gündemini yönlendiren kamuya açık istatistiksel verilerin üretilmesi.⁷⁷

Bu tür veri toplama modelleri, Batı Balkanlar ve Türkiye'deki ulusal paydaşlar tarafından benimsenebilir. Bölgedeki kadın STK'ları, yeterli finansman ve personel kapasitesi erişimleri sağlandığı takdirde, hayatta kalanların verilerini toplama konusunda önemli bir rol oynayabilirler.

Bölgedeki idari veri toplama modellerini incelemek ve bunların ulusal politikaların analiz edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla kullanıp kullanılmayacağını değerlendirmek için bu projedeki ulusal partnerlere ülkelerinde idari veri toplanıp toplanmadığı sorulmuştur. Bu idari veri setine 2018-2019 yıllarında polise bildirilen yıllık tecavüz ve diğer cinsel şiddet vakaları, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerine ilişkin yıllık cezai kovuşturma, iddianame ve mahkumiyet sayıları dahildir. **Bu tür veriler Batı Balkanlar ve Türkiye'de cinsel şiddete yönelik kurumsal/adli müdahalenin analizi ve gelecek yapılacak politikaların temelini oluşturulması için çok önemli olacaktır.** Batı Balkanlar ve Türkiye'deki dört ülkeye ilişkin GREVIO izleme raporlarında **GREVIO bu ülkelerdeki cinsel şiddete ilişkin idari veri toplama alanında ciddi eksiklikler tespit etmiştir.** Bu eksiklikleri gidermek üzere GREVIO şu tavsiyelerde bulunmuştur: çeşitli sektörlerde (polis, yargı, sağlık hizmetleri) uyumlaştırılmış veri kategorilerinin kullanılmaya başlanması, mahkumiyet oranlarının analizlerinin yapılması, verilerin failin ve mağdurun cinsiyeti, yaşı ve birbirleriyle olan ilişkisi gibi İstanbul Sözleşmesi'nde öngörülen faktörlere göre ayrıştırılması.

Arnavutluk gibi bazı ülkelerde, İstatistik Kurumu, özellikle cinsel suçlar da dahil olmak üzere kadına yönelik şiddetle ilgili bir bölümü de içeren yıllık "Arnavutluk'ta Kadınlar ve Erkekler" başlıklı raporu yayınlamaktadır.⁷⁸ Ancak STGP partnerleri tarafından hazırlanan ulusal raporlara dayanarak tam bir resim oluşturmak mümkün değildir. Bu raporlarda yukarıda belirtilen verilerin bir kısmı mevcut değildir ve/veya (İstanbul Sözleşmesi 11. Maddenin gerektirdiği gibi) kamuya açılmamıştır. Ya da veriler toplansa da ulusal ölçekte derlenmemiştir. Örneğin, Kuzey Makedonya'da ulusal partner bu projede mahkumiyet oranlarına ilişkin verilerin Kamu Önemine Haiz Bilgi Yasası'na dayanarak ülke çapında mahkemelerden talep sonucu elde edilebileceğini belirtmiştir.

Bu nedenle, aşağıdaki metinde Sırbistan bir örnek olarak sunulmuştur.

Sırbistan örneği

Sırbistan'da polise bildirilen cinsel şiddet vakalarına ilişkin veriler kamuya açık değildir. Bu nedenle bazı bildirimlerin suç duyurusuyla sonuçlanıp sonuçlanmadığını değerlendirmek mümkün değildir. Öte yandan, Ulusal İstatistik Ofisi tüm adli suçlara ilişkin (Sırbistan Ceza Kanunu'nda tanımlandığı gibi) cezai kovuşturma, iddianame ve mahkumiyetlerin ulusal ölçekte verisini sağlamaktadır. Bu veriler Sırbistan Ulusal İstatistik Ofisi'nin web sitesinde kamuya açıktır.

Sırbistan'da (İstanbul Sözleşmesi'nin kapsayıcı ilkelerinden birini temsil eden) özen yükümlülüğü ilkesinin uygulanmasına dair daha önce yürütülen araştırmalar, kovuşturmalara ve mahkûmiyete dair resmi veriyi temel alarak yaklaşık 20 yıllık bir dönemde cinsel şiddet de dahil olmak üzere kadına

⁷⁵ <https://www.rcni.ie/what-we-do/you-your-data-your-rights/>

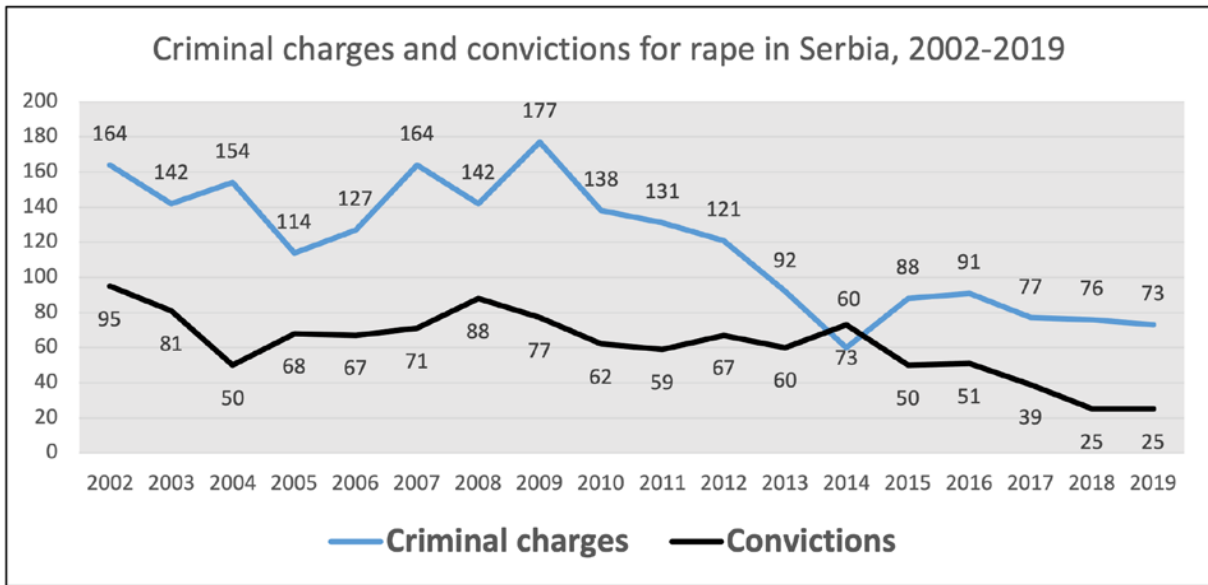
⁷⁶ <https://www.rcni.ie/what-we-do/national-data-research/>

⁷⁷ <https://www.rcni.ie/wp-content/uploads/RCNI-Statistics-2019.pdf>

⁷⁸ 2020 Arnavutluk raporuna buradan ulaşabilirsiniz: [burra-dhe-gra-2020.pdf](https://www.instat.gov.al/burra-dhe-gra-2020.pdf) (instat.gov.al)

yönelik şiddete ilişkin tüm suç teşkil eden fiillerin kovuşturulmasına ilişkin eğilimler analiz etmiştir (Brankovic, 2013⁷⁹, 2015⁸⁰, 2016⁸¹) Araştırma, tecavüz suçuyla ilgili olarak **yıllık toplam kovuşturma sayısının çok düşük olduğunu göstermiştir. 2002'den 2019'a kadar olan dönemde bu sayı 60 ile 170 arasında değişmiştir. 2010'dan sonra ise endişe verici bir trendi temsil eden gözle görülür bir düşüş tespit edilebilir. Tecavüz suçundan yıllık toplam mahkumiyet sayısı da oldukça düşüktür** (Bkz. Grafik 1). Sırbistan'ın nüfusunun yaklaşık 7 milyon olduğu akılda tutulmalıdır.⁸² Bu verile yorumlarken, **tecavüze ilişkin adli işlemlerin dört yıla kadar sürmesinin** yanı sıra metodolojik kısıtlar⁸³ da dikkate alınmalıdır. Veriler, Sırbistan'da tecavüzle ilgili Savcılık soruşturmasında iyileştirilmesi gereken çok konu olduğunu göstermektedir. Diğer cinsel şiddet suçları açısından ise kovuşturmalarda bir miktar artış olduğu görülmektedir (Bkz. Grafik 2).

Grafik 1: 2002–2019 döneminde Sırbistan'da tecavüz suçuna yönelik (yetişkin faille karşı) kovuşturmalar ve mahkumiyetler.

⁷⁹ Brankovic, B. (2013). News from the Future: the Istanbul Convention and Responsibility of the State for Combating Violence against Women; Operationalisation of Due Diligence Principle. Belgrad: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), (Sırpça). Çevrimiçi versiyonuna şuradan erişilebilir: <http://www.sigurnakuca.net/sites/default/files/inline-files/VestilzBuducnosti.pdf>

⁸⁰ Brankovic, B. (2015). Sexual violence: Emerging from oblivion. Kadınlar Odası – Cinsel Haklar Merkezi, Hırvatistan Hükümeti Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komitesi, Eğitim, Danışmanlık ve Araştırma Merkezi ve Hırvatistan Parlamentosu Cinsiyet Eşitliği Komitesi tarafından düzenlenen 1. Uluslararası Hırvatistan'da Cinsel Şiddet Konferansı'nda sunulan bildiri, Zagreb, Hırvatistan, Hırvat Parlamentosu, 23 Ekim 2015.

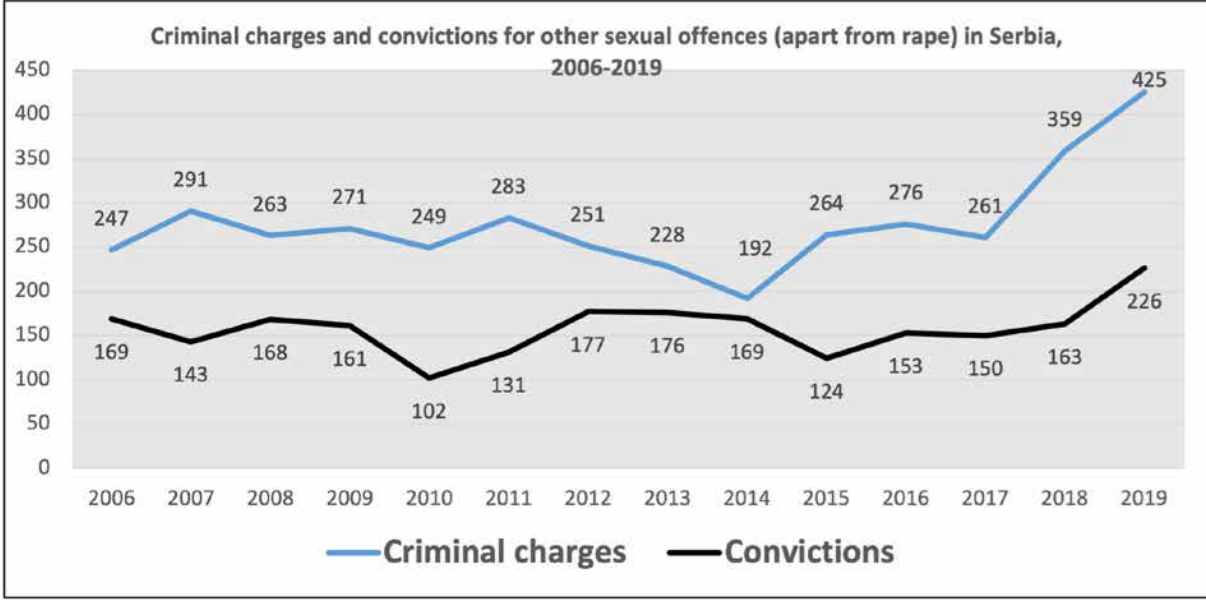
⁸¹ Branković, B., GREVIO adına (2016). Kadınların adalete erişiminin önündeki engeller – İstanbul Sözleşmesi gerekliliklerinin karşılanmasındaki boşluklar, Avrupa Konseyi tarafından Ulusal Adalet Enstitüsü ile ortaklaşa düzenlenen Kadınların Adalete Erişimini Geliştirmek için Yargı Kapasitesinin Güçlendirilmesi Bölgesel Konferansı'nda sunulan bildiri Moldova Cumhuriyeti, Kişinev, Moldova, 24-25 Ekim 2016.

⁸² 1 Ocak 2020'deki nüfus tahmini: 6.926.705; Sırbistan İstatistik Ofisi, <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/stanovnistvo/procene-stanovnistva/>.

⁸³ Veri toplama modelleri mahkumiyet oranlarının (İstanbul Sözleşmesi 11. Maddenin gerektirdiği şekilde) hesaplanmasına olanak vermemektedir. Bu yüzden, polis tarafından kayıt altına alındığı andan mahkemenin nihai kararına kadar davaları "takip etmek" ve böylece mahkumiyetlerin bildirilen toplam dava sayısına oranını hesaplamak mümkün değildir. Ayrıca, tecavüze ilişkin adli işlemlerin uzun sürdüğü akılda tutulmalıdır. Adli Akademi'nin 2014 yılında yürüttüğü araştırma (Brankovic 2015 içinde), Sırbistan'da tecavüze ilişkin adli işlemlerin süresinin dört yıla kadar uzayabildiğini göstermiştir. Bu durum, söz konusu yıl içindeki yıllık mahkumiyet sayısının o yıl içindeki toplam kovuşturma sayısından daha yüksek olmasının nedenlerinden biridir. Dolayısıyla, mahkumiyetlerin oranını (söz konusu yıldaki toplam kovuşturma sayısından) analiz edemiyoruz, ancak yıllık suç duyurusu ve mahkumiyet sayılarına ilişkin veriler hala gösterge niteliğindedir ve bu alandaki trendleri göstermektedir.

Grafik aşağıdaki kaynaklar kullanılarak oluşturulmuştur: adli istatistiklere ilişkin yıllık raporlar: Yetişkin suç failleri - kovuşturmalar, iddianameler ve mahkumiyet oranları 2002-2019. Sırbistan Ulusal İstatistik Ofisi, Brankovis 2013, 2015, 2016 içinde, <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/pravosudje/>

Grafik 2: 2006-2019 dönemi için Sırbistan'da tecavüz dışında tüm cinsel suçlar için (yetişkin failere karşı) kovuşturmalar ve mahkumiyetler

Grafik aşağıdaki kaynaklar kullanılarak oluşturulmuştur: adli istatistiklere ilişkin yıllık raporlar: Yetişkin suç failleri - kovuşturmalar, iddianameler ve mahkumiyet oranları 2006-2019. Sırbistan Ulusal İstatistik Ofisi, Brankovis 2013, 2015, 2016 içinde, <https://www.stat.gov.rs/en-us/oblasti/pravosudje/>

X. Cinsel şiddet mağdurlarına destek

Tecavüz de dahil olmak üzere cinsel şiddetin travmatik doğası, kovuşturma için gerekli kanıtların toplanabilmesi için gereken acil adli tıp muayenesinin yanı sıra cinsel şiddet mağdurlarına sunulacak tıbbi bakım ve travma desteğini de gerektirir. Bu yüzden yapılacak müdahale hassas bir müdahaledir ve eğitimli ve uzman personel tarafından üstlenilmesi gerekmektedir. Ayrıca, cinsel şiddet vakalarında, makalede de sık sık vurgulandığı gibi, psikolojik danışma ve terapiye, bazen olay meydana geldikten haftalar hatta aylar sonra bile büyük ihtiyaç duyulmaktadır.⁸⁴

Batı Balkanlar ve Türkiye’de (İstanbul Sözleşmesi’nde ele alındığı haliyle) tecavüz kriz merkezleri ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri pratikte henüz hayata geçirilmemiş modeller olarak kabul edilebilir. Ancak son zamanlarda, cinsel şiddet mağdurlarına sözleşmede kavramsallaştırıldığı haliyle uzman desteği biçimleri geliştirmek üzere bölgede birkaç girişimde bulunulmuştur. Ancak bazen bu merkezlerin iş tanımına bakılarak sözleşmede tanımlanan “tecavüz kriz merkezi” ya da “cinsel şiddet sevk merkezi” tanımına uyup uymadığını ayırt etmek zordur.

GREVIO Temel Değerlendirme Raporları

GREVIO’nun kaleme aldığı Arnavutluk (2017), Karadağ (2018), Sırbistan (2020) ve Türkiye (2018) ülke raporlarına göre, bu dört ülke İstanbul Sözleşmesi’nin 25. Maddesinde yer alan tecavüz kriz

⁸⁴ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 138. Paragraf.

merkezleri ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri kurma yükümlülüğünü yerine getirmemişlerdir. Bu nedenle GREVIO tavsiyelerinde bahsi geçen dört ülkeyi bu konudaki gerekli adımları atmaya davet etmiştir. GREVIO, bu konuda girişim başlatan yalnızca bir ülke (Sırbistan) olduğunu, onun da yalnızca bir eyaletinde (Kuzey Sırbistan Özerk Voyvodina Bölgesi) bu girişimin hayata geçirildiğini tespit etmiştir. GREVIO 2020 Sırbistan ülke raporunda şu tespitlerde bulunmuştur: “Sırbistan’da tam anlamıyla yerleşik bir tecavüz kriz merkezi ya da cinsel şiddet merkezi bulunmamaktadır. Voyvodina Özerk Eyaleti tarafından tecavüz ve cinsel şiddete maruz kalmış kadınlara hastane ortamlarında daha fazla uzmanlık hizmeti sunulabilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. ‘Durdur-Koru-Yardım Et’ projesi süresince Voyvodina’nın yedi bölgesinin tamamı uzman STK’lar aracılığıyla yasal ve psikolojik danışmanlık ile birlikte eğitilmiş sağlık personeli tarafından tıbbi ve adli muayeneler sunmuştur. Bu çalışmaya devam eden bölgelerin sayısı, özel bağışlar sebebiyle üçe düşmüştür (Novi Sad, Kikinda ve Zrenjanin)”.⁸⁵ İlerleyen bölümlerde rapora dahil edilen tüm ülkelerdeki mevcut durum sunulacaktır.

GREVIO Türkiye ülke raporunda (2018), Türkiye’nin cinsel istismar mağduru çocuklara⁸⁶ destek verme çabalarını memnuniyetle karşılamış, ancak aynı zamanda yetişkin cinsel şiddet mağdurları için tecavüz kriz merkezleri ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri kapsamında uzman destek hizmetlerinin sunulması ihtiyacına da dikkat çekmiştir: “GREVIO, yetkililerin Türkiye’de 28 ilde 31 Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) kurarak cinsel istismar mağduru çocuklara destek sağlama çabalarını takdir etmektedir. ÇİM’ler hastane ortamlarında faaliyet gösteren uzman birimlerdir ve çocuk cinsel şiddet mağdurlarının ikincil travmalarını önlemeyi amaçlar. ÇİM’lerin kapsamını Türkiye’de 81 ilin tümünü kapsayacak şekilde genişletmek için devam eden çabalar, yeterli sayıda uzman tıp personelinin olmaması ve cinsel şiddetten kaynaklanan gebeliklerin sonlandırılmasına yönelik prosedürel engeller gibi ÇİM’lerin çocuk mağdurlara en uygun desteği sağlamasını engelleyen nedenleri ele almalıdır.⁸⁷ (...) Yetkililer yetişkin cinsel şiddet mağdurlarına yönelik hizmet sunumundaki mevcut açığı kapatmak için şu anda İstanbul Sözleşmesi’nin 25. Maddesinin gerekliliklerine uyan cinsel şiddet sevk merkezleri ve tecavüz kriz merkezleri kurmak amacıyla ÇİM modelini yetişkinlere yönelik hizmetler için nasıl uyarlayabileceklerini düşünmektedirler.”

Arnavutluk ülke raporunda (2017) ise, GREVIO İstanbul Sözleşmesi 25. Maddede öngörülen desteğin eksik olduğunu tespit etmiştir: “Arnavutluk’ta tecavüz kriz merkezi ya da cinsel şiddet sevk merkezi bulunmamaktadır. Ancak bu raporda daha önce belirtildiği gibi, hastanelerde ve diğer sağlık kuruluşlarında tıbbi ve adli muayeneler yapılabilmektedir. Travma desteği, cinsel şiddet mağdurları için danışmanlık, mahkeme süreçlerinde kadın kadına savunuculuk gibi diğer destek türleri ise nadirdir.”

GREVIO’nun Karadağ raporunda da (2018) benzer bir değerlendirme yer almakta, ayrıca rapor cinsel şiddet mağdurlarının karşı karşıya kaldığı toplumsal damgalanmayı da vurgulamaktadır:

“Karadağ’da tecavüz kriz merkezi ya da cinsel şiddet sevk merkezi bulunmamaktadır. Tecavüz ya da başka bir cinsel şiddet eyleminin kolluk kuvvetlerine bildirilmesi üzerine kadınlar tıbbi ve adli muayene için hastaneye (bir devlet hastanesine ya da Karadağ Klinik Merkezi’ne) götürülürler. Standart prosedür, yaralanmaları belgelemek için kapsamlı bir genel muayeneyi ve mağdur olayı bildirip bildirmemeye karar verene kadar adli tıp kanıtlarını saklamayı gerektirir. Mağdurların karşı karşıya kaldığı kültürel damgalama nedeniyle tecavüz vakaları önemli ölçüde bildirilmiyor gibi görünmektedir (Bkz. III. Bölüm).”⁸⁸

⁸⁵ GREVIO Sırbistan ülke raporu, 2020.

⁸⁶ Aralık 2020 itibarıyla Türkiye’de 53 Çocuk İzlem Merkezi bulunmaktadır.

⁸⁷ Bkz. İstanbul Sözleşmesi İzleme Platformu tarafından onaylanan gölge raporun 42. Sayfası (a.g.m.).

⁸⁸ Ayrıca bakınız, *Kadına yönelik şiddet destek hizmetlerine ilişkin çok ülkeli çalışma*, Ulusal Rapor: Karadağ, BM Kadın Birimi raporu (yayınlanmamış), 2016, s.46 (a.g.m.).

GREVIO bu dört ülkede cinsel şiddet mağdurlarına sunulan desteklerdeki eksikliği tespit ettikten sonra, tavsiyelerinde ülke yetkililerine tecavüz kriz merkezi ve/veya cinsel şiddet sevk merkezleri kurulması konusunda ısrar etmiştir (GREVIO Arnavutluk ülke raporu, 2017; GREVIO Türkiye ülke raporu, 2018; GREVIO Karadağ ülke raporu, 2018; GREVIO Sırbistan ülke raporu, 2020). Şu da belirtilmelidir ki, “ısrar” kelimesi GREVIO’nun bu tavsiyeyi “ilk sıradaki öncelik” olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Daha açık bir şekilde söylersek, “GREVIO, taraf devlet mevzuatının İstanbul Sözleşmesi’yle uyumlu hale getirilmesi için acil eylemin gerekli olduğu durumlarda ya da mevzuatın uygulanmasını sağlamak için ‘ısrar etme’ fiilini kullanır.”⁸⁹ Örneğin Sırbistan raporunda GREVIO (2020) aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur:

“GREVIO, Sırbistan makamlarının tecavüz kriz merkezi ve/veya cinsel şiddet merkezleri kurması konusunda ısrar eder. Bu merkezlerde yeterli sayıda eğitimli ve uzmanlaşmış personel tarafından hassas bir müdahalenin sağlanması, böyle bir merkezin her 200.000 kişilik yerleşik nüfus için mevcut olması gerektiğini ve coğrafi yayılımın şehirlerde olduğu kadar kırsal alanlardaki cinsel şiddet mağdurları için de erişilebilir olması gerektiğini hatırlatır.⁹⁰ İlgili adli belgelerin elde edilebilmesi ücrete tabi olmamalıdır.” Arnavutluk (2017), Türkiye (2018) ve Karadağ (2019) ülke raporlarında da çok benzer tavsiyelere yer verilmektedir.

Cinsel şiddet mağdurları için uzman desteği geliştirmeye yönelik en son girişimler

STGP partnerleri tarafından alınan ulusal raporlara dayanarak, **GREVIO’nun raporlarını yayınlamasında bu yana ülkelerdeki durumların bir ölçüde değiştiği vurgulanmalıdır.**

Arnavutluk’ta yakın zamanda pilot program olarak bir hastane ortamında cinsel şiddet mağdurlarına uzman desteği sunulmaya başlanmıştır.⁹¹ Başkent Tiran’da Liliun adı verilen ilk “Cinsel Şiddet Vakaları için Kriz Yönetim Merkezi” kurulmuştur. Merkez 7/24 hizmet vermektedir ve kadın, erkek ve çocuklara sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler sunmaktadır. Merkezde jinekologlar, pediatrişter, psikiyatristler, klinik psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, polis memurları, avukatlar ve hemşirelerden oluşan çok disiplinli profesyonel bir ekip görev yapmaktadır. Merkezdeki kısa vadeli hizmetler, cinsel şiddetten hayatta kalanlara uzun vadeli destek sağlamak için topluluktaki diğer hizmetlerle koordine edilir ve merkez, devlet tarafından finanse edilir.⁹² Bu projedeki ulusal partner tarafından bildirildiği üzere, “Bu merkezin amacı entegre hizmetler sunmaktır. Tüm sağlık hizmetleri, adli muayene, ceza hukuku yönergelerine uygun şekilde delil toplama ve psikososyal hizmetler aynı merkezde profesyonel bir kadro tarafından verilemektedir. Bu kriz yönetim merkezi, adli muayene sürecini kolaylaştırmak için Adli Tıp İnceleme Enstitüsü ile direkt temas kurar. Merkez ayrıca cinsel şiddet mağdurlarına ücretsiz psikolojik yardım ve 72 saate kadar konaklama imkanı sunmaktadır. Gelecekte kurulacak tüm kamu veya özel kuruluşların riayet etmek zorunda olduğu asgari kalite standartları, Resmi Gazete’de de yayınlanmıştır.”⁹³

⁸⁹ Her GREVIO raporu (sadece bir örnek olarak, GREVIO Sırbistan ülke raporu 2020’ye bakılabilir) aşağıdaki açıklamayı içerir: “GREVIO farklı aciliyet seviyelerine karşılık gelen farklı fiillerin kullanımını benimsemiştir. Bunlar öncelik sırasına göre ‘ısrar etmek’, ‘şiddetle teşvik etmek’, ‘teşvik etmek’ ve ‘davet etmek’tir. GREVIO, taraf devletin mevzuatını ya da politikasını İstanbul Sözleşmesi’yle uyumlu hale getirmek veya uygulanmasını sağlamak için derhal harekete geçilmesi gerektiğini düşündüğü durumlarda ‘ısrar etmek’ fiilini kullanır. GREVIO, sözleşmenin kapsamlı bir şekilde uygulanmasını sağlayacak ve yakın tarihte düzeltilmesi gereken eksiklikleri belirttiğinde ‘şiddetle teşvik etmek’ fiilini kullanır. Üçüncü seviye aciliyet düzeyi, muhtemelen daha sonraki bir aşamaya karşılık geliyor olsa da, dikkat edilmesi gereken eksiklikler için kullanılan ‘teşvik etmek’ fiiliyle belirtilir. Son olarak ‘davet etmek’ fiili, taraf devletin uygulamadaki küçük boşluklara veya uygulama sürecinde kılavuz işlevi görmesi için yapılan önerilere işaret etmektedir.”

⁹⁰ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 142. Paragraf.

⁹¹ Girişim UNDP tarafından desteklenmektedir. Bkz.,

<https://www.al.undp.org/content/albania/en/home/presscenter/articles/2018/albania-sets-up-the-first-center-to-support-victims-of-sexual-vi.html>

⁹² WAVE (2019). WAVE ülke raporu 2019: Avrupa’daki kadın destek hizmetlerinin değerlendirmesi. Viyana: WAVE.

⁹³ Cinsel şiddet vakaları için kriz yönetim merkezi olan Liliun temsilcileriyle röportaj. Bu projedeki ulusal partner tarafından yapılmıştır.

Ayrıca, (henüz GREVIO tarafından değerlendirilmemiş olan) **Kuzey Makedonya**, 2017 yılında hastane ortamlarında, iş tanımlarına bakılarak (İstanbul Sözleşmesi'nde tanımlandığı biçimiyle) “cinsel şiddet sevk merkezi” tanımına uygun görünen üç merkez kurmuştur. WAVE kaynaklarında ve ulusal partnerin raporlarında açıklandığı gibi, tecavülden hayatta kalan kadın ve kız çocuklarına acil tıbbi destek sunan merkezler Üsküp, Kumanovo ve Tetovo’da (Kalkandere) jinekoloji kliniklerinde bulunmaktadır. Bu merkezler tarafından sağlanan acil tıbbi yardımın yanı sıra, Tecavüz Sevk Merkezlerinin koordinatörü, mağdurun rızası olması halinde cinsel şiddet vakalarını polise ve savcılığa bildirir. Bu merkezler, Sağlık Bakanlığı tarafından yönetilmektedir. Ayrıca 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından cinsel şiddet mağdurları için bir sığınma evi kurulmuştur.

Karadağ’da, ulusal partner şu açıklamada bulunmuştur: “Cinsel şiddet mağdurları için ilk acil yardım hattı 2019 yılında kurulmuştur ve bir kadın sivil toplum kuruluşu Karadağ Kadın Lobisi tarafından yürütülmektedir. Ancak, yardım hattının yalnızca proje fonu olduğu için hattın çalışması ve sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri mevcuttur.” Karadağ’da cinsel şiddet mağdurları için bir tür uzman desteği sağlamak üzere geliştirilen bir plan da mevcuttur. 2019-2021 döneminde İstanbul Sözleşmesi’ne göre Şiddet Mağdurlarına Yönelik Uzman Destek Hizmetlerinin İyileştirilmesine İlişkin Ulusal Plan, 2021 yılında “Cinsel Şiddet Mağdurları Merkezi kurulması” tedbirine yer vermekte ve ayrıca böyle bir merkezin çalışmasına yönelik ve merkez personel için kılavuzlar geliştirmeyi hedeflemektedir. Ancak bu ulusal plan metnine dayanarak merkezin sözleşmede tanımlanan “tecavüz kriz merkezi” ya da “cinsel şiddet sevk merkezi” modellerinden hangisine daha yakın olacağını değerlendirmek mümkün değildir.

Sırbistan’da, GREVIO Sırbistan Temel Değerlendirme Raporu ve WAVE Haritalandırma Raporu⁹⁴ tarafından da vurgulandığı gibi, Durdur-Bakım Ver-Tedavi et! projesinin bir parçası olarak Voyvodina Özerk Bölgesi’nin yedi ilinde kurulan Cinsel Şiddet Mağdurları Merkezi (CŞMM) bulunmaktaydı. Bu merkezler Bölge Sağlık Hizmetleri Sekreterliği tarafından ve bir kadın STK’sı olan Kadın Destekleme Merkezi Kikinda ile ortaklaşa yürütülmektedir. Bu hizmetler acil tıbbi bakım, adli tıp uygulamaları ve kriz müdahalesi sağlar. Bu merkezlerde ayrıca hukuki danışmanlık, psikososyal destek ve psikoterapi gibi hizmetlere de erişilebilir. Bu raporun yazıldığı sırada, Voyvodina’da dört CŞMM bulunmaktaydı ve iki yeni CŞMM’nin açılması için müzakereler devam ediyor.

Türkiye’de, yukarıda da belirtildiği gibi, 28 Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) bulunmaktadır. Aralık 2020 itibarıyla ÇİM’lerin sayısı 53’tür. Bunlar, çocuk cinsel şiddet mağdurlarının ikincil travmasını önlemeyi amaçlayan uzman birimlerdir ve hastane ortamında faaliyet gösterirler. 62 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nde, 10 Haziran 2020 tarihinden itibaren cinsel şiddet ve tecavüz kriz merkezlerinin, cinsel şiddet mağdurlarına hizmet vermek üzere Adalet Bakanlığı’nın talebi üzerine Sağlık Bakanlığı tarafından kurulacağına dair bir hüküm bulunmaktadır. Bu merkezler, üniversitelerde de kurulabilir.⁹⁵ Türkiye’nin 20 Mart 2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı aldığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye’nin artık İstanbul Sözleşmesi’nde yer alan hükümlere uyma yükümlülüğünün olmadığını çizmek önemlidir.

Bosna Hersek’te, cinsel şiddet mağdurlarına yönelik destek biçimleri, savaş dönemindeki cinsel saldırılara tepki olarak uzun zaman önce oluşturulmuştur (daha önceki şu bölümde bu yanıtlar ayrıntılandırılmıştır: “Tarih ve Kadın Hikayeleri”: Kayıp uzmanlık ya da geçmişte biriktirilen bilgi üzerine inşa etmek). Bu projedeji Bosna Hersek ulusal partneri, “Tuzla’dan Vive žene ve Zenica’dan

⁹⁴ https://cssplatform.org/wp-content/uploads/2019/10/CSSPWAVE_SVReport190927_web.pdf

⁹⁵ MADDE 9 (1): Ceza Muhakemesi Kanununun 236 ncı maddesinin beşinci ve altıncı paragraflarının uygulanması bakımından cinsel suç mağdurlarının tekrarlanan mağduriyetini önlemek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş görevliler tarafından tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek amacıyla Bakanlığın talebi üzerine Sağlık Bakanlığı tarafından cinsel suç mağdurlarına yönelik hizmet veren merkezler kurulur. Üniversiteler tarafından da bu merkezler kurulabilir.

Medica'nın, özel travma danışmanlığı konusunda uzun süreli deneyime sahip olduklarını ve kuruldukları günden bu yana savaş kaynaklı tecavüz mağduru kadınlara sürekli destek verdiklerini” belirtmiştir.

Cinsel istismardan hayatta kalanlara özel yardım sunma konusunda uzun yıllara dayanan deneyime sahip STK'lar Sırbistan'da⁹⁶ da bulunmaktadır ve **Kosova'da**⁹⁷ da bu yönde çalışan birkaç örgüt kurulmuştur.

Batı Balkanlar ve Türkiye bölgesinde cinsel şiddet mağdurlarına destek merkezlerinin nasıl kurulacağını ve geliştirileceğini planlamak söz konusu olduğunda, İstanbul Sözleşmesi'nin ilgili standardı vurgulanmalıdır. İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu'na göre, araştırmalar, **cinsel şiddet vakasının polise bildirip bildirilmeyeceğine bakılmaksızın adli tıp muayenesinin yapılmasının** ve tecavüzün bildirilme kararının daha sonraki bir tarihte de alınabilmesi için numune alma ve saklama olasılığının sunulmasının iyi bir uygulama olduğunu göstermiştir.

Bu alanda umut vadeden bir uygulama örneği, GREVIO Danimarka ülke raporuna (2017) dayanarak aşağıda verilmiştir.⁹⁸

Danimarka'dan umut vadeden bir uygulama örneği: tecavüzü bildirmek istemelerinden bağımsız olarak bütün cinsel şiddete maruz kalmış kişilere aynı uzman desteğinin sağlanması

İstanbul Sözleşmesi'nin 18. Madde 4. paragrafında, **hizmetlerin sağlanmasının, mağdurun suçlamada bulunma ya da herhangi bir faile karşı tanıklık etme isteğine bağlı olmamasını şart koşmaktadır.**

İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Raporu'nda⁹⁹ daha ayrıntılı açıklandığı gibi, 4. paragrafın amacı, mağdurların yardım ve destek talep ettiklerinde sıklıkla karşılaştıkları ciddi bir soruna işaret etmektedir. Kamu ve özel birçok hizmet, desteklerini mağdurun faile karşı suçlamada bulunma veya tanıklık etme isteğine bağlı olarak sunmaktadır. Bu durumda, mağdur korku ya da duygusal çalkantı ve bağlanma gibi sebeplerle suçlamada bulunmak istemiyor ya da mahkemede tanıklık etmeyi reddediyorsa, kendisine danışmanlık veya barınma hizmetleri sunulmayacaktır. Bu durum, güçlendirme ilkesine ve insan hakları temelli bir yaklaşıma aykırıdır ve bu durumdan kaçınılmalıdır. Bu hükmün, adli yardım hizmetleri hariç tutulmak üzere, öncelikle İstanbul Sözleşmesi'nin 20 ve 22. Maddelerinde atıfta bulunulan genel ve uzman destek hizmetlerine atıfta bulunduğunun altını çizmek önemlidir.

Sonuç olarak, cinsel şiddet mağdurlarına destek hizmetleri sağlanması söz konusu olduğunda, İstanbul Sözleşmesi'nin bahsi geçen hükmünün önemli etkileri vardır: **tıbbi yardım, adli tıp muayenesi ve psikolojik destek prosedürü, mağdurun tecavüzü polise ihbar etmeyi istemesinden bağımsız olarak tüm mağdurlar için aynı olmalıdır.**

GREVIO Danimarka ülke raporunda (2017), cinsel şiddete maruz kalmış yetişkinlere sunulan uzman hizmetlerde umut vadeden bir uygulamaya dikkat çekmiştir. **GREVIO'nun gözlemleri, Batı Balkanlar ve Türkiye bölgesindeki cinsel şiddet mağdurlarına yönelik uygun uzman destek hizmetleri modellerinin oluşturulması ve geliştirilmesi sürecinde dikkate alınmalıdır.** Başka bir deyişle, GREVIO aşağıdaki gözlemlerin altını çizmiştir (121-124. paragraflar):

“Danimarka'da tecavüz ve cinsel şiddet mağdurları için tıbbi ve adli hizmetler sunan 10 merkez bulunmaktadır. Bunlar ülke genelindeki hastanelerde bulunur ve tecavüz ya da cinsel saldırıya maruz

⁹⁶ Bkz., Encest Trauma Merkezi, Belgrad, <http://incestratracentrar.org.rs/index.php/o-nama/>

⁹⁷ Bkz., Medica Gjakova, <https://www.peaceinsight.org/en/organisations/mg/?location=western-balkans&theme>

⁹⁸ GREVIO (2017). *GREVIO'nun Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer önlemlere ilişkin (Temel) Değerlendirme Raporu*: Danimarka. Strasbourg: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi izleme sekreterliği.

⁹⁹ İstanbul Sözleşmesi Açıklayıcı Rapor, 121. Paragraf

kalmış 15 yaş üstü kadın ve kız çocuklarına yatılı bakım evi hizmetleri ve yatılı olmayan hizmetler sunar. Mağdurlar, birkaç yıl sonrası da dahil olmak üzere, saldırı gerçekleşikten sonra herhangi bir zamanda bu hizmetlere başvurabilirler. Tecavüz ve cinsel şiddet mağduru 15 yaş altı çocuklar için çocuk dostu hizmetler sunan bir dizi ek merkez de bulunmaktadır.

Bu merkezlerin sunduğu hizmet ve danışmanlık hizmetleri arasında acil muayeneler, gebelik testleri, herhangi bir yaralanmanın tedavisi, enfeksiyon ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların taranması yer almaktadır. Adli muayeneler, DNA örneklerinin alınmasını ve çürükler ve yaralanmalar gibi diğer kanıtların dikkatli bir şekilde belgelenmesini içermektedir. Ayrıca, vakaya ilişkin raporlar (tutanaklar) merkezlerdeki sağlık personeli tarafından düzenlenir ve bunlar mağdurdan alınan tecavüz/cinsel saldırı koşulları hakkındaki her türlü bilgiyi kayıt altına alır.

Tıbbi ve adli muayene prosedürü, tecavüzü bildirmek istemesinden bağımsız olarak tüm mağdurlar için aynıdır. Kolluk kuvvetleri sürece hiçbir şekilde müdahale etmez ve suç duyurusunda bulunma kararı tamamen mağdura aittir. Mağdurlar ilk başvuru noktası olarak kolluk kuvvetlerine gittiklerinde, mağdura genellikle tecavüz merkezine suçla ilgili bir rapor hazırlayacak olan bir memur refakat eder. DNA örneği, mağdur tarafından talep edilmesi halinde üç aya kadar ya da daha uzun süre saklanır. Bir davanın kovuşturulması durumunda, DNA örneğine ek olarak merkezin raporu da delil olarak kullanılabilir ve sağlık personelinin mahkemede ifade vermesi talep edilebilir. Bu durumlarda gizlilik yükümlülüğü kaldırılabilir. Tecavüz ve cinsel şiddet merkezleri ayrıca akut hastalar için (beş seansa kadar olmak üzere) ve az sayıda uzun süreli hasta için psikolojik tedavi de sunmaktadır.

GREVIO, Danimarka'daki tecavüz mağdurlarına yönelik bu son derece profesyonel hizmeti memnuniyetle karşılamaktadır. GREVIO ayrıca bazı merkezlerin politika oluşturmaya yönelik kanıt temelini geliştirmek amacıyla araştırmalara da katıldığını memnuniyetle vurgulamaktadır. Bununla birlikte, mağdur başına düşen psikolojik tedavi seanslarının sayısının düşük olmasını ve ihtiyacı olan her mağdur için psikolojik danışmanlığın sistematik bir şekilde mevcut olmamasını endişeyle not etmektedir.”

XI. Tecavüz dahil olmak üzere cinsel şiddet vakalarında profesyonellerin görevlerini ve izlenecek prosedürleri düzenleyen protokol ve kılavuz ilkeler

Hizmetlerin, mağdurun fail hakkında şikayette bulunarak dava açmasından ya da mağduriyete neden olanlar hakkında ifade vermesinden bağımsız olarak sağlanması gerektiğine dair İstanbul Sözleşmesi'de tanımlanan ilgili standart¹⁰⁰ ve GREVIO'nun Danimarka raporunda yer alan ilham verici uygulamaları göz önüne bulundurarak bu bölümde Batı Balkanlar ve Türkiye'de yapılan karşılaştırmalı çalışmanın hedefleri şunlardır:

1. Bu ülkelerde, cinsel şiddet vakalarıyla ilgilenen profesyonellerinin (polis, sağlık çalışanları, sosyal hizmet görevlileri, öğretmenler, vb.) görevleri ve sorumluluklarını tanımlayan, kurumsal müdahaleyi düzenleyen ve çok-failli yaklaşımı benimseyen **protokol ve kılavuz ilkeler** olup olmadığını incelemek;
2. Mağdur tecavüz veya diğer cinsel saldırı suçlarını kolluk kuvvetlerine bildirdiğinde izlenen prosedürleri tanımlamak ve analiz etmek; tecavüz sonrası tıbbi muayene ve adli muayenenin nasıl sağlandığını incelemek; adli muayenenin ücretsiz olup olmadığını araştırmak. Buradaki temel amaç **uygulanabilir prosedürlerin yukarıda belirtilen sözleşme hükümlerine uygun olup olmadığını** değerlendirmektir.

¹⁰⁰ İstanbul Sözleşmesi, 18. Madde, 4. Paragraf.

Sivil Toplum Destek Programı partnerlerinin ve GREVIO'nun raporlarına bakıldığında **cinsel şiddet vakalarıyla ilgilenen profesyonellere (polis, yargı mensupları, sağlık profesyonelleri, sosyal hizmet görevlileri, öğretmenler, vb.) yönelik mevcut protokol ve kılavuz ilkeler sadece (ya da öncelikli olarak) aile içi şiddet vakalarını düzenlemektedir. Cinsel şiddet mağdurlarına sağlanacak desteğe ilişkin benzer protokol ya da kılavuz ilkeler ya yeterince geliştirilmemiş ya da hiç bulunmamaktadır.**

Örneğin, **GREVIO Sırbistan raporunda** (2020), ilgili meslek gruplarının (polis, sosyal hizmet uzmanları, sağlık profesyonelleri, vb.) görev ve sorumluluklarını düzenleyen protokollerin geliştirilmesini **olumlu değerlendirmektedir**. Ancak bunların yalnızca aile içi şiddet vakalarını kapsadığının da altını çizmektedir: “Protokoller aile içi şiddet ile sınırlıdır ve İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki diğer şiddet biçimleriyle ilgili hiçbir girişim bulunmamaktadır.” Ayrıca GREVIO, Sırbistan raporunda, Sağlık Bakanlığı'nın Sırbistan'da Şiddet Mağduru Kadınların Korunması ve Tedavisine İlişkin Sağlık Bakanlığı'nın 2010 yılında benimsediği Özel Protokolü olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Bu belge fiziksel şiddet, psikolojik şiddet ve zor, baskı ya da fiziksel sindirme içeren cinsel şiddet biçimlerini içermekte fakat “açıkça zor veya tehdit kullanılmadan işlenen cinsel şiddet gibi İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki diğer şiddet biçimlerini dışarıda bırakmaktadır [...] Şiddetin bazı biçimlerine, özellikle de cinsel şiddete yönelik uzman destek hizmetlerinin yokluğunda, tıp uzmanlarının yeterli müdahalesi, mağdurların fiziksel ve psikolojik sağlığının yanı sıra cezai adalet elde etme umutları için de hayati önem taşımaktadır.” GREVIO, Sırbistan'da kurumsal yapılar geliştirmeye yönelik tedbirlerin (yasal kurumlar arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla) aile içi şiddet için mevcut olduğunu, ancak Sözleşme kapsamındaki diğer şiddet türleri için bu türden girişimlere rastlanmadığını ayrıca kaydetmiş ve bu konuda tavsiyede bulunmuştur: “GREVIO Sırp makamlarına yasal kurumlarla İstanbul Sözleşmesi kapsamında tanımlanan tecavüz, cinsel şiddet, zorla evlendirme, ısrarlı takip, cinsel taciz ve diğer şiddet vakalarında kadınlara destek hizmetleri sağlayan STK'lar arasında da benzer seviyelerde kurumsallaşmış işbirlikleri kurmalarını ısrarla tavsiye etmektedir.”

Sırbistan'daki profesyonellere yönelik protokollerin/kılavuz ilkelerin yeterliliği meselesini irdelerken, 2019 yılında, **Voyvodina Özerk Bölgesi'nde uygulanan proje kapsamında** (bkz: Cinsel şiddet mağdurlarını desteklemek) sağlık alanında çalışan ve diğer profesyonellerin izlemesi gereken prosedürleri tanımlayan ve bu kişiler tarafından sunulan hizmetlerde temel alınması gereken standartların açıklandığı bir kılavuzun¹⁰¹ hazırlandığını belirtmemiz gerekir. Ayrıca, 2020 yılı boyunca pandemi koşulları da göz önüne alınarak CVSV'lerin (Cinsel Şiddet Mağdurlarına Destek Merkezi) kadına ve kız çocuklarına yönelik şiddete maruz kalanlara destek sağlama kapasiteleri aşağıdaki üç protokol çerçevesinde güçlendirilmiştir.

1) Birinci protokol, cinsel şiddet sırasında meydana gelen yaralanmalardan kaynaklanabilecek bulaşıcı ve cinsel yolla geçen hastalıklar için gerekli testlerin yapılmasını garanti altına almak için hazırlanmıştır. Metine ek düzenlemeler yapıldıktan ve ilgili tüm aktörlerin onayı alındıktan sonra protokolün kabul edilmesi ve uygulanması konusunda CVSV'lerin –COVID-19 pandemisiyle ilgili güvenlik prosedürleri ve standartlarına uygun olarak– bağımsız olarak parçası oldukları tüm sağlık kuruluşlarının da ayrıca onayı alınacaktır;

2) İkinci protokol, cinsel şiddet mağdurlarının en yüksek etik ve güvenlik standartları korunmasını sağlamak amacıyla hastane çalışma gruplarıyla savcılık bünyesinde yer alan koordinasyon ve işbirliği grupları arasındaki koordinasyonu geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu protokol, Voyvodina Klinik

¹⁰¹ Todorov, D., Stevkovic, Lj., Veselinovic, I., Josimovic, S. (2019). *Guideline for conduct in cases of sexual violence within sexual violence referral centres in the Autonomous Province of Vojvodina*. Novi Sad: Vojvodina Özerk Bölgesi Sağlık Hizmetleri Bölge Sekreterliği ve Kadın Destek Merkezi, Kikinda (Sırpça).

Merkezi-Novi Sad Jinekoloji ve Doğum Kliniği, Nova Yüksek Savcılık Ofisi ve Kadın Destek Merkezi'nin temsilcileriyle yapılan danışma toplantıları neticesinde geliştirildi ve kabul edildi;

3) Üçüncü protokol, cinsel şiddet mağduru kadınlara doğrudan destek sağlayan sağlık kurumlarının kapsamını genişletmek ve hem bu alanda çalışan profesyonellerin bilgi ve farkındalıklarını geliştirmek hem de hastaları tecavüz kriz merkezlerinde sunulan hizmetler hakkında bilgilendirmek amacıyla birinci basamak sağlık ocakları ve jinekolojik ambulans servisleriyle birlikte hazırlandı. Bu Protokol, şimdiye kadar, Voyvodina Özerk Bölgesi'nden on dokuz farklı sağlık merkezi ile imzalandı.

Kadın Destek Merkezi, Novi Sad Üniversitesi Tıp Fakültesi ile işbirliği içinde, **şiddet mağduru kadınların korunmasında sağlık sektörünün rolü üzerine, Sırbistan Sağlık Konseyi tarafından akredite edilmiş, bir eğitim programı geliştirdi. Merkez, aynı zamanda, cinsel şiddet mağduru kadınlara etkin bir şekilde sağlık hizmeti sağlayabilmeleri** ve çok-sektörlü ekipler arasında işbirliği ve iletişim becerilerinin yanı sıra aile içi şiddeti, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve cinsel şiddeti belgeleme ve kayıt altına alma yetilerini attırabilmeleri **amacıyla sağlık profesyonellerinin bilgilerini arttırabilecekleri bir Çevrimiçi Öğrenme Platformu geliştirmiştir.** Ocak–Mayıs 2021 tarihleri arasında sunulan kursları seksen kadar sağlık profesyoneli başarıyla tamamlamıştır. Ülke çapında akredite edilen programa ülke içinden katılmak isteyen her sağlık profesyonelinin erişmesi mümkündür. Bu gelişmeler umut vadeden uygulamalardır ve cinsel şiddet mağduru kadın ve çocuklara daha etkili destek sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak bu gelişmelerin ne derece etkili olacağı büyük ölçüde bu protokollerin pratikte nasıl uygulandığına bağlıdır.

Bu proje için ulusal partnerler tarafından sağlanan raporlara bakıldığında **BH'nin bir entitesinde (Sırp Cumhuriyeti)**, cinsel şiddet dahil olmak üzere farklı şiddet biçimlerine maruz kalan kişilere koruma ve destek sağlayan profesyonellere (polis, savcılar, hakimler, sağlık profesyonelleri) yönelik talimatları içeren kaynak malzemelerin¹⁰² geliştirildiği görülmektedir.

Karadağ'da, ulusal partner tarafından bildirildiği üzere, (Ulusal Eylem Planı'nda belirtildiği gibi İstanbul Sözleşmesi uyarınca Şiddet Mağdurlarına Yönelik Uzman Destek Hizmetlerinin İyileştirilmesine yönelik, 2019-2021) 2021 yılında "Cinsel Şiddet Mağdurlarının tedavisi ve korunmasına ilişkin protokol" başlıklı özel bir protokol geliştirilmesi planlanmıştır.

GREVIO 2017 tarihli Arnavutluk raporunda sağlık profesyonellerine yönelik protokollerin eksik olduğu özellikle vurgulanmıştır. GREVIO, kanunlar aile içi şiddete odaklandığı için, diğer şiddet biçimlerinden mağdur olan kadınlara yönelik tedavi ve bakım standartlarının mevcut olmadığını belirtmektedir. Bu durum yeterli tıbbi bakımın sağlanamamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, cinsel şiddet vakalarında sağlık profesyonellerinin görevlerini düzenleyen protokollerin geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu politika belgesi için yürütülen çalışmada cinsel şiddetin bildirilme sürecinde uygulanabilir olan prosedürlerin yanı sıra adli tıp muayenesinin sözleşmede tanımlanan standartlara ve önerilen uluslararası pratiklere uygun olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği de incelenmiştir. Ulusal raporların analizinden yola çıkarak tecavüzün bildirilme sürecine ilişkin mevcut prosedürler ve Batı Balkanlar ile Türkiye'deki kurumların Sözleşme'nin 18. Madde, 2. paragrafında

¹⁰² Sırp Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve UNFPA (2015) *Resource Package for Response of Health-Care Providers in Republika Srpska to Gender Based Violence*. Banja Luka: UNFPA, <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/Documents/UNFPA%20Resursni%20Paket%20Light%20FINAL2.pdf> (Boşnakça-Hırvatça-Sırpça); Bosna Hersek Yüksek Yargı ve Savcılık Kurulu (2018). *Handbook for Action in Cases of Gender Based and Sexual Violence against Women and Children for the Police, Prosecutors and Judges*, https://vstv.pravosudje.ba/vstv/faces/docservlet?p_id_doc=48586 (Boşnakça-Hırvatça-Sırpça).

belirtilen yükümlülüğe (hizmetlerin sağlanması için mağdurun fail hakkında şikayette bulunarak dava açmasından ya da mağduriyete neden olanlar hakkında ifade vermek zorunda olmaması) uyup uymadığına **dair** (analiz edilen tüm ülkelere uygulanabilir bir çıkarımda bulunmak da dahil olmak üzere) **genel bir bakış sunmak mümkün değildir.**

Bununla birlikte, ulusal partnerlerin bildirimleri, **devlet kurumlarının yürüttüğü çalışmaları düzenleyen yasal hükümler veya önceden belirlenmiş prosedürlerin (tüzükler gibi) Sözleşme’de belirtilen mağdurların şikayet bulunarak dava açmak isteyip istememelerinden bağımsız olarak tıbbi ve adli muayene hizmetlerine erişebilmeleri şartına uymadığını** göstermektedir. **İlgili ülkelerdeki bu konudaki düzenlemeler (çoğunlukla) kısıtlayıcıdır. Adli muayeneler kolluk kuvvetleri veya savcılığın talebine tabidir.** Bu nedenle adli muayene mağdurun polise veya savcılığa şikayette bulunup bulunmasına bağlıdır.

Örneğin, **Kuzey Makedonya**’daki ulusal partnerin ülkedeki durumu şöyle tarif etmektedir: “Mağdur, resmi bir tıbbi muayeneden geçmek için vakayı polise bildirmelidir. Mağdurun kendisi tıbbi muayene talebinde bulunamaz ve uygun bir ekip mağdurun durumu ve cinsel şiddetten kaynaklanan yaralanmalar hakkında rapor tutmakla yükümlüdür.” Benzer bir şekilde, **Karadağ**’daki ulusal partner süreci şöyle tarif etmiştir: “Cinsel şiddet mağdurlarının muayeneleri ana hastanelerde ve Karadağ Klinik Merkezi’nde yapılmaktadır. Mağdurun şikayette bulunarak dava açmak için ulaşabileceği ve koruma sağlayan profesyoneller ve kurumlar şunlardır: polis, savcılar, hakimler ve sağlık profesyonelleri. Polise suçu bildirmesinin ardından mağdur, genellikle birinci basamak sağlık kurumlarındaki jinekologlar tarafından gerçekleştirilen tıbbi ve adli muayene için yetkili sağlık kuruluşlarında sevk edilmektedir.”

Yukarıda tarif edilen prosedürler, adli muayenenin eğitilmiş ve duyarlı uzmanlar tarafından, olayın yetkililere bildirilip bildirilmemesinden bağımsız olarak, hemen yapılmasını gerektiren en iyi uygulamalarla uyumlu değildir. En iyi uygulama, mağdurun ileri bir aşamada fail hakkında şikayette bulunarak dava açmayı isteyip istemediğine karar verebilmesi için (örneğin, adli tıp uzmanları tarafından elde DNA örnekleri gibi) kanıtların toplanması ve saklanması gerektiğini vurgular (bkz. Danimarka’da uygulanan umut vadeden pratik örneği).

Ayrıca, bazı ülkelerde **ek bir sorun daha mevcuttur: Sağlanan yüksek nitelikli adli tıp muayenesi sınırlı olduğundan mağdurlar bazı durumlarda konunun uzmanı olmayan personele güvenmek veya bir uzman tarafından gerçekleştirilecek adli muayene için ücret ödemek zorunda kalmaktadır.**

GREVIO 2020 tarihli Sırbistan raporunda adli muayeneye konusunda şunları saptamaları saptamıştır: **“Voyvodina Özerk Bölgesi’nin genelinde hastanelerde tecavüz kitlerinin kullanımına devam ediliyor** ve cinsel şiddet mağdurlarının tedavisi için bir protokolün bulunuyor. Ancak bu, Sözleşme’nin 25. Maddesi tarafından gerçekleştirilen hizmetlerin yalnızca bir tanesi. Dahası, Voyvodina dışında, tecavüz mağdurları için sağlanan hiçbir özel sağlık hizmetinin bulunmadığı görülmektedir. Ayrıca mağdurların adli kanıtlar toplanırken (bu işlem genellikle kolluk kuvvetleri ve hastaneler tarafından iki kez gerçekleştirilmektedir) uzman olmayan personele güvenmeleri gerekmektedir. Adli tıp uzmanlarından alınan sertifikaların ücretle tabi olması halihazırda karmaşık olan duruma mali açıdan yük olmakta ve kadınların adalete erişiminin önünde engel oluşturmaktadır.” Benzer bir şekilde, GREVIO 2017 tarihli **Arnavutluk** raporunda (2017) şu sonuca varmıştır: “Adli muayeneyi kolluk veya savcılık talebine tabi tutan kısıtlayıcı düzenlemeler **adli muayenenin, cinsel şiddet vakasının yetkililere bildirilip bildirilmemesinden bağımsız olarak hemen yapılmasını gerektiren en iyi uygulamalarla çelişmektedir.** GREVIO’ya ayrıca bildirildiği üzere, adli muayeneler için ödenen ücret düşük olduğu için, mağdurlar bazı durumlarda muayene olabilmek için ek ücret ödemek zorunda kalmaktadır.” Bu nedenle GREVIO yetkilileri, sağlık profesyonelleri için

ilgili protokoller ve eğitimler geliştirme ve uluslararası standartlara uygun adli muayenene hizmetleri sağlama konusunda teşvik etmiştir.

Öte yandan, bu proje kapsamında yürütülen karşılaştırmalı araştırmaya göre bazı ülkelerde **mağdurlara polise şikayette bulunmadan adli tıp muayenesi yaptırma imkanını tanıyan düzenlemeler** bulunmaktadır. Ancak mevcut başka düzenlemeler bu konuyu karmaşıklaştırmaktadır.

Türkiye'deki ulusal partner tecavüz sonrasında uygulanan prosedürü şöyle açıklamaktadır: “Bir kadın tecavüz ya da diğer cinsel suçları polis/kolluk kuvvetlerine bildirdiğinde ifadesi alınır ve savcının talimatıyla muayene olmak için polis tarafından hastaya götürülür. Yetkili savcı kararı olmaksızın yapılan genital muayene Türkiye’de suç kapsamındadır (Türk Ceza Kanunu’nun 287. Maddesi)¹⁰³. Cezai vakalarda, cumhuriyet savcısının talimatıyla kadın polis/jandarma tarafından hastaneye götürülür ve vaka hastanede adli/cezai vaka olarak kaydedilir. Kadın, bulguları kaydeden ve raporu hazırlayan bir adli tıp uzmanı (ve/veya jinekolog) tarafından muayene edilir. Cinsel saldırıdan sonra kadın doğrudan hastaneye giderse, doktor prosedür uyarınca hastane polisinden başlayarak ilgili yetkilileri bilgilendirmekle yükümlüdür. Kadın henüz şikayette bulunup dava açmak istemiyorsa, doktordan delilleri toplamasını ve kayıt altına almasını talep edebilir. Ancak genital muayene için yetkili hakim ya da savcı kararı gereklidir. Adli tıp muayene ücretinin kadın tarafından karşılanması gerektiğine dair bir bilgi bulunmamaktadır.”

BH'nin entitelerinden biri olan Sırp Cumhuriyeti'nde durum aşağıda belirtildiği gibidir: Mağdurlara koruma ve destek sağlayan profesyoneller için (yukarıda bahsedilen) kaynak materyallere göre “suçu polise bildirdikten sonra cinsel şiddet mağdurunun (genellikle birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan jinekologlar tarafından gerçekleştirilen) tıbbi ve adli muayene için yetkili bir sağlık kuruluşuna sevk edilmesi gereklidir ve sağlık profesyonelleri tıbbi muayene sırasında hastanın cinsel şiddette maruz kalmış olabileceğine dair belirtiler tespit ederlerse bu şüphelerini bildirmekle yükümlüdürler. Adli tıp muayene ücretinin mağdur tarafından karşılanması gerektiğine dair bir bilgi saptanmamıştır. Sağlık profesyonellerine yönelik (yukarıda bahsedilen) kaynak materyallerde tıbbi yardım sağlayan ve muayeneyi yapan sağlık profesyonelinin mağdura şiddete maruz kaldığını onaylaması için baskı yapmaması tavsiye edilir. Mağdurun bir sağlık profesyoneli tarafından muayeneyi kabul ettiğine ve veri gizliliğine dair yazılı izninin alınması tavsiye edilir. Veri toplarken kullanılacak formun bir örneğini kaynak materyaller içinde bulunmaktadır. Adli tıp muayenesi, doktorun bulgularını/uzman görüşünü kabul edebilecek savcının katı kontrolüne tabidir. Ancak, bu bulgular ceza davası sürecinde delil olarak kullanılacaksa, savcı, mahkeme tarafından yargılama sırasında görüş bildirmek üzere davet edilecek bir bilirkişinin bu bulguları incelenmesi için talimat vermek zorundadır. Bu kural, yalnızca cinsel şiddetle ilgili suçlar için değil, genel olarak tüm ceza gerektiren suçlar için geçerlidir.”

Profesyonellerin sahip oldukları önyargıları ilgili olarak GREVIO'nun bulgularını göz önünde bulundurduğumuzda, ilgili profesyoneller için uygun protokol ve kılavuz ilkeler geliştirme ihtiyacının aciliyeti daha da belirginleşmektedir.

GREVIO'nun belirttiği gibi¹⁰⁴, mağdurlar ceza hukuk sistemine erişmeye çalıştıklarında profesyonellerin önyargılarıyla karşı karşıya kalmaktalar ve bu durum mağdurların cinsel şiddeti

¹⁰³ Türk Ceza Kanunu'nun 287. Maddesi (genital muayene) şöyledir:

(1) Yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Bulaşıcı hastalıklar dolayısıyla kamu sağlığını korumak amacıyla kanun ve yönetmeliklerde öngörülen hükümlere uygun olarak yapılan muayeneler açısından yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

¹⁰⁴ GREVIO Karadağ Ülke Raporu

bildirme konusundaki isteksizliklerini daha da derinleştirmektedir: “Tecavüz vakalarının çoğunlukla bildirilmemesinde kültürel damgalamanın önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Tecavüz mağdurlarının ceza hukuk sistemindeki deneyimleri, etkili adli sonuçları engelleyen kökleşmiş toplumsal tutumlara işaret ediyor ki bu da bildirimde bulunma konusundaki isteksizliği perçinlemektedir. Karadağ’da tecavüz ve cinsel saldırı mağdurları çoğu zaman kendilerini toplumsal cinsiyete duyarlı görünmeyen bir yargı sisteminde bir başlarına kalmaktadırlar.”¹⁰⁵

XII. Profesyoneller tarafından bildirim ve raporlama

Sözleşmenin Hükümleri: İstanbul Sözleşmenin 28. Maddesi’nde, sözleşmeye taraf devletlerin, iç hukukları tarafından belirli meslek mensuplarına dayatılan gizlilik kurallarının, bu kişilerin sözleşme kapsamında yer alan ağır bir şiddet eyleminin işlendiğini ve bu tür başka şiddet eylemlerin de ihtimal dahilinde olduğunu düşünmek için makul gerekçelerinin olduğu durumlarda, ilgili kurumlara ya da yetkililere, uygun koşullar altında durumu bildirmelerine engel teşkil etmemesi için gerekli önlemleri almakla yükümlü olduklarını belirtmektedir.

Profesyoneller tarafından bildirim ve raporlama – GREVIO’nun yorumlanması

Sözleşmenin bu konudaki standartları, Malta GREVIO’nun 2020 tarihli Malta raporunda¹⁰⁶ daha ayrıntılı olarak açıklanmıştır:

“GREVIO, sözleşmenin 28. Maddesinden kaynaklanan hükmün dikkatli bir şekilde ifade edildiğine ve böylelikle **ağır bir şiddet eyleminin işlendiğini ve bu tür başka şiddet eylemlerin de ihtimal dahilinde olduğunu düşünmek için makul gerekçelerinin olduğu durumlarda, profesyonellerin şüphelerini ilgili yetkililere mesleki gizlilik sorumluluklarını ihlal etmeksizin bildirebileceklerine dikkat çeker.** Bu hüküm **bildirim yükümlülüğü getirmez.** GREVIO, profesyonellere bildirim yükümlülüğü getirilmesinin İstanbul Sözleşmesi'nin 28. Maddesine aykırı olmadığını belirtmektedir, ancak genel bildirim yükümlülükleri, mağdur merkezli ve toplumsal cinsiyete duyarlı destek hizmetlerinin sağlanmasında sorunlara neden olabilir. Zorunlu bildirim resmi prosedürleri başlatmaya hazır hissetmeyen ve/veya kendileri veya çocukları için bildirimde bulunmanın sonuçlarından (örneğin, istismarcıdan misilleme, ekonomik güvensizlik, sosyal izolasyon veya çocuklarından uzaklaştırılma) tedirgin olan kadın mağdurlar için yardım istemenin önünde bir engel oluşturabilir. Yetkililerin profesyoneller için belirli yükümlülükleri zorunlu tuttuğu durumlarda, GREVIO bu yükümlülüklerin **mağdurların –ve çocuklarının– korunma ihtiyaçları ile özerklikleri ve güçlenmeleri arasında bir denge kurmasına** imkan tanıması gerektiğini not etmiştir. Bu nedenle bu yükümlülükler sözleşme tarafından belirtilen ağır bir şiddet eyleminin işlendiğini ve bu tür başka şiddet eylemlerin de ihtimal dahilinde olduğunu düşünmek için makul gerekçelerin olduğu vakalarla sınırlandırılmalıdır. Bu vakalarda, bildirim yükümlülüğü, mağdurun bir çocuk olması veya engellilik nedeniyle kendisini koruyamaması gibi istisnalar dışında, mağdurun izni gibi belirli koşullara tabi tutulabilir.” GREVIO ayrıca İstanbul Sözleşmesine Açıklayıcı Raporun 148. paragrafını alıntılamıştır. GREVIO, çocuklara yönelik şiddetle ilgili olarak, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 13 sayılı (2011) Genel Yorumunun 49. Paragrafında yer alan “her ülkede, çocuklarla doğrudan çalışan profesyoneller için şiddet olaylarının, kuşkusunun ve riskinin bildirilmesi asgari zorunluluk olarak görülmelidir” ifadesini vurgulamıştır.

¹⁰⁵ GREVIO Karadağ Ülke Raporu

¹⁰⁶ GREVIO (2020). *GREVIO'nun Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) hükümlerini yürürlüğe koyan yasal ve diğer önlemlere ilişkin (Temel) Değerlendirme Raporu*: Malta. Strasbourg: Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesinin İzleme Sekreterliği

Yukarıdaki hususları göz önünde bulunduran GREVIO (ibid.) Malta makamlarına şu tavsiyede bulunmuştur: **“GREVIO, Malta makamlarını, sözleşme çerçevesinde anaakımlaştırılan kadınların güçlenmesi ilkesini göz önünde bulundurarak, mağdurun kendi başına bilinçli bir karar vermesini ve özerkliğini korumasını güvence altına almak için profesyonellerin bildirme yükümlülüğünü mağdura sunulan eksiksiz ve kritik bilgilerle dengelemelerini tavsiye etmektedir. Bu amaçla, GREVIO, Malta makamlarını, profesyonellerin –sözleşme kapsamında yer alan ağır bir şiddet eyleminin işlendiğini ve bu tür başka şiddet eylemlerin de ihtimal dahilinde olduğunu düşünmek için makul gerekçelerinin olduğu durumlar haricinde– kadın ve çocuklarına yönelik şiddet vakalarını bildirme yükümlülüklerini gözden geçirmelerini teşvik etmektedir. Bu, mağdurun bir çocuk olduğu veya engellilik nedeniyle kendisini koruyamadığı durumlar dışında, suç bildirme yükümlülüğünün mağdurun ön iznine bağlanmasını gerektirebilir.”**

Bu projedeki ulusal partnerlerin yanıtlarına/raporlarına ve GREVIO'nun Arnavutluk (2017), Karadağ (2018), Sırbistan (2020) ve Türkiye (2018) raporlarından yola çıkarak, yasal hükümler ve/veya Batı Balkanlar ve Türkiye'deki **profesyonellerin bildirim yükümlülüğüne ilişkin düzenlemelerin yukarıda bahsedilen dengeli bir yaklaşıma dayanmadığını söylemek mümkündür.** (bkz. Profesyoneller tarafından bildirim ve raporlama – GREVIO'nun yorumlanması) **Bir yandan mağdurları korurken diğer yandan özerkliklerine saygı duymak arasında uygun bir denge sağlayacak hiçbir teminat bulunmamaktadır. Ayrıca, mevcut kanunlar ve/veya düzenlemeler, başta tıp uzmanları olmak üzere bu profesyoneller için, çalışma saatleri esnasında farkına vardıkları şiddet vakalarını bildirmeyi katı bir yasal yükümlülük olarak şart koşturmaktadır.** Şiddet vakasını bildirmeme, profesyoneller için suç oluşturan bir durum ya da hafif suç sayılmaktadır.

Profesyonellere yönelik katı bildirme yükümlülüğü cinsel şiddet vakaları söz konusu olduğunda ciddi sonuçlar doğurabilir ve mağdurların yardım isteme davranışlarını etkileyebilir. Mağdurlar zorunlu bildirim zorunluluğundan ve izinleri olmaksızın cezai kovuşturma başlatılmasından tedirgin olabileceği için sağlık hizmeti profesyonellerinin bildirim yükümlülüğü tıbbi yardım istemenin önünde engeller oluşturabilir.

İkinci konu, GREVIO'nun 2018 tarihli Türkiye raporunda bir örnek olarak tartışılmıştır. GREVIO, cinsel şiddet mağdurlarının devlet tarafından işletilen uzman hizmetlere, bu hizmetleri sağlayan personelin şiddeti polise bildirme yükümlülüğü olduğunu bildikleri için, başvurmadan çekinebilecekleri görüşünü ifade etmiştir. Bu nedenle, **cinsel şiddete yönelik toplumsal yaklaşım da göz önünde tutularak, cinsel şiddet mağdurlarına gizliliklerine saygı duyacak kadın STK'larına başvurma olanağının sunulması gerektiğini belirtmiştir:** “GREVIO, mağdurlara düşük eşikli destek hizmetleri sağlama ve bu tür uzmanlık gerektiren hizmetleri en iyi şekilde sunabilecek kadın STK'larının faaliyetlerini destekleme ihtiyacına ilişkin olarak bu raporda¹⁰⁷ geliştirilen mülâhazalara dikkat çekmektedir. Bu tür mülâhazalar, karşı karşıya kaldıkları kökleşmiş toplumsal tutumlar nedeniyle şiddeti bildirmekten kaçınan cinsel şiddet mağdurları açısından özellikle önemlidir. [...] **Ayrıca STK'lar, şikâyetinde bulunmak istemeyen ve devlet tarafından yürütülen bir hizmete başvurduklarında bunu yapmak zorunda kalacaklarını düşünen kadınlar başta olmak üzere, kadınları konuşmaya teşvik etme avantajını sağlamaktadırlar.** Bu nedenle, mağdurda güven tesis edilebilmesi için, herhangi bir yasal veya idari adım atılmış olsun ya da olmasın STK'lar tarafından yürütülen hizmetler katı raporlama yükümlülüklerine tabi olmamalıdır. STK'lar tarafından yürütülen bu tür hizmetler, özellikle, yüksek yaygınlık oranına rağmen erişim eşiğinin düşürülmesi gerekliliğine işaret eden endişe verici derecede düşük bildirim oranlarının gözlemlendiği cinsel şiddet alanına

¹⁰⁷ Bkz., 9. Madde uyarınca sunulan tavsiyeler (STK'lar ve sivil toplum) ve 22. Madde uyarınca sunulan tavsiyeler (Uzmanlık gerektiren hizmetler; a.g.m.).

kadınları maruz kaldıkları şiddeti bildirmeleri konusunda teşvik ederek belirleyici bir katkıda bulunabilirler.¹⁰⁸

XIII. Kadın STK'larının Özerkliği¹⁰⁹

Cinsel şiddetten hayatta kalanların katılımı ve işbirliği olmadan cinsel şiddet konusunda güvenilir bir adım atılamaz. Formel ceza hukuk sistemi dünya çapında cinsel şiddete ilişkin düşük bildirim ve mahkumiyet sayıları, bu koşullar altında meşruiyet mücadelesi vermektedir. Devletin hayatta kalanların haklarını savunma faaliyetinin başlıca göstergesi olarak ceza hukuk sisteminin mahkumiyet sayılarını artırmadaki başarısızlığı daimi bir zorluktur. Bu tür tüm devlet faaliyetleri temel olarak **mağdur ile bildirim esnasında**, soruşturma süreci aracılığıyla ve vakanın o aşamaya ulaşması durumunda mahkemede tanıklık sırasında iştilal etmek üzerine kurulmuştur. Bu süreç uzun yıllara yayılabilir ve hayatta kalanlar bu sistemi genellikle **çok zahmetli ve güvenilmez** bulmaktadır. Mağdurun iştilal etmemesi durumunda devlet temel eylem kapasitesini yitirmektedir.

Mağdurun yasal sürece katılımına ilişkin bu zorluk, hayatta kalanları iştilal etmeleri için zorlayarak ya da baskıya maruz bırakarak başarılı bir şekilde ortadan kaldırılamaz. **En başarılı müdahaleler, hayatta kalanın özerkliğine ve rızasına saygı duyan ve koruyan ve hayatta kalanın ihtiyaçlarını karşılayarak güven tesis eden müdahalelerdir.** Devlet, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinde temellenmiş faaliyetler ve süreçlerle güven kazanabilir ve tesis edebilir. Ceza hukuk sistemi içinde atılabilecek adımlar aşağıda yer alan hukuk sisteminin ilkeleri bölümünde detaylandırılmaktadır. Ancak, bu uzun vadeli bir süreçtir ve hayatta kalanların pek çoğu kısa veya orta vadede ya da hiçbir şekilde devlet yapılarıyla ilişki kurmayı tercih etmeyecektir. Bu, devlet için her daim bir açmaz olagelmıştır.

Cinsel şiddet konusunda sağlanan hizmetler ve kadın STK'ları hayatta kalanlara hizmet sunmak için vardır. Kadın STK'larının öncelikli görevi, hayatta kalanların güvenini kazanmaktır. Bu güven ilişkisinin ve hayatta kalanlarla iletişimin kurulması amacıyla çalıştıkları ve devlet olmadıkları için, kadın STK'larına devlet tarafından değer verilmeli ve fon sağlanmalıdır. **Devlet aktörü olmayan kuruluşlar olarak kadın STK'ları hayatta kalanlara, devlete kim olduklarını bildirmeden, ihtiyaç duydukları ve hakları olan destek ve hizmetleri sunarak devlete yükümlülüklerini yerine getirmesi hususunda yardım etme konusunda önemli bir rol oynarlar.** Kadın STK'larının hayatta kalanlara yönelik temel taahhütlerinden biri de **bu kişilere devlet ile ilişki kurmaları için baskı ve zorlanmaya maruz kalmadan destek hizmetlerine erişmelerine imkân sağlamaktır.**

Kadın STK'larının özerk ve bağımsız varlıklarını korumak, devletin doğrudan gerçekleştiremediği durumlarda hayatta kalanların ihtiyaçlarının karşılaması için bir araçtır. Kadın STK'larının hayatta kalanlara yönelik sunduğu hizmetlere fon sağlamak, devletin İstanbul Sözleşmesi kapsamında yer alan başka türlü karşılamasının mümkün olmadığı yükümlülüklerini yerine getirmesinin bir yoludur.

Kadınlara sunulan uzman destek hizmetleri için uzun vadeli ve sürdürülebilir fonlamanın önemi

¹⁰⁸ Bkz., 25. Madde (cinsel şiddet mağdurlarına sunulan destek) uyarınca sunulan tavsiyeler (İstanbul Sözleşmesi)

¹⁰⁹ Bkz., İstanbul Sözleşmesi 9. Madde uyarınca, taraf devletler, kadına yönelik şiddetle mücadelede aktif olan ilgili hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplumun çalışmalarını her düzeyde göz önünde bulunduracak, teşvik edecek, destekleyecek ve bu kuruluşlarla etkin işbirliği tesis edecektir. 18. Madde, 4. Paragraf: Söz konusu hizmetler, mağdurun şikayette bulunarak dava açmasından veya mağduriyete neden olanlar hakkında ifade vermesinden bağımsız sağlanacaktır.

Cinsel taciz mağdurlarının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeni uzmanlık gerektiren destek hizmetlerinin tesis edilmesi konusunda şu soru ile karşı karşıya kalırız: bu hizmetlere fon nasıl sağlanacaktır?

Mağdurlara yönelik uzman destek hizmetleri (cinsel taciz mağdurlarını desteklemek için geliştirilmesi gereken hizmetler dahil) için yeterli ve sürdürülebilir fon eksikliği, GREVIO raporlarında olduğu kadar bölgedeki kadın STK'ları arasında da dile getirilen bir endişedir.

Hizmet faaliyetlerinin fonlanması genellikle proje bazlıdır ve kadın STK tarafından uygulanan projelerin sürdürülebilirliğini güvence altına almak için gösterilen siyasi irade ve/veya yerel idari destek oldukça kısıtlıdır. GREVIO'nun mevcut durum raporlarına göre, Sırbistan, Arnavutluk ve Karadağ'daki kadın STK'ları uluslararası bağışçılara bağımlıdır ve durum STK'lar tarafından sağlanan hizmetlerin uzun vadede sürdürülebilir olması konusunda sorunlarını gündeme getirmektedir. Örneğin, GREVIO 2020 tarihli Sırbistan raporunda şunları gözlemlemiştir: “GREVIO, uluslararası bağışçıların Sırbistan'da kadına yönelik şiddeti önleme ve bunlarla mücadeleye dair tedbirlere ve projelere fon sağlama hususundaki isteklerini memnuniyetle karşılamaktadır. Uluslararası fonların bu alandaki harcamaların büyük bir kısmını karşıladığı görülmektedir ve AB'ye katılım süreci, mali ve teknik destek için ek fırsatlar sunmaktadır. Üstlenilen faaliyetlerin çoğunluğu proje niteliğindedir ve dolayısıyla sınırlı sürelidir. Bu tür projeler kapsamında geliştirilen uzmanlık, faaliyetlerin devamı için gerekli sürdürülebilir fonların yokluğunda ve yabancı sponsorluğu kabul eden ve yerel düzeyde sürekliliği garanti altına almayı hedefleyen siyasi ve yerel idari desteğin eksikliğinde kolayca yitirilmektedir.”

GREVIO, sözleşmeye taraf devletler arasındaki ekonomik güç farklılıklarını kabul etmekle birlikte, 2018 tarihli Karadağ raporunda, devletin STK'lar tarafından sunulanlar da dahil olmak üzere uzman hizmetlerine fon sağlamak zorunda olduğunu belirtmektedir. **İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanması, devletlerin hem kamu yetkilileri hem de ilgili kadın STK'ları tarafından yürütülen kadına yönelik şiddetle mücadele faaliyetlerine yeterli ve uygun mali desteği ve insan kaynaklarını sağlayacaklarını taahhüt etmeleri anlamına gelmektedir.**

Yukarıda örneklendirildiği üzere, kadın STK'ları, devletlerin İstanbul Sözleşmesi kapsamında tanımlanan yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Batı Balkanlar ve Türkiye'de kadın STK'larına sürdürülebilir fon tahsis edilmesi hayatta kalanların güçlendirilmesi ve cinsel şiddet mağdurlarına uygun desteğin sağlanmasını sağlamaktadır. Şeffaf prosedürlerle temin edilen uzun vadeli hibeler gibi uygun mali destekler, cinsel şiddet mağduru kadınlara uzman destek hizmetleri sunan kadın STK'ları için sürdürülebilir fon seçenekleri sağlayacaktır.¹¹⁰

Şiddet mağdurlarına İstanbul Sözleşmesi'nin IV. Bölümünde belirtilen kaliteli uzman destek hizmetlerini sağlayan kadın STK'larına bel bağlamak ve bağımlılık devletlerin gerekli hizmetleri sağlama yükümlülüğünü tasfiye etmenin bir yoludur.¹¹¹ Bu nedenle ulusal makamlar kadın STK'larına yeterli ve sürdürülebilir fon sağlamalı ve bu STK'ların uluslararası fonlara bağımlılığı, uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamak için mümkün olduğunca sınırlı olmalıdır. Uzman hizmet sağlayan, farkındalık yaratmaya çalışan ve diğer faaliyetlerde bulunan kadın STK'larının devletten sınırlı mali destek aldığı ve genellikle kısa vadeli proje hibelerine bağımlı olduğu durumlarda¹¹² bu, cinsel şiddet mağdurlarına etkili destek sağlama kapasitelerini önemli ölçüde engellemektedir. Örneğin, GREVIO

¹¹⁰ Bu tavsiyeler GREVIO'nun Karadağ ve Sırbistan Mevcut Durum raporlarından da belirtilmiştir.

¹¹¹ 2017 tarihli GREVIO Arnavutluk Ülke Raporu.

¹¹² A.g.m., Bkz., devlet raporunun 6. ve 9. sayfalarında, “STK'larla ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla yürütülen faaliyetler –ulusal ve bölgesel/yerel düzeylerde kuruluşlar arası koordinasyon” başlığı altında atıfta bulunulan projeler.

Türkiye raporunda, kadın STK'larının Türkiye'de farkındalık yaratma, savunuculuk ve uzman hizmetlerin sağlanması konularındaki önemli rolüne dikkat çeker ve uzun vadeli hibe programlarının tahsis edilmesi gerektiğinin altını çizer: “Türkiye’deki canlı kadın örgütü hareketi, ülkede kadın hakları konusunda hayati kazanımların elde edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kadın aktivistler, savunuculuk ve yoğun kampanya çalışmalarıyla kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet konusunu Türkiye kamuoyunun gündemine taşımışlardır. 1980 gibi erken bir tarihte kadın örgütleri kurulmaya ve kadın hakları ve devletin kadına yönelik şiddete yönelik ataerkil tutumları desteklemedeki rolü hakkında canlı bir tartışma yaratan feminist dergiler yayımlanmaya başlamıştır.

Son olarak, GREVIO diğer mevcut durum raporlarında, hükümetlerin STK'ların herhangi bir ihale prosedüründe yer almaları için asgari/ortak standartlar belirlemesi durumunda, bu tür standartların STK'ların uzmanlık alanlarını ve kendilerine has bilgi birikimlerini tanıması ve bu standartları uluslararası normlar çerçevesinde STK'larla müzakere edilmesi gerektiğinin altını çizer.¹¹³ **Ulusal makamların, kadın STK'ları için sürdürülebilir fon sağlamak amacıyla uygun programlar ve hibelerin yanı sıra adapte edilmiş ve şeffaf temin prosedürleri oluşturmaları tavsiye edilmektedir.**

XIV. SONUÇ VE TAVSİYELER

Bu belge Batı Balkanlar ve Türkiye bölgesinin yanı sıra İrlanda, Portekiz, Danimarka gibi diğer Avrupa ülkelerinde umut vadeden uygulamaların sunulmasına odaklanmaktadır. Belge, politika yapıcılarını ve kadın STK'larını cinsel şiddet mağduru kadınlara yönelik destek hizmetleri oluşturma ve uygulama süreçlerinde desteklemeyi amaçlar.

Belgenin diğer bölümlerinde de bahsedildiği gibi, **bu tür hizmetlerin mevcut olmadığı Batı Balkanlar ve Türkiye’de, İstanbul Sözleşmesi Madde 25 uyarınca cinsel şiddet mağdurlarına acilen uzman desteği sunulmalıdır.**

Yeterli sayıda, eğitilmiş ve konusunda uzmanlaşmış personel tarafından duyarlı bir müdahalenin sunulması ve her 200.000 kişilik yerleşik nüfus için bu hizmeti sağlayan bir merkezin mevcut olması gerekliliğinin hatırlatılması, bu tür hizmetler oluşturulurken dikkate alınması gereken temel unsurlardır. Ayrıca, bu merkezlerin coğrafi dağılımı, **hizmetleri kentsel alanlar kadar kırsal alanlardaki mağdurlar için de erişilebilir kılmalıdır.**

İstanbul Sözleşmesi, devletin tecavüz kriz merkezi ve/veya cinsel şiddet sevk merkezi olarak iki ayrı merkez kurmasını gerektirmez. Ancak, bu proje kapsamında sunulan analiz **hayatta kalanların ihtiyaçlarına yanıt vermenin, tıbbi bakım ve adli tıp muayenesi gibi acil ve kısa vadeli müdahalelerin yanı sıra uzun vadeli danışmanlık hizmetlerinin de sağlanmasını gerektirdiğini göstermiştir (mevcut durumda bu bahsedilen destek türleri çok sınırlıdır).** Bu analize istinaden, Batı Balkanlar ve Türkiye’deki potansiyel destek ihtiyacı değerlendirilirken, cinsel şiddet sevk merkezlerinden ziyade tecavüz kriz merkezlerine daha fazla ihtiyaç duyulabileceği görülmüştür. Zira bu tecavüz kriz merkezleri, cinsel şiddetten hayatta kalanlar için uzun vadeli destek ve danışmanlık sağlamanın yanında savunuculuk faaliyeti de yürütmektedirler.

Yetkili makamlar tecavüz kriz merkezi ya da cinsel şiddet sevk merkezi kurmayı tercih edebilirler. Her iki durumda da, **bu merkezlerde cinsel şiddet mağdurları için cinsel travma konusunda**

¹¹³A.g.m., Bkz., Bakanlar Komitesinin üye devletlere sunduğu CM/Rec(2007) 14 sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı. STK'lar bu şartlar altında kamu yetkililerinin yönlendirmesine tabi olmamalıdır, yönetim ve karar alma süreçlerinde rol oynayan organlar kendi tüzüklerine uygun olmalı ve bunun dışında amaçlarını gerçekleştirmekte bağımsız olmalıdır ve statülerini, finansmanlarını veya faaliyet alanlarını etkileyen birincil ve ikincil mevzuatın hazırlanması sırasında kendilerine danışılabilir.

eğitim almış, vasıflı ve deneyimli personel tarafından sağlanacak acil, kısa vadeli ve uzun vadeli uzman desteğin geliştirilmesi büyük önem taşmaktadır.

Ulusal politika belgelerinin, yönetmeliklerin ve uygulamaların incelenmesinin ardından, İstanbul Sözleşmesi'nin koyduğu standartlar konusundaki bilginin, **zellikle de tecavüz kriz merkezleri ve cinsel şiddet sevk merkezleri arasındaki ayırım** başta olmak üzere, uzman desteği sunulmasıyla ilgili bilginin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bölgede fazlasıyla ihtiyaç duyulan uzman desteğini sağlamaya yönelik yakın zamanlı girişimler, tecavüz kriz merkezinden ziyade cinsel şiddet sevk merkezi modeline benzemektedir. Bu nedenle, hedef kitlesi politika yapıcıları ve toplumun geneli olan savunuculuk ve farkındalık oluşturma faaliyetleri tavsiye edilmektedir.

Ayrıca, **kadınlara yönelik şiddetin cinsiyete dayalı sebepler yüzünden hafife alınması, mahremiyete saygı ve hayatta kalanların özerkliği de dahil olmak üzere bu tür merkezlerin çalışma prensipleri hakkında bölge genelinde ortak bir anlayış** geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Söz konusu ülkenin sosyo-kültürel bağlamına uyarlamak kaydıyla Birleşik Krallık, İrlanda ve İşkandinav lkelerindeki umut vadeden uygulamalara başvurulabilir. Bu ülkelerdeki başarılı uygulamalara uzun bir yolculuğun ardından varıldığı göz önünde bulundurulmalı ve Batı Balkanlar ve Türkiye'deki sorunlara "hızlı ve kestirme çözümler" beklenmemelidir.

Cinsel şiddetten hayatta kalan kişilerin ihtiyaçlarını tüm koruma ve destek önlemlerinin merkezine almak ve bu kişilerle bir güven ilişkisi kurmak, uzmanlaşmış destek hizmetleri oluşturmanın ve cinsel şiddet mağdurlarını adalet sistemi içinde de desteklemenin temel unsurlarıdır. Cinsel şiddetin doğası gereği gizli olması, mağdurların sürece kamusal bir biçimde dahil olmasını, uygun desteği alabilmesini ya da şiddeti bildirmesini zorlaştırmaktadır. Hayatta kalanların rızası, tüm hizmetlerin odağında yer almalıdır ve hayatta kalan kişiler kendi iyileşme süreçlerinde değişimin aktif aktörleri olarak görülmelidirler. **Cinsel şiddete yönelik hizmetler ve kadın STK'ları cinsel şiddetten hayatta kalanlara hizmet sunmak için var olan kuruluşlardır.** Kadın STK'larının birinci görevi, hayatta kalan kişilerin güvenini kazanmaktır. STK'lar, tam da devlet dışı aktörler oldukları için bu güven ilişkisini kurabilirler ve hayatta kalanların katılımını sağlayabilme kapasitesine sahiptirler. Bu sebepten, devletlerin kadın STK'larının çalışmalarına değer vermesi ve fon sağlaması gerekmektedir. **Devlet dışı aktörler olarak kadın STK'ları, hayatta kalanların kendilerini devlete tanıtılmalarına gerek olmaksızın ihtiyaç duydukları ve hakkı olan destek ve müdahalelere erişmelerini sağlayarak devletin yükümlülüklerini yerine getirmesini desteklemede önemli bir rol oynamaktadır.** Kadın STK'larının cinsel şiddetten hayatta kalan kişilere verdiği temel taahhütlerden biri, **hayatta kalanların devletle ilişki kurlmaları için baskı ya da yükümlülük hissetmemeleri, hizmet ve desteklerin kendilerine gizlilik içinde sunulacağdır.**

Batı Balkanlar'daki savaşların ardından, bazı kadın STK'ları savaş kaynaklı tecavüzden hayatta kalan kişileri destekleme konusunda önemli bilgi ve deneyim havuzu oluşturmuşlardır. Bu durum akılda tutulmalı ve yeni destekler, kısmen daha önce geliştirilmiş ancak bölge genelindeki devlet politikalarının aile için şiddete odaklanması nedeniyle "kaybolmuş" **bu uzmanlık ve deneyimin üzerine inşa edilmelidir.** Ayrıca, bölgede halihazırda faaliyet gösteren kadın STK'ları için uluslararası arenada umut vadeden uygulama olarak kabul edilen ilkelere dayalı özel eğitimler düzenlenebilir. Kadın STK'ları, cinsel şiddet kaynaklı travmanın karmaşıklığına yanıt verme becerilerini gclendirebilmek için kesinlikle ek eğitimlere ve kapasite geliştirmeye ihtiyaç duyacaklardır. Bu son önerinin altında yatan mantık, aile içi şiddet mağdurlarına sunulan desteğin bir kopyasını tekrarlamak değil, daha ziyade desteği halihazırda var olan kapasiteler üzerine inşa ederek cinsel şiddet kaynaklı travmanın özgünlüklerinin farkına varmaktır.

Cinsel şiddete maruz kalan kişilere yönelik oluşturulacak uzmanlık hizmetlerinin nasıl finanse edileceği, hala çözülmemiş bir mesele olmaya devam ediyor. Kadın STK'ları, devletlerin İstanbul Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır. En nihayetinde Batı Balkanlar ve Türkiye'deki kadın STK'larına sürdürülebilir fon sağlanması, cinsel şiddetten hayatta kalanların gclendirilmesini ve İstanbul Sözleşmesi standartlarına

uygun daha iyi destek verilmesini sağlayacaktır. Şeffaf prosedürlere dayalı uzun vadeli hibeler gibi uygun fon seçenekleri, cinsel şiddet mağduru kadınlara yönelik uzman destek hizmetleri yürüten kadın STK'ları için sürdürülebilir finansman kaynağı sağlayacaktır. GREVIO tarafından yapılan değerlendirmeler, sözleşmenin kapsadığı farklı şiddet biçimlerinin mağdurlarına yönelik çalışan uzman kadın STK'larına verilen devlet desteğinin az ve yetersiz olduğunu ve bu STK'ların uluslararası bağışçılara bağımlı olduğunu göstermektedir. Pandemi sonrası yaşanan kriz muhtemelen bölgedeki tüm ülkeleri etkileyeceği için, **BM kurumları tarafından sağlanacak uzman yardımı ve mali destek paha biçilmez bir öneme sahip olmaya devam edecektir.**

Bölgedeki politikalar (örneğin ulusal eylem planları) öncelikle aile içi şiddete odaklanmış ve cinsel şiddet konusu ihmal edilmiştir. Ancak bu alandaki son gelişmelerin bazıları, GREVIO tavsiyelerini uygulamaya yönelik bir girişim olarak kabul edilebilir.

Cinsel şiddete yönelik kurumsal/adli müdahalelerin analiz edilebilmesi için gerekli veri toplama modelleri yeterince geliştirilmemiştir ve gelecekte kanıt dayalı politika yapımının temellerinin atılabilmesi için bu yöntemler güçlendirilmelidir.

Kadın STK'larının, veri toplama birimlerinin uygulamalarını izleme ve mevcut verileri savunuculuk amacıyla kullanma becerilerini geliştirmeleri hararetle tavsiye edilir.

Mevcut GREVIO raporlarına ve ulusal raporların analize dayanan bu çalışmanın sonuçları, bölgedeki pek çok ülkenin kendi mevzuatlarını (hâlâ) tecavüz, diğer cinsel şiddet suçları ve cinsel tacizin tanımı konusundaki Sözleşme standartlarına göre düzenlemediklerini göstermiştir. Yasal düzenlemelerde yapılacak değişiklikler muhtemelen daha etkili bir kovuşturma yürütülmesine katkıda bulunacaktır. Adli uygulamadaki kuvvete dayalı tanımlar, mağduru fiziksel olarak direndiğinin kanıtlanmasını (direnc yoksa tecavüz yok anlayışı) gerektirme eğilimindedir ve bu nedenle, failin hüküm giyme ihtimalinin düşük olmasına sebep olur. **Dolayısıyla, ceza kanununda yer alan cinsel suçların, güç kullanımından ziyade özgürce verilmiş rızanın olmamasına dayandırılarak İstanbul Sözleşmesi standartlarıyla uyumlu halde getirilmesi tavsiye edilmektedir.** GREVIO tavsiyelerinin uygulanmasına yönelik savunuculuk faaliyetleri bu tür yasal değişiklikleri gerçekleştirmek açısından faydalı olacaktır.

Cinsel şiddet mağdurlarını destekleme konusunda tüm ilgili profesyonellerin görev ve sorumluluklarını özel olarak ele alacak protokollerin ve kılavuzların yetersiz olduğu ve geliştirilmesi için önemli değişikliklere ihtiyaç olduğu tespit edilmiştir. Şayet bu tür belgeler halihazırda varsa, bölgedeki tecavüz ve diğer şiddet biçimlerinin bildirilmesine yönelik prosedürlerin ayrıca incelenmesi ve gözden geçirilmesi şiddetle tavsiye edilir.

Toplum içinde ve profesyoneller arasında hem cinsel şiddete ve neyin şiddet olarak nitelendirileceğine ilişkin algıyı şekillendiren hem de mağdurların cinsel istismar deneyimleri hakkında konuşma konusunda yaşadıkları korkuyu artırmaya katkıda bulunan tutumlara dair araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, profesyoneller için uygun protokoller ve “araçlar” geliştirme ihtiyacı daha da önemli hale gelir.

Bu nedenle, profesyoneller tarafından yapılan bildirimlerle ilgili düzenlemelerde değişiklik yapılması için savunuculuk faaliyeti yürütülmesi tavsiye edilir, zira bu değişiklikler genelde profesyonellere, çalışırken şiddeti fark etmeleri durumunda bildirmeleri yükümlülüğünü getirmektedir. Ayrıca, bir taraftan cinsel şiddet mağdurlarını korumak, diğer taraftan sözleşme standartlarına ve GREVIO'nun yukarıda vurgulanan yorumuna istinaden cinsel şiddet mağdurlarının özerkliğine saygı duymak arasında denge sağlayacak güvencelerin getirilmesine ihtiyaç vardır.

XV. EK

Bölüm 1: Tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerine dair ceza kanunlarında yer alan hükümler

ARNAVUTLUK

Madde 100—Reşit olmayanlarla cinsel ya da eşcinsel ilişki

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanunla değiştirilmiştir, Madde 15; 2.5.2013 tarihinde 144 sayılı kanunla ikinci ve üçüncü fıkradaki ibareler değiştirilmiştir, Madde 20)

- Reşit olmayan çocuklarla veya reşit olmayan bir kadınla cinsel veya eşcinsel ilişkide bulunan kişi yedi yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Cinsel veya eşcinsel ilişkinin birden fazla kişi tarafından, bir kereden çok veya şiddet yoluyla gerçekleştirilmesi durumunda veya mağdur çocuğun ciddi sağlık sorunları yaşaması durumunda, kişi yirmi beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.
- Suçun reşit olmayanın ölümü veya intiharı ile sonuçlanması durumunda, kişi otuz yıldan az olmamak üzere veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 101—On dört ila on sekiz yaşları arasında reşit olmayanlarla şiddet içeren cinsel ya da eşcinsel ilişki

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanunla değiştirilmiştir, Madde 16)

- Cinsel olgunluğa erişmiş on dört ila on sekiz yaş arası çocuklarla şiddet yoluyla cinsel veya eşcinsel ilişkide bulunan kişi beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Cinsel veya eşcinsel ilişkinin birden fazla kişi tarafından şiddet yoluyla, bir kereden çok gerçekleştirilmesi durumunda veya mağdur çocuğun ciddi sağlık sorunları yaşaması durumunda, kişi yirmi on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Suçun reşit olmayanın ölümü veya intiharı ile sonuçlanması durumunda, kişi yirmi yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 102/a—Yetişkin erkeklere cebir kullanarak eşcinsel aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun tarafından eklenmiştir, Madde 18; 01.03.2012 tarihinde 23/2012 sayılı kanunla değiştirilmiştir, Madde 10)

- Yetişkin erkeklerle cebir kullanarak eşcinsel aktivite bulunan kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Eşcinsel aktivitenin birden fazla kişi tarafından cebren, bir kereden çok gerçekleştirilmesi durumunda veya mağdurun ciddi sağlık sorunları yaşaması durumunda, kişi beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Suçun mağdurun ölümü veya intiharı ile sonuçlanması durumunda, kişi on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 103—Direnc gösteremeyen kişilerle cinsel ya da eşcinsel aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 19)

- Mağdur kişinin fiziksel veya zihinsel engelliliğini istismar ederek veya derin bir bilinç bozukluğu nedeniyle cinsel veya eşcinsel aktivite bulunan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Cinsel veya eşcinsel aktivitenin birden fazla kişi tarafından veya bir kereden çok geręekleştirilmesi durumunda veya mağdurun ciddi sağlık sorunları yaşaması durumunda, kişi yedi yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Suçun mağdurun ölümü veya intiharı ile sonuçlanması durumunda, kişi on yıldan yirmi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 104—Silah kullanmak suretiyle cinsel veya eşcinsel saldırı

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 20)

- Ani/anında silah kullanımı suretiyle korkutarak cinsel veya eşcinsel aktivite bulunulması durumunda, kişi beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 105—Resmi görevi kötüye kullanma yoluyla cinsel ya da eşcinsel aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 21)

- Bağımlılık ilişkilerini ve iş konumunu kötüye kullanarak cinsel veya eşcinsel aktivitede bulunulması durumunda, kişi üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 106—Akraba ya da bakım ve gözetim ilişkisi içindeki kişilerle cinsel ya da eşcinsel aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 22)

- Anne-baba ile çocuklar, erkek ve kız kardeşler, erkek kardeşler, kız kardeşler arasında, kan hısımlığı ilişkisi olan alt-soy akrabalarla veya bakım ve gözetim ilişkisi içinde olunan ya da evlatlık durumundaki kişilerle cinsel veya eşcinsel aktiviteye girilmesi durumunda, kişi yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 107—Kamusal alanda cinsel veya eşcinsel aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 23; 02.05.2013 tarihinde 144 sayılı kanun tarafından Madde 107/a eklenmiştir, Madde 22)

- Kamusal alanlarda veya insanların görebileceği yerlerde cinsel veya eşcinsel aktivitede bulunmak suç teşkil eder ve kişi para cezası veya bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 107/a—Cinsel şiddet

- Başka bir kişinin vücuduna sair bir cisimle cinsel içerikli aktivitelerde bulunmak suretiyle cinsel şiddet işlenmesi suç teşkil eder ve kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Bu fiilin başka kişilerle işlenmesi, birden fazla kişiye karşı veya bir kereden çok veya on dört ila on sekiz yaş arasındaki çocuklara karşı işlenmesi durumunda, kişi beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

- Bu fiil, on dört yaşından küçük veya cinsel yönden olgunlaşmamış bir çocuğa karşı işlendiğinde, fiilin şiddet kullanılarak işlenip işlenmediğine bakılmaksızın kişi yirmi yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiilin, mağdurun ölümüne veya intiharına neden olduğu durumlarda, kişi yirmi beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 108—Ahlaka mugayir aktivite

(24.01.2001 tarihinde 8733 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 24; 01.03.2012 tarihinde 23/2012 sayılı kanun ile değiştirilmiştir, Madde 11; 02.05.2013 tarihinde 144 sayılı kanunla eklenen fıkralar, Madde 23)

- On dört yaşından küçüklerle ahlaka aykırı davranışlarda bulunması durumunda, kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Aynı fiilin, on dört yaşını doldurmamış reşit olmayan, faille akrabalık bağı bulunanlara karşı yapılması durumunda, kişi beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Henüz on dört yaşına ulaşmamış reşit olmayanlarla veya henüz cinsel olarak olgunlaşmamış reşit olmayanlarla cinsel nitelikli eylemlere tanık olarak kasıtlı katılım suç teşkil eder ve kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
- Yetişkin bir kişinin, henüz on dört yaşına ulaşmamış reşit olmayanlara veya henüz cinsel olarak olgunlaşmamış reşit olmayanlara, herhangi bir şekilde ya da biçimde bu Kısımdaki ya da 8. Kısım, 2. Bölümde belirtilen cezai suçlardan herhangi birini işlemek amacıyla teklifte bulunması suç teşkil eder ve kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

BOSNA HERSEK

Tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerine dair Ceza Kanunlarında devlet ve entite düzeylerinde yer alan hükümler

Bosna Hersek Ceza Kanunu, Madde 172—İnsanlığa Karşı Suçlar¹¹⁴ şunu düzenler:

(1) “Herhangi bir sivil nüfusa yönelik yaygın veya sistematik bir saldırıyı, böyle bir saldırının aşağıdaki eylemlerden herhangi birine neden olacağı bilgisiyle gerçekleştirirse:...

g) cinsel ilişki veya cinsel nitelikli başka bir eylem (tecavüz), cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta herhangi bir cinsel şiddet biçimi; ... on yıldan az olmamak üzere veya uzun süreli hapis cezası ile cezalandırılır.

Tecavüze dair entite düzeylerinde yer alan hükümler (Sırp Cumhuriyeti ve Bosna Hersek Federasyonu’nun yanı sıra Brčko Bölgesi)

Sırp Cumhuriyeti Ceza Kanunu, Madde 165—Tecavüz¹¹⁵

(1) Bir başkasını zorla veya bu kişiye veya bu kişinin bir yakınına fiziki saldırı tehdidi ile cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme zorlayan kişi, üç yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

¹¹⁴ https://www.legislationline.org/download/id/8499/file/CC_BiH_am2018_eng.pdf

¹¹⁵ https://www.legislationline.org/download/id/8505/file/CC_RS_am2018_eng.pdf

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, 15 yaşından büyük bir çocuğa karşı veya özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde veya birden fazla kişi tarafından veya nefret nedeniyle işlenmesi veya ağır bedensel hasar vermesi, kadın mağdurun sağlığına zarar vermesi veya hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen bir suçun, mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Bosna Hersek Federasyonu Ceza Kanunu, Madde 203—Tecavüz¹¹⁶

(1) Bir başkasını zorla veya bu kişiye veya bu kişinin bir yakınına fiziksel saldırı tehdidi ile cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme zorlayan kişi, bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yukarıdaki 1. fıkra kapsamındaki bir suçun aşırı derecede vahşi, zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde işlenmesi durumunda veya aynı zamanda birden fazla cinsel ilişkinin veya cinsel nitelikli eylemin birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, kişi üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, ağır bedensel hasar vermesi durumunda veya kadın mağdurun sağlığına zarar vermesi, hamilelikle sonuçlanması veya ölümlle sonuçlanması durumunda, fail en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Yukarıdaki 2. fıkra kapsamındaki ceza, yukarıdaki 1. fıkra kapsamındaki suçu nefret nedeniyle işleyen kişi için geçerli olacaktır.

(5) Yukarıdaki 1. fıkra kapsamındaki suçu Bir çocuğa karşı işleyen kişi, en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Yukarıdaki 2. ve 4. fıkralar kapsamındaki herhangi bir suçu bir gence karşı işleyen kişi, en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Yukarıdaki 2. fıkra kapsamındaki suç, yukarıdaki 3. fıkrada belirtilen sonuçlarla neticelenirse, kişi en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Brčko Bölgesi Ceza Kanunu, Madde 200—Tecavüz¹¹⁷

(1) Bir başkasını zorla veya bu kişinin veya bu kişinin bir yakınının yaşamı ve bedenine saldırı tehdidi ile cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme zorlayan kişi, üç yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yukarıdaki 1. fıkra kapsamındaki bir suçun aşırı derecede vahşi ve zalimce bir şekilde işlenmesi durumunda veya aynı zamanda aynı kişiye karşı birden fazla cinsel ilişkinin veya cinsel nitelikli başka bir eylemin birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, kişi üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

¹¹⁶ https://www.legislationline.org/download/id/6259/file/Fed- BiH_CC_2003_amended2016_en.pdf

¹¹⁷ https://www.legislationline.org/download/id/8498/file/CC_BD- BiH_am2018_eng.pdf

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen tecavüz suçunun ölümle veya ağır bedensel hasarla sonuçlanması durumunda veya mağdurun sağlığına kalıcı hasar vermesi durumunda veya tecavüz mağdurunun hamileliğiyle sonuçlanması durumunda, fail en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suç nefret nedeniyle işleyen kişi, bu Maddenin 2. fıkrası kapsamındaki ceza ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1. fıkrasındaki suç bir gence karşı işleyen kişi, en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu Maddenin 2., 3. ve 4. fıkralarında belirtilen herhangi bir suç on sekiz yaşından küçük bir gence karşı işleyen kişi, en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen suç, bu Maddenin 3. fıkrasında belirtilen sonuçlarla neticelenirse, kişi en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Entite seviyesindeki diğer cinsel nitelikli suçlar (Sırp Cumhuriyeti Ceza Kanunu)

Madde 166, Cinsel zorlama

- Bir başkasını, bu kişinin veya bu kişinin bir yakınının itibarına zarar verecek bazı bilgileri açıklama tehdidiyle veya başka herhangi bir ciddi zarar verme tehdidiyle cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme zorlayan kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 176, Savunmasız Bir Kişiyle Cinsel İlişki

(1) Bir başkasıyla, bu kişinin zihinsel engelinden, akli gelişim bozukluğunda ve başka zihinsel bozukluğundan, sakatlığından veya karşı koymasına engel teşkil eden herhangi bir durumdan faydalanarak cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka eylemde bulunan kişi iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde veya birden fazla kişi tarafından veya nefret nedeniyle işlenmesi durumunda veya ağır bedensel hasarla sonuçlanması veya kadın mağdurun kalıcı hasar vermesi durumunda veya hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail en az beş hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suç mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 168, Görevi Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişki

- Kendisine bağlı veya bağımlı konumda bulunan bir kişiyi cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme teşvik eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 169, Fuhuşa Zorlamak

(1) Maddi kazanç veya başka menfaatler elde etmek için bir başkasını fuhuş yapması için teşvik eden, ayartan veya kandıran veya herhangi bir şekilde bir kimsenin fuhuş amacıyla başkasına teslim

edilmesini kolaylaştıran veya herhangi bir şekilde fuhuş örgütleyen veya yöneten kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçlardan herhangi birinin birden fazla kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail bir yıldan sekiz yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır. Bu Madde uyarınca fuhuş yapması için teşvik edilen, ayartılan veya kandırılan herhangi bir kişinin fuhuş kaydı dikkate alınmayacaktır.

Madde 172, On Beş Yaşından Küçük Çocukla Cinsel İlişki

(1) On beş yaşından küçük bir çocukla cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan kişi, iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen herhangi bir suçun, herhangi bir dereceye kadar soy hısımlığı veya dördüncü dereceye kadar yansoy hısımlığı olan bir akraba tarafından, üvey baba, üvey anne, evlat edinen ebeveyn, vasi, öğretmen, hekim, rahip veya çocuğun öğretimi, yetiştirilmesi ve bakımı ile görevlendirilmiş herhangi bir kişi tarafından işlenmesi durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen herhangi bir suçun, zor veya tehdit kullanılarak işlenmesi durumunda veya bir çocuğun zihinsel engelliği veya çaresizliği istismar edilerek işlenmesi durumunda veya özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde veya birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda veya mağdur ve failin yaşları arasında büyük bir fark olması durumunda veya suçun kadın mağdurun bedenine ağır bir zarar vermesi veya mağdurun sağlığını ciddi bir şekilde etkilemesi veya suçun hamilelikle sonuçlanması durumunda fail en az sekiz yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarında belirtilen suçlardan herhangi birinin çocuğun ölümlüyle sonuçlanması durumunda, fail en az on yıl hapis veya uzun süreli hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1. fıkrasında uyarınca belirtilen çocuğun yaşı hakkında önlenebilir bir yanılığya sahip olan fail, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Çocukla arasında zihinsel veya fiziksel olgunluk açısından önemli bir fark bulunmaması durumunda, fail bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçtan dolayı cezalandırılmaz.

(7) Bu Maddenin 1.ve 2. fıkralarında belirtilen koşullarda başka bir cinsel eylemde bulunulması durumunda, fail altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Maddenin 3. fıkrasında öngörülen hallerde, fail bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 173, On Beş Yaşından Küçük Çocukla Cinsel İlişki

(1) Herhangi bir dereceye kadar soy hısımlığı veya dördüncü dereceye kadar yansoy hısımlığı olan bir akrabanın, üvey babanın, üvey annenin, evlat edinen ebeveynin, vasinin, öğretmenin, hekimin, rahibin veya herhangi başka birinin kendisine öğretim, yetiştirilme ve bakım amacıyla emanet edilmiş bir çocuk ile cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme girmesi durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen ceza, on beş yaşını doldurmuş bir çocukla, çocuğun henüz tam olarak gelişmemiş psikolojik durumunu veya delişmenliğinden faydalanarak cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunulması veya mağdur ile fail arasında ciddi bir yaş ve olgunluk farkı olması durumunda uygulanır.

(3) Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun, herhangi bir şekilde faile tabi veya bağımlı olan bir çocuğa karşı görevi kötüye kullanmak suretiyle işlenmesi veya çocuğun zihinsel hastalığı veya engelliliğinden istifade etmek suretiyle işlenmesi durumunda, fail iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarında belirtilen koşullarda başka bir cinsel eylemin işlenmesi durumunda, fail altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 174, Çocuğu Cinsel Eylemlere Tanık Olmaya Zorlamak

(1) Bir çocuğu tecavüze, cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme tanık olmaya zorlayan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, cebir veya tehdit kullanılarak veya on beş yaşından küçük bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 175, Çocuğun Pornografik Amaçlı Taciz Edilmesi

(1) Bir çocuğu çocuk pornografisinin filme alınmasına katılmaya teşvik eden veya çocuk pornografisinin filme alınmasını organize eden veya sağlayan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yetkisi olmadığı halde çocuk pornografisini filme alan, üreten, sağlayan, kullanıma sunan, dağıtan, yayımlayan, ithal eden, ihraç eden, kendisi veya başkası için alan, satan, ödünç veren, gösteren veya bulunduran veya bilgisayar ağı aracılığıyla bilerek çocuk pornografisine erişen kişi bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Zor, tehdit, aldatma, dolandırıcılık, görevi kötüye kullanarak veya çocuğun içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak veya bağımlılık ilişkisini kötüye kullanarak bir çocuğu çocuk pornografisi çekmeye zorlayan veya teşvik eden kişi iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu suçun işlenmesinde kullanılan eşyalara el koyulur ve bu suçun işlenmesi neticesinde elde edilen pornografik materyaller imha edilir.

(5) Kendisini veya başka biriyle kendisini gösteren pornografik materyali üreten ve bulunduran bir çocuk, bu materyalin her iki tarafında da rızasıyla ve münhasıran kişisel kullanımları için üretilmesi durumunda cezalandırılmaz.

(6) Çocuk pornografisi, görsel olarak veya başka bir şekilde, bir çocuğu veya gerçekçi bir şekilde sunulan var olmayan bir çocuğu veya çocuk gibi görünen bir yüzü, gerçek veya taklit (bariz) bir cinsel eylemde gösteren veya çocukların cinsel organlarını cinsel amaçlar için gösteren herhangi bir malzemedir.

(7) Sanatsal, tıbbi veya bilimsel öneme sahip materyaller bu Madde uyarınca pornografi olarak değerlendirilmeyecektir.

Madde 176, Çocuğun Pornografik Gösteri Amaçlı Taciz Edilmesi

(1) Bir çocuğu pornografik gösterilerde oynamaya teşvik eden kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Zor, tehdit, aldatma, dolandırıcılık, görevi kötüye kullanarak veya çocuğun içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak veya bağımlılık ilişkisini kötüye kullanarak bir çocuğu pornografik bir gösteride oynamaya zorlayan veya teşvik eden kişi iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen ceza, çocuk içeren bir pornografik gösteriyi, canlı veya iletişim araçları üzerinden, çocuğun bu gösteride yer aldığını önceden bilmesine rağmen veya bilebilecek olmasına rağmen izleyen kişiye uygulanır.

(4) Bu suçun işlenmesinde kullanılan eşyalara el konulur ve bu suçun işlenmesi neticesinde elde edilen pornografik materyaller imha edilir.

Entite seviyesindeki diğer cinsel nitelikli suçlar (Bosna Hersek Federasyonu Ceza Kanunu)

Madde 204, Savunmasız Bir Kişiyle Cinsel İlişi

(1) Bir başkasıyla, bu kişinin zihinsel engelinden, geçici zihinsel bozukluğundan, sakatlığından veya karşı koymasına engel teşkil eden herhangi bir durumdan faydalanarak cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan kişi bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen suç, failin kendisine itiraz edemeyecek durumda olan bir kişiye karşı işlenmişse veya fail, kişinin itiraz edemeyecek duruma gelmesine katkıda bulunmuşsa yukarıda 1. fıkrada tanımlanan suçlardan herhangi birini işleyen fail bu Kanunun 203(1) (Tecavüz) maddesi uyarınca cezalandırılacaktır.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrası kapsamındaki bir suçun aşırı derecede vahşi, zalimce ve aşağılayıcı bir şekilde bir şekilde işlenmesi durumunda veya birden fazla cinsel ilişkinin veya cinsel nitelikli başka bir eylemin birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, kişi bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen herhangi bir suçun aşırı derecede vahşi, zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde işlenmesi durumunda veya aynı zamanda birden fazla cinsel ilişkinin veya cinsel nitelikli başka bir eylemin birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, kişi bu Kanunun 203(2) maddesine göre cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, ağır bedensel yaralanmaya, sağlık üzerinde ciddi bir etkiye veya mağdurun ölümüne neden olması veya kadın mağdurun hamileliği ile sonuçlanması durumunda, suçlu bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu Maddenin 3. ve 4. fıkralarında belirtilen suçun, bu Maddenin 5. fıkrasında belirtilen sonuçları doğurması durumunda, fail en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 205, Görevi Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişi

(1) Kendisine mali, ailevi, toplumsal, sağlık ya da başka nedenlerle bağlı veya bağımlı konumda bulunan bir kişiyi cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme teşvik eden kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevini kötüye kullanarak bir on sekiz yaşından küçük bir gençle cinsel ilişkide bulunan öğretmen, eğitimci, vasi, evlat edinen ebeveyn, üvey ebeveyn veya diğer kişiler altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 206, Cinsel İlişkiye

- Bir başkasını, bu kişiye zarar vermekle tehdit ederek cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka eylemlere zorlayan kişi altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 207, Çocukla Cinsel İlişki

(1) Bir çocukla cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka eylemlerde bulunan kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir çocukla (Madde 203(1) Tecavüz) veya savunmasız bir çocukla (Madde 204(1) Savunmasız Bir Kişiyile Cinsel İlişki) zorla cinsel ilişkiye giren veya cinsel nitelikli başka eylemlerde bulunan kişi en az üç yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Görevini kötüye kullanmak suretiyle bir çocukla cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka eylemlerde bulunan kişi (Madde 205(2) Görevini Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişki), kişi bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1. ve 3. fıkralarında belirtilen bir suçun aşırı derecede vahşi, zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde işlenmesi durumunda veya aynı zamanda birden fazla cinsel ilişkinin veya cinsel nitelikli başka eylemlerin birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, kişi en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1. Ve 3. fıkrasında belirtilen suçun, ağır bedensel yaralanmaya, sağlık üzerinde ciddi bir etkiye veya kız çocuğunun ölümüne veya hamile kalmasına neden olması durumunda fail beş yıldan az olmamak üzere veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 210, Fuhuşa Ayartma

(1) Maddi kazanç veya başka menfaatler elde etmek için bir başkasını fuhuş yapması için teşvik eden, ayartan veya kandıran veya herhangi bir şekilde bir kimsenin fuhuş amacıyla başkasına teslim edilmesini kolaylaştıran veya herhangi bir şekilde fuhuş örgütleyen veya yöneten kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Fuhuş yapması için teşvik edilen, cesaretlendirilen veya kandırılan kişinin daha önce fuhuş yapıp yapmamış olması, işlenen suç üzerinde bir etkisi yoktur.

(3) Yukarıdaki 2. fıkrada belirtildiği gibi maddi kazanç veya başka menfaatler elde etmek için bir başkasını, kişinin içinde bulunduğu herhangi bir zorluk veya ülke vatandaşı olmamak olmak dahil diğer durumlardan yararlanarak fuhuş yapmaya zorlayan veya teşvik eden kişi yukarıda yer alan 2. fıkra uyarınca tanımlanan cezaya tabi tutulacaktır.

(4) Bir çocuğa veya 18 yaşından küçük birine karşı bu Maddenin 1. ve 3. fıkralarında tanımlanan herhangi bir suçu işleyen kişi üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Madde uyarınca fuhuş yapması için teşvik edilen, ayartılan veya kandırılan herhangi bir kişinin fuhuş kaydı dikkate alınmayacaktır.

Entite seviyesindeki diğer cinsel nitelikli suçlar: Bosna Hersek, Brcko Bölgesi Ceza Kanunu

Madde 201, Savunmasız bir kişiyle cinsel ilişki

(1) Başka bir kişinin zihinsel rahatsızlığından, zeka geriliğinden, başka bir ciddi zihinsel bozukluktan ya da o kişinin itiraz etmesini imkansız kılan başka bir durumundan faydalanarak bu kişiyle cinsel ilişkide bulunan ya da kişiye karşı cinsel nitelikli başka eylemlerde bulunan kişiler iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suç, failin kendisine itiraz edemeyecek durumdan olan bir kişiye karşı işlenmişse veya fail, kişinin itiraz edemeyecek duruma gelmesine katkıda bulunmuşsa, fail üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kişi, bu Maddenin 1. fıkrasında atıfta bulunulan cürmü son derece vahşi ve aşağılayıcı bir şekilde işlerse ya da aynı mağdur birden fazla fail tarafından birden fazla kez cinsel ilişkiye ya da cinsel nitelikli eylemlere maruz kalmışsa, fail üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

(4) Kişi, bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen cürmü son derece vahşi ya da aşağılayıcı bir şekilde işlerse ya da aynı mağdur birden fazla fail tarafından birden fazla kez cinsel ilişkiye ya da cinsel nitelikli eylemlere maruz kalmışsa, fail üç yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılır.

(5) Bu Maddenin 1. fıkrasında atıfta bulunulan suç, cinsel ilişkide ya da cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunulan kişinin ölümüyle ya da ağır yaralanmasıyla, sağlığının ciddi şekilde bozulması veya hamile kalmasıyla sonuçlanmışsa fail en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu Maddenin 3. ve 4. fıkralarında belirtilen suçlar, bu maddenin 5. fıkrasında belirtilen sonuçlara yol açarsa, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 202, Görevi Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişki

(1) Görevi kötüye kullanarak kendisine maddi, ailevi, sosyal, sağlık veya başka bir durum ya da zor şartlar nedeniyle kendisine bağımlı olan başka bir kişiyi cinsel ilişkiye ya da cinsel nitelikli başka bir cinsel eyleme zorlayan kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kendisine eğitim vermesi, öğretmesi, gözetmesi ya da bakım sağlaması maksadıyla emanet edilen bir çocuğa karşı görevini kötüye kullanan ve cinsel ilişki veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan öğretmen, eğitmen, veli, evlat edinen veli, vasi, üvey baba, üvey anne veya diğer kimseler altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 203, Cinsel ilişkiye zorlama

Bir kişiye, o kişinin veya o kişinin yakınının şeref ve itibarını zedeleyecek bir şeyi açığa vurma tehdidinde bulunmak ya da kişiye ya da yakınına ağır zarar verme tehdidinde bulunmak suretiyle cinsel ilişkiye zorlayan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 204, Çocukla cinsel ilişki

(1) Bir çocuğa karşı cinsel ilişkide bulunan veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan kişi, iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir çocuğa (Tecavüz, Madde 200, Fıkra 1) ya da savunmasız bir çocuğa (Aciz Bir Kişiyile Cinsel İlişki, Madde 201, Fıkra 1) karşı zorla cinsel ilişki ya da cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan kişi, en az sekiz yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Görevi kötüye kullanmak suretiyle bir çocuğa karşı cinsel ilişki veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunan kişi (Görevi Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişki, Madde 202, Fıkra 2), beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Kişi, bu maddenin 1'den 3'kadar olan fıkralarında belirtilen cezai suçu aşırı derecede vahşi veya aşağılayıcı bir şekilde işlerse veya aynı mağdurun birkaç fail tarafından birden fazla cinsel ilişkiye veya cinsel ilişkiye eşdeğer cinsel eylemlere maruz kalması durumunda fail en az sekiz yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) 1'den 3'e kadar olan fıkralarda belirtilen suçlar bir çocuğun ölümüyle sonuçlanmışsa veya bir çocuk ağır şekilde yaralanmışsa veya sağlığı ciddi şekilde bozulmuşsa veya bir kız çocuğunun hamile kalmasıyla sonuçlanmışsa, fail en az on yıl süreyle hapis cezası veya uzun süreli hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 207, Fuhuşa Ayartma

(1) Bir kişi, maddi kazanç ya da başka menfaatler için bir başkasını fuhuşa ayartır, kışkırtır ya da kandırırsa veya herhangi bir şekilde bir kimseyi fuhuş yapması için fuhuş organize etme veya yönetme suçuna dahil olmuş başka birine teslim ederse altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu madde uyarınca, fuhuş yapan, kışkırtılan veya kandırılan herhangi bir kişinin fuhuş kaydı dikkate alınmayacaktır.

Madde 208, Çocuğun ya da Reşit Olmayan Birinin Pornografik Amaçlarla İstismarı

(1) Bir çocuğu veya reşit olmayan bir kişiyi pornografik içerikli fotoğraf, görsel-işitsel materyal veya diğer materyalleri çekmek için istismar eden veya bu materyallere sahip olan, ithal eden, satan veya dağıtan veya sunan veya bu kişileri pornografik performansta yer almaya teşvik eden kişiler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçların işlenmesinde kullanılması amaçlanan veya kullanılmış olan eşyalara el koyulur ve 1. fıkroda atıfta bulunulan suç sonucunda üretilen materyallere ve ürünlere el konulur ve bunlar imha edilir.

KARADAĞ

Madde 204, Tecavüz

(1) Rıza dışı cinsel ilişkide veya rıza dışı başka bir cinsel nitelikli eylemde bulunan kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir başkasını zorla veya bu kişinin veya bu kişinin bir yakınının yaşamına ve bedenine saldırı tehdidi ile cinsel ilişkiye veya başka bir cinsel eyleme zorlayan kişi, iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkasına karşı bu Maddenin 1.ve 2. fıkralarında belirtilen eylemi, bu kişinin itibarını veya haysiyetini zedeleme veya başka bir tür ağır kötülüğe neden olabilecek ciddi bir tehdit yordamıyla gerçekleştiren kişi bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1., ve 2. fıkralarında belirtilen eylemlerin ağır bedensel yaralanma ile sonuçlanması durumunda veya on sekiz yaşından küçük birine karşı gerçekleştirilmesi, birkaç kişi tarafından gerçekleştirilmesi veya özellikle zalimce ve aşağılayıcı bir şekilde gerçekleştirilmesi veya hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarındaki eylemlerin ölümle sonuçlanması veya bir çocuğa karşı yapılması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 205, Savunmasız bir kişi ile cinsel ilişki

(1) Bir başkasıyla, bu kişinin zihinsel engelinden, akli gelişim bozukluğunda veya başka bir zihinsel rahatsızlığından, engelliliğinden veya karşı koymasına engel teşkil eden herhangi bir durumdan faydalanarak cinsel ilişkide veya başka bir cinsel nitelikli eylemde bulunan kişi iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen eylemler sonucunda engelli kişinin bedenine ağır zarar verilmesi, bu eylemlerin özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde gerçekleştirilmesi veya birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilmesi veya on sekiz yaşından küçük bir çocuğa karşı yapılması ve hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen eylemlerin mağdurun ölümüyle sonuçlanması veya bir çocuğa yapılması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 206, Çocukla cinsel ilişki

(1) Bir çocukla cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka eylemlerde bulunan kişi üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen eylemin ağır bedensel yaralanmayla sonuçlanması veya birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi veya hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen eylemlerin çocuğun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Fail ile çocuk arasında zihinsel ve bedensel gelişimleri bakımından önemli bir fark yoksa, fail bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçtan dolayı cezalandırılmaz.

Madde 207, Görevini Kötüye Kullanma Yoluyla Cinsel İlişki

(1) Kendisine bağlı veya bağımlı konumda bulunan bir kişiyi cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme teşvik eden kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Öğretmen, eğitimci, koruyucu ebeveyn, üvey ebeveyn veya başka bir kişinin görevini veya yetkisini kötüye kullanarak kendisine eğitim, öğretim, koruma veya bakım amacıyla emanet edilmiş on sekiz yaşından küçük biriyle cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunması durumunda fail bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkrasında belirtilen eylemin bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1. ve 3. fıkralarında belirtilen eylemin hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail 1. fıkrada belirtilen suçtan altı aydan beş yıla kadar hapis ve 2. fıkrada belirtilen suçtan iki yıldan on iki yıla kadar ve 3. fıkrada belirtilen suçtan beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile hapis cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 3. fıkrasında belirtilen eylem nedeniyle çocuğun ölmesi durumunda, fail en az on yıl hapis veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

KUZEY MAKEDONYA

Madde 186—Tecavüz¹¹⁸

(1) Bir başkasının hayatına veya bedenine veya o kişiye yakın birinin hayatına veya bedenine doğrudan saldırmak için cebir kullanarak veya cebir kullanmakla tehdit ederek o kişiyi cinsel ilişkiye zorlayan kişi üç yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu maddenin (1). fıkrasında belirtilen eylemin, 14 yaşını doldurmuş bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) 1. fıkrada belirtilen eylemin ağır bedensel yaralanma, ölüm veya diğer ciddi sonuçlara neden olması veya eylemin birkaç kişi tarafından veya özellikle zalimce ve aşağılayıcı bir şekilde veya nefretten dolayı işlenmiş olması durumunda, fail en az dört yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bir başkasının bu kişinin veya bu kişiye yakın birinin itibarını veya haysiyetini zedeleyebilecek veya başka bir tür ağır kötülüğe neden olabilecek bilgilerin ifşa edileceği tehdidi cinsel ilişkiye zorlanması durumunda, fail altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) 1., 2. ve 3. fıkralarda belirtilenden yalnızca başka bir cinsel eylemde bulunulması durumunda fail 1. fıkrada belirtilen suçtan altı aydan beş yıla kadar, 2. fıkradaki suçtan bir yıldan on yıla kadar, 3. fıkradaki suçtan üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır

Madde 186—Savunmasız birine cinsel saldırı

(1) Bir başkasına, ruhsal rahatsızlık, ruhsal bozukluk, savunmasızlık, zihinsel engellilik veya kişinin karşı koymasına engel olan başka bir koşulu istismar ederek cinsel saldırıda bulunan kişi en az sekiz yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin (1). fıkrasında belirtilen suçun on dört yaşını doldurmuş bir çocuğa karşı işlenmesi halinde fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) 1. fıkra ve (2). fıkrada belirtilen suçun ağır bir bedensel yaralanma, ölüm veya başka herhangi bir ciddi sonuca neden olması durumunda veya suçun, birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda

¹¹⁸ Resmi İngilizce çeviri için: https://www.legislationline.org/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf

veya özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde veya nefretle işlenmesi durumunda fail en az on yıl veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) 1. ve 2. fıkralarda belirtilen durumlarda başka bir cinsel eylemde bulunan kişi, 1. fıkrada belirtilen suçtan üç yıldan beş yıla kadar ve 2. fıkrada belirtilen suçtan üç yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 188—Ön dört yaşını doldurmamış çocuğa yönelik cinsel şiddet

(1) 14 yaşını doldurmamış çocuğa tecavüz veya başka bir cinsel fiilde bulunan kişi, en az 12 yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) 1. fıkrada belirtilen eylem ağır bir bedensel yaralanma, ölüm veya diğer ciddi sonuçlara neden olması veya eylem birkaç kişi tarafından veya özellikle zalimce ve aşağılayıcı bir şekilde veya nefretle işlenmiş durumunda fail en az 15 yıl veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Mahkeme, bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen eylem işleyen kişiyi, bu Kanunun 38-b maddesi uyarınca mesleki faaliyet, aktivite ve görevden meneder.

Madde 189—Görevi kötüye kullanma yoluyla cinsel saldırı

(1) Görevini kötüye kullanarak, tabi veya bağımlı pozisyonda olan bir başkasını cinsel ilişkiye veya başka bir cinsel eyleme teşvik eden veya aynı niyetle, suiistimalde bulunan, korkutan veya başkasının haysiyetini ve kişiliğini küçük düşürecek şekilde davranışlarda bulunan kişi en az beş yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun kendisine eğitim, öğretim, bakım için emanet edilen 14 yaşını doldurmuş bir çocuğa karşı doğrudan kan hısımlığı olan veya erkek kardeş veya kız kardeş, öğretmen, eğitmen, evlat edinen ebeveyn, vasi, üvey baba, üvey anne, doktor veya başka biri tarafından görevini kötüye kullanarak işlenmesi durumunda veya aile içi şiddet uygulayarak tecavüz veya başka cinsel eylemlerde bulunulması durumunda, fail en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Mahkeme, bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen eylem işleyen kişiyi, bu Kanunun 38-b maddesi uyarınca mesleki faaliyet, aktivite ve görevden meneder.

Madde 190—Bir başkasının önünde cinsel dürtüleri tatmin etmek

(1) Bir başkası önünde, kamuya açık bir alanda, cinsel eylemde bulunan kişi, para cezası veya bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) On dört yaşını doldurmuş bir çocuğun önünde cinsel eylemde bulunan veya çocuğu, kendisinin ya da başkasının önünde bu tür bir eyleme teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) On dört yaşını doldurmamış bir çocuğun önünde cinsel eylemde bulunan veya çocuğu, kendisinin ya da başkasının önünde bu tür bir eyleme teşvik eden kişi, en az dört yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 191—Fuhuşa aracılık etmek

(1) Bir başkasını fuhuşa ayartma, azmettiren, özendiren veya güdüleyen veya herhangi bir biçimde bir kimsenin fuhuş amacıyla bir başkasına teslim edilmesine katılan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kâr nedeniyle başkasının cinsel hizmetlerden yararlanmasını sağlayan kişi üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) 1. ve 2. fıkralarda belirtilen suçların işlenmesini organize eden veya bu suçları işlerken aile içi şiddet uygulayan kişi en az on yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu maddede belirtilen suçun tüzel kişi tarafından işlenmesi durumunda para cezasına hükmolunur.

(5) Suçun işlenmesi sırasında kullanılan taşınmazlara ve eşyalara el konulur.

SIRBİSTAN

Madde 178—Tecavüz

(1) Bir başkasını cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme, cebir ile veya bu kişinin veya başka bir kişinin bedenine saldırma tehdidi ile zorlayan kişi beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, bu kişinin veya başka bir kişinin itibarını veya haysiyetini zedeleyecek bilgilerin ifşa edilmesi veya başka bir ağır kötülük tehdidi ile işlenmesi durumunda, fail iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun, aleyhinde işlenen kişinin ağır bedensel zarar görmesiyle sonuçlanması durumunda veya suçun birden fazla kişi tarafından veya özellikle zalimce veya özellikle aşağılayıcı bir şekilde işlenmesi durumunda veya genç birine karşı işlenmesi durumunda veya hamilelikle sonuçlanması durumunda fail, beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun, aleyhinde işlenen kişinin ölmesi veya bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail en az on yıl hapis veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Not: Sırp Ceza Kanununa göre (Madde 112), “çocuk” 14 yaşını doldurmamış bir kişi olarak tanımlanırken, “genç” 14 yaşını doldurmuş ancak 18 yaşını doldurmamış bir kişi olarak tanımlanır.

Madde 179—Savunmasız biri kişiyle cinsel ilişki

(1) Bir başkasıyla cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde kişinin ruhsal bozukluğundan, zeka geriliğinden veya başka bir akıl bozukluğundan, engelliliğinden veya karşı koymasını engelleyen başka bir durumdan yararlanarak bulunan kişi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Savunmasız kimselerin, bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suç nedeniyle ciddi bedensel zarar görmesi durumunda veya suçun birkaç kişi tarafından veya özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde işlenmesi durumunda veya genç birine karşı işlenmesi durumunda veya hamilelikle sonuçlanması durumunda fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun, aleyhinde işlenen kişinin ölmesi veya bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail en az on yıl hapis veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 180—Çocuk ile cinsel ilişki

(1) Çocuk ile cinsel ilişkide bulunan veya cinsel nitelikli başka bir davranışta bulunan kişi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, aleyhinde işlenen çocuğa ağır bedensel zarar vermesi veya fiilin birden fazla kişi tarafından işlenmesi veya hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Çocuğun ölümü, bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçtan dolayı meydana gelirse, fail en az on yıl hapis veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Suçlu ile çocuk arasında zihinsel ve bedensel gelişimleri bakımından önemli bir fark yoksa, fail bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçtan dolayı cezalandırılmaz.

Madde 181—Görevi kötüye kullanmak yoluyla cinsel ilişki

(1) Görevi kötüye kullanmak suretiyle, ast veya bağımlı konumda bulunan bir kişiyi cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme teşvik eden kişi, üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Öğretmen, eğitmen, koruyucu ebeveyn, üvey ebeveyn veya başka bir kişinin görevini veya yetkisini kötüye kullanarak kendisine eğitim, öğretim, koruma veya bakım amacıyla emanet edilmiş genç biriyle cinsel ilişkide veya cinsel nitelikli başka bir eylemde bulunması durumunda, fail bir yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen suçun bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarında belirtilen suçun hamilelikle sonuçlanması durumunda, fail 1. fıkroda belirtilen suçtan altı aydan beş yıla kadar hapis ve ikinci fıkroda belirtilen suçtan iki yıldan on iki yıla kadar ve 3. fıkroda belirtilen suçtan beş yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile hapis cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 3. fıkrasında belirtilen suç nedeniyle çocuğun ölmesi durumunda, fail en az on yıl hapis veya müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 182—Yasaklanmış cinsel eylemler

(1) 178. Maddenin 1. ve 2. fıkraları, 179. Maddenin 1. fıkrası ve 181. Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen şartlar altında başka bir cinsel eylemde bulunan kişi, para cezası veya üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Kanunun 180. Maddesinin 1. fıkrası ve 181. Maddesinin 3. fıkrasında belirtilen şartlar altında başka bir cinsel eylemde bulunan kişi, altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun, aleyhine işlenen kişinin ağır bedensel zarar görmesine neden olması durumunda veya fiil birkaç kişi tarafından veya özellikle zalimce veya aşağılayıcı bir şekilde işleniyorsa, fail iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen suçun, aleyhine işlenen kişinin ölümüyle sonuçlanması durumunda, faile en az beş yıl hapis cezası verilir.

Madde 183—Teşvik ve Kolaylaştırma

(1) Reşit olmayan bir çocuğu cinsel ilişki veya cinsel nitelikli başka bir eylem veya davranışa teşvik eden için kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır.

(2) Reşit olmayan bir çocuğu cinsel ilişki veya cinsel nitelikli başka bir eylem veya davranış için tedarik eden kişi altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ve para cezasıyla cezalandırılır.

Madde 184—Fuhuş için aracılık etmek

(1) Bir kişinin fuhuş yapmasına neden olan veya kişiyi fuhuşa yönlendiren veya fuhuş amacıyla bir kişinin başka bir kişiye teslim edilmesine iştirak eden veya basın yoluyla veya başka bir şekilde fuhuşu teşvik eden ve fuhuş reklamı yapan kişi altı aydan beş yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun reşit olmayan birine karşı işlenmesi durumunda, fail bir yıldan on yıla kadar hapis ve para cezası ile cezalandırılır.

Madde 185—Pornografik Materyallerin ve Çocuk Pornografisinin gösterilmesi, tedarik edilmesi ve bulundurulması

(1) Reşit olmayan birine pornografik içerikli görselleri, görsel-işitsel veya diğer unsurları satan, gösteren veya kamusal olarak sergileyen veya başka şekillerde temin eden veya bir çocuğa pornografik içerikli bir performans izleten kişi para cezası veya altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Reşit olmayan bir çocuğu fotoğraf, görsel-işitsel veya pornografik içerikli diğer unsurları üretmek veya pornografik bir gösteri için kullanan kişi altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) 1. ve 2. fıkralarda yazılı suçun bir çocuğa karşı işlenmesi durumunda, fail, 1. fıkradaki suçtan altı aydan üç yıla kadar hapis ve 2. fıkradaki suçtan bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Kendisi veya başka biri için genç birini istismar etmek suretiyle içeren pornografik içerikli görselleri, görsel-işitsel veya diğer unsurları temin eden, bulunduran, satan, gösteren, kamusal alanda sergileyen, elektronik veya başka yollarla kullanıma sunan kişi üç aydan altı yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1., 2., 3., ve 4. fıkralarında belirtilen unsurlara el konulur.

Madde 185a—Çocuğu Cinsel Eylemlere İştirak Etmeye Teşvik Etmek

(1) Bir küçüğü tecavüze, cinsel ilişkiye veya cinsel nitelikli başka bir eyleme teşvik eden kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) 1. fıkrada belirtilen suçun, cebir veya tehdit kullanılarak işlenmesi durumunda, fail iki yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 185b—Madde 185b, Bilgisayar Ağlarının ve Diğer Elektronik İletişim Yöntemlerinin Reşit Olmayanların Cinsel Özgürlüklerine Karşı Suç İşlemek İçin Kötüye Kullanılması

(1) 178. Maddenin 4. fıkrası, 179. Maddenin 3. fıkrası, 180. Maddenin 1. ve 2. fıkraları, 181. Maddenin 2. ve 3. Fıkraları, 182. Maddenin 1. fıkrası, 183. Maddenin 2. Fıkrası, 184. Maddenin 3. fıkrası, 185. Maddenin 2. fıkrası ve 185a Maddesinde belirtilen suçların işlemek için ve bilgisayar ağları veya başka bir elektronik iletişim yöntemini kullanarak, reşit olmayan biriyle görüşme ayarlayan ve önceden kararlaştırılan mekana reşit olmayanla buluşmak için gelen kişi altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ve para cezası ile cezalandırılacaktır.

(2) Çocuğa karşı 1. fıkrada belirtilen suçu işleyen kişi, bir yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

TÜRKİYE

Madde 102 - Cinsel saldırı

(Değişik: 18/6/2014-6545/58 md.)

(1) Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikayeti üzerine 5¹¹⁹ yıldan 10 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle işlenmesi durumunda, 12 yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır.

(3) Suçun;

a) Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı,

b) Kamu görevinin, vesayet veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey anne, üvey kardeş, evlat edinen veya evlatlık tarafından,

d) Silâhla veya birden fazla kişi tarafından birlikte,

e) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilen cezalar yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel saldırı için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(5) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

¹¹⁹ Ulusal partnerin de belirttiği gibi, *legislationonline* sitesindeki İngilizce çeviride “iki yıldan on yıla kadar” kadar yazıyordu. Türkçe kaynaklara bakıldıktan sonra bu ifade “beş yıldan on yıla kadar” olarak değiştirildi.

Madde 103 – Çocukların cinsel istismarı

(Değişik: 18/6/2014-6545/59 md.)

(1) (Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz.¹²⁰ Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

- a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,
- b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

(2) (Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/13 md.) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz.

(3) Suçun;

- a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,
 - b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
 - c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,
 - d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,
 - e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle, işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.
- (4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.
- (5) Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.
- (6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

¹²⁰ Ulusal partner “Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz” ifadesinin 24 Kasım 2016’da eklendiğini ve İngilizce çeviride bulunmadığını belirtti. Türkçe kaynaklardan kontrol edildikten sonra bu düzeltme yapıldı.

Madde 104 – Reşit olmayanla/olmayanlar arasında cinsel ilişki

(1) Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (6545 sayılı kanunun 60. Maddesi uyarınca 18 Haziran 2014 tarihinde “altı aydan iki yıla kadar” ibaresi “iki yıldan beş yıla kadar” ibaresi ile değiştirilmiştir.)

(2) (İptal: Ana.Mah.nin 23/11/2005 tarihli ve E: 2005/103, K: 2005/89 sayılı kararı ile; Yeniden düzenleme: 18/6/2014-6545/60 md.) Suçun mağdur ile arasında evlenme yasağı bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) (Ek: 18/6/2014-6545/60 md.) Suçun, evlat edineceği çocuğun evlat edinme öncesi bakımını üstlenen veya koruyucu aile ilişkisi çerçevesinde koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişi tarafından işlenmesi hâlinde, şikâyet aranmaksızın ikinci fıkraya göre cezaya hükmolunur.

Madde 226 – Müstehcenlik

(1) a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,

b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,

c) Bu ürünleri, içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,

d) Bu ürünleri, bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında, satışa arz eden, satan veya kiraya veren,

e) Bu ürünleri, sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,

f) Bu ürünlerin reklamını yapan, Kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis ve adlî para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlamasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları, temsili çocuk görüntülerini veya çocuk gibi görünen kişileri kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayımlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(7) Bu Madde hükümleri, bilimsel eserlerle; üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Madde 227 – Fuhuş

(1) Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.

(3) (Mülga: 6/12/2006 – 5560/45 md.; Yeniden düzenleme: 24/11/2016 6763/18 md.) Fuhuşu kolaylaştırmak veya fuhşa aracılık etmek amacıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri veren, dağıtan veya yayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(6) Bu suçların, suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(7) Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Fuhşa sürüklenen kişi, tedaviye veya psikolojik terapiye tâbi tutulabilir.

KOSOVA*

Madde 227 - Tecavüz¹²¹

¹²¹ Assembly of Kosovo*, Code No.06/L-074, Kosovo Ceza Kanunu*, 2019, <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=18413> (İngilizce)

1. Bir başkasını rızası olmaksızın cinsel eyleme maruz bırakan kişi iki (2) yıldan (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Bir başkasını, o kişinin ya da kişiyle yakından bağlantılı olan birinin itibarını ciddi bir şekilde zedeleyecek bir gerçeği açıklamakla tehdit ederek cinsel eyleme maruz bırakan kişi üç (3) yıldan ona (10) kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3. Aşağıdaki durumlardan biri veya birkaçı altında bir başkasını cinsel eyleme maruz bırakan kişi beş (5) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır:

3.1 kişiye yönelik ciddi tehdit veya şiddet tehdidi ile;

3.2 kişiye veya başka bir kişinin hayatına veya bedenine yönelik zarar verme tehdidi ile; veya

3.3 kişinin korunmasız olduğu ve güvenliğinin tehlikede olduğu bir durumu istismar ederek.

4. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun aşağıdaki durumlardan biri veya birkaçı altında işlenmesi halinde, fail beş (5) yıldan on beş (15) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

4.1 suça, öncesinde, sırasında veya sonrasında, bir işkence eyleminin veya insanlık dışı muamelenin eşlik etmesi;

4.2 failin cebir kullanması;

4.3 failin kişinin bedeninde ağır yaralanmaya veya kişinin zihinsel veya fiziksel sağlığına ciddi bir rahatsızlığa neden olması;

4.4 failin bir silah ya da tehlikeli bir alet kullanması ya da kullanmakla tehdit etmesi;

4.5 failin kasıtlı olarak kişinin alkol, uyuşturucu veya diğer maddelerle sarhoş olmasına neden olması;

4.6 suçun birden fazla kişi tarafından müştereken işlenmesi;

4.7 failin, kişinin yaşı, zihinsel veya fiziksel kapasitelerinin azalması, fiziksel veya zihinsel bozukluğu veya engelliliği veya hamilelik nedeniyle son derece savunmasız olduğunu bilmesi;

4.8 mağdurun on altı (16) ile on sekiz (18) yaşları arasında olması;

4.9 failin, kişinin ebeveyni, evlat edinen ebeveyni, koruyucu ebeveyni, üvey ebeveyni, büyükanne ve büyükbabası, amcası, teyzesi veya kardeşi olması veya mağdurla aile içi ilişki içinde olması;

4.10 failin bir öğretmen, bir dini lider, bir sağlık uzmanı, bu kişinin yetiştirilmesi veya bakımı ile görevlendirilmiş veya kişi üzerinde başka bir şekilde yetkili bir konumda bulunan bir kişi olması:

4.10.1 failin, bu kişinin veya üçüncü bir kişinin mali, ailevi, sosyal, sağlık, istihdam, eğitim, dini veya diğer konular üzerindeki kontrolünü kötüye kullanması;

4.10.2 mağdurun cezaevinde, duruşma öncesi gözaltında, disiplin merkezinde tutulması, bir eğitim kurumuna veya eğitim ıslah kurumuna gönderilmiş olması, hastane, akıl sağlığı veya rehabilitasyon tesisinde bir hasta olarak kalması, yatılı bakım evinde ya da sığınakta ikamet eden bir kişi olması veya mahkeme veya savcılık kararıyla veya bir kanun uyarınca başka bir yerde tutulması veya kapatılması; veya

4.10.3 failin, yetiştirme, eğitim veya bakım amacıyla kendisinin emanet edilen mağdur üzerindeki yetkisini kötüye kullanması.

5. Bu Maddenin 1., 2., 3. veya 4. fıkralarında belirtilen suçun, mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail (10) yıldan az olmamak üzere veya ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılır.

6. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun on altı (16) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi halinde, fail beş (5) yıldan yirmi (20) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

7. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun on dört (14) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi halinde, fail en az on (10) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

8. Bu Maddenin 6. veya 7. fıkralarında belirtilen suçun, bu Maddenin 3. veya 4. fıkralarında belirtilen koşullardan biri veya birkaçı altında işlenmesi durumunda, fail en az on beş (15) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

9. Bu Maddenin 6. veya 7. fıkralarında belirtilen suçun mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az yirmi (20) yıl veya ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 229 - Cinsel saldırı

1. Bir kişiye rızası olmaksızın cinsel maksatla dokunan veya bu kişiyi, faile ya da başka bir kişiye cinsel maksatla dokunmaya sevk eden kişi, para cezası veya bir (1) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Aşağıda durumların biri veya birkaçı altında bir kişiye rızası olmaksızın cinsel maksatla dokunan veya bu kişiyi, faile ya da başka bir kişiye cinsel maksatla dokunmaya sevk eden kişi, bir (1) ila yedi (7) yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılır.

2.1 kişiye yönelik ciddi tehdit veya şiddet tehdidi ile;

2.2 kişiye veya başka bir kişinin hayatına veya bedenine yönelik zarar verme tehdidi ile; veya

2.3 kişinin korunmasız olduğu ve güvenliğinin tehlikede olduğu bir durumu istismar ederek.

3. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun aşağıdaki durumlardan biri veya birkaçı altında işlenmesi halinde, fail üç (3) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır:

3.1 suça, öncesinde, sırasında veya sonrasında, bir işkence eyleminin veya insanlık dışı muamelenin eşlik etmesi;

3.2 failin cebir kullanması;

3.3 failin kişinin bedeninde ağır yaralanmaya veya kişinin zihinsel veya fiziksel sağlığına ciddi bir rahatsızlığa neden olması;

- 3.4 failin bir silah ya da tehlikeli bir alet kullanması ya da kullanmakla tehdit etmesi;
- 3.5 failin kasıtlı olarak kişinin alkol, uyuşturucu veya diğer maddelerle sarhoş olmasına neden olması;
- 3.6 suçun birden fazla kişi tarafından müştereken işlenmesi;
- 3.7 failin, kişinin yaşı, zihinsel veya fiziksel kapasitelerinin azalması, fiziksel veya zihinsel bozukluğu veya engelliliği veya hamilelik nedeniyle son derece savunmasız olduğunu bilmesi;
- 3.8 mağdurun on altı (16) ile on sekiz (18) yaşları arasında olması;
- 3.9 failin, kişinin ebeveyni, evlat edinen ebeveyni, koruyucu ebeveyni, üvey ebeveyni, büyükanne ve büyükbabası, amcası, teyzesi veya kardeşi olması veya mağdurla aile içi ilişki içinde olması;
- 3.10 failin bir öğretmen, bir dini lider, bir sağlık uzmanı, bu kişinin yetiştirilmesi veya bakımı ile görevlendirilmiş veya kişi üzerinde başka bir şekilde yetkili bir konumda bulunan bir kişi olması:
- 3.10.1 failin, bu kişinin veya üçüncü bir kişinin mali, ailevi, sosyal, sağlık, istihdam, eğitim, dini veya diğer konular üzerindeki kontrolünü kötüye kullanması;
- 3.10.2 mağdurun cezaevinde, duruşma öncesi gözaltında, disiplin merkezinde tutulması, bir eğitim kurumuna veya eğitim ıslah kurumuna gönderilmiş olması, hastane, akıl sağlığı veya rehabilitasyon tesisinde bir hasta olarak kalması, yatılı bakım evinde ya da sığınakta ikamet eden bir kişi olması veya mahkeme veya savcılık kararıyla veya bir yasa uyarınca başka bir yerde tutulması veya kapatılması; veya
- 3.10.3 failin, yetiştirme, eğitim veya bakım amacıyla kendisinin emanet edilen mağdur üzerindeki yetkisini kötüye kullanması.

4. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail on (10) yıldan az olmamak üzere hapis veya ömür boyu hapis ile cezalandırılır.

5. Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun on altı (16) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail beş (5) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

6. Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, on dört (14) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail on (10) yıldan yirmi (20) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

7. Bu Maddenin 5. veya 6. fıkralarında belirtilen suçun, bu Maddenin 2. veya 3. fıkralarında belirtilen koşullardan biri veya birkaçı altında işlenmesi durumunda, fail, en az on beş (15) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

8. Bu Maddenin 5. veya 6. fıkralarında belirtilen suçun mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail, on beş (15) yıldan az olmamak üzere veya ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 230 - Cinsel bütünlüğün bozulması

1. Bir kişiyi rızası olmaksızın vücudunun özel yerlerini açmaya, mastürbasyon yapmaya veya cinsel bütünlüğünü bozan başka bir fiile sevk eden kimse, para cezası veya üç (3) aydan bir (1) yıla kadar hapis ile cezalandırılır.

2. Aşağıda durumların biri veya birkaçı altında bir kişiyi rızası olmaksızın vücudunun özel yerlerini açmaya, mastürbasyon yapmaya veya cinsel bütünlüğünü bozan başka bir fiile sevk eden kimse, para cezası veya bir (1) yıldan üç (3) yıla kadar hapis ile cezalandırılır.

2.1 kişiye yönelik ciddi tehdit veya şiddet tehdidi ile;

2.2 kişiye veya başka bir kişinin hayatına veya bedenine yönelik zarar verme tehdidi ile; veya

2.3 kişinin korunmasız olduğu ve güvenliğinin tehlikede olduğu bir durumu istismar ederek.

3. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun aşağıdaki durumlardan biri veya birkaçı altında işlenmesi halinde, fail bir (1) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır:

3.1 suça, öncesinde, sırasında veya sonrasında, bir işkence eyleminin veya insanlık dışı muamelenin eşlik etmesi;

3.2 failin cebir kullanması;

3.3 failin kişinin bedeninde ağır yaralanmaya veya kişinin zihinsel veya fiziksel sağlığına ciddi bir rahatsızlığa neden olması;

3.4 failin bir silah ya da tehlikeli bir alet kullanması ya da kullanmakla tehdit etmesi;

3.5 failin kasıtlı olarak kişinin alkol, uyuşturucu veya diğer maddelerle sarhoş olmasına neden olması;

3.6 suçun birden fazla kişi tarafından müştereken işlenmesi;

3.7 failin, kişinin yaşı, zihinsel veya fiziksel kapasitelerinin azalması, fiziksel veya zihinsel bozukluğu veya engelliliği veya hamilelik nedeniyle son derece savunmasız olduğunu bilmesi;

3.8 mağdurun on altı (16) ile on sekiz (18) yaşları arasında olması;

3.9 failin, kişinin ebeveyni, evlat edinen ebeveyni, koruyucu ebeveyni, üvey ebeveyni, büyükanne ve büyükbabası, amcası, teyzesi veya kardeşi olması veya mağdurla aile içi ilişki içinde olması;

3.10 failin bir öğretmen, bir dini lider, bir sağlık uzmanı, bu kişinin yetiştirilmesi veya bakımı ile görevlendirilmiş veya kişi üzerinde başka bir şekilde yetkili bir konumda bulunan bir kişi olması:

3.10.1 failin, bu kişinin veya üçüncü bir kişinin mali, ailevi, sosyal, sağlık, istihdam, eğitim, dini veya diğer konular üzerindeki kontrolünü kötüye kullanması;

3.10.2 mağdurun cezaevinde, duruşma öncesi gözaltında, disiplin merkezinde tutulması, bir eğitim kurumuna veya eğitim ıslah kurumuna gönderilmiş olması, hastane, akıl sağlığı veya

rehabilitasyon tesisinde bir hasta olarak kalması, yatılı bakım evinde ya da sığınakta ikamet eden bir kişi olması veya mahkeme veya savcılık kararıyla veya bir kanun uyarınca başka bir yerde tutulması veya kapatılması; veya

3.10.3 failin, yetiştirme, eğitim veya bakım amacıyla kendisinin emanet edilen mağdur üzerindeki yetkisini kötüye kullanması.

4. Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suç on altı (16) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail bir (1) yıldan beş (5) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

5. Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun on dört (14) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail üç (3) yıldan sekiz (8) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

6. Bu Maddenin 4. veya 5. fıkralarında belirtilen suçun, bu Maddenin 2. veya 3. fıkralarında belirtilen koşullardan biri veya birkaçı altında işlenmesi durumunda, fail en az on beş (15) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

7. Bu Maddenin 5. veya 6. fıkralarında belirtilen suçun mağdurun ölümüyle sonuçlanması durumunda, fail en az on beş (15) yıl hapis veya ömür boyu hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Maddenin 1. paragrafında belirtilen suçu işlemeye teşebbüs cezalandırılır.

Madde 231 – On altı yaşından küçük kişilere pornografik materyal teklif etmek

1. On altı (16) yaşından küçük bir kişiye pornografik içerikli fotoğraflar, görsel-işitsel materyal veya diğer nesnelere satan, satmayı teklif eden, gösteren veya başka bir şekilde tedarik eden veya bu kişinin pornografik içeriğe sahip canlı performansına katılmasına izin veren veya bu kişiyi kasten bu tür bir performansına sokan kişi para cezası ve üç (3) aydan üç (3) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Bu Maddenin 1. fıkrasındaki pornografik materyale el konulacaktır.

Madde 232 - Pornografide çocuk istismarı

1. Çocuk pornografisi üreten veya çocukları canlı performansta veya pornografik malzemelerin üretimin için kullanan ya da dahil eden kişi, beş (5) yıldan on beş (15) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Çocuk pornografisini satan, dağıtan, tanıtan, sergileyen, ileten, teklif eden veya kullanıma sunan kişi üç (3) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

3. Kendisi veya başkası için çocuk pornografisi tedarik eden veya bulunduran kişi, para cezası ve bir (1) yıldan beş (5) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

4. Bu Maddede belirtilen suçu işlemeye teşebbüs eden kişiler cezalandırılır.

5. Bu Maddenin amaçları doğrultusunda, “canlı performans”, aşağıdakilerin bilgi ve iletişim teknolojisi aracılığıyla canlı olarak teşhir edilmesini içerir:

5.1 gerçek veya taklit cinsel içerikli davranışlarda bulunan bir çocuk; veya

5.2 öncelikle cinsel amaçlar için bir çocuğun cinsel organları.

Madde 233 - Yalan evlilik teklifiyle aldatarak cinsel eylemleri teşvik etmek

On altı (16) ila on sekiz (18) yaş arasındaki bir kişiyi cinsel ilişkiye girmeye ikna etmek için aldatıcı ve yanlış bir şekilde evlilik vaadinde bulunanlar, para cezası veya üç (3) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 234 – Fuhuşu kolaylaştırma veya fuhuşa zorlamak

1. Bir başkasını fuhuş amacıyla işe alan, organize eden, asiste eden, alıkoyan, gizleyen veya kontrol eden kişi, altı (6) aydan dört (4) yıla kadar para cezası ve hapis cezası ile cezalandırılır.
2. Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen suçun, okul veya çocukların kullandığı başka bir yerin üç yüz elli (350) metre yarıçapında işlenmesi durumunda, fail para cezası ve bir (1) yıldan beş (5) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
3. Bu Maddenin 1., 2. veya 3. fıkralarında belirtilen suçun, on altı (16) ila on sekiz (18) yaşları arasındaki bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail para ve iki (2) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.
4. Bu Maddenin 1., 2. veya 3. fıkralarında belirtilen suçun on altı (16) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, para cezası ve fail beş (5) yıldan on (20) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
5. Bu Maddenin 1., 2. veya 3. fıkralarında belirtilen suçun, on dört (14) yaşından küçük bir kişiye karşı işlenmesi durumunda, fail en az para cezası ve on (10) yıldan az olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.

Madde 235 - Fuhuş için yer sağlanması

1. İster mülk sahibi, ister ev sahibi, ister kiracı, ister işgalci veya görevli olsun, bir başkasına fuhuş yapmak veya fuhuşu kolaylaştırmak amacıyla bilerek mekan sağlayan kişi para cezası ve dört (4) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
2. Bu Maddenin 1. paragrafında belirtilen suçun, bir okul veya çocuklar tarafından kullanılan başka bir yerin üç yüz elli (350) metre yarıçapında işlenmesi durumunda, fail para cezası ve altı (6) aydan beş (5) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
3. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun, on altı (16) ila on sekiz (18) yaşları arasında bir veya daha fazla kişinin fuhuş yapması amacıyla ya da fuhuş yapmasını kolaylaştırmak amacıyla işlenmesi durumunda, fail para cezası ve bir (1) yıldan on (10) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
4. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun, on altı (16) yaşından küçük bir veya daha fazla kişinin fuhuş yapması amacıyla veya fuhuş yapmasını kolaylaştırmak amacıyla işlenmesi halinde, fail para cezası ve beş (5) yıldan yirmi (20) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.
5. Bu Maddenin 1. veya 2. fıkralarında belirtilen suçun, on altı (14) yaşından küçük bir veya daha fazla kişinin fuhuş yapması amacıyla veya fuhuş yapmasını kolaylaştırmak amacıyla işlenmesi halinde, fail para cezası ve en az on (10) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

6. Bu Maddenin amaçları doğrultusunda “fuhuşun kolaylaştırılması”, bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, bir başkasını fuhuş amacıyla işe almayı, organize etmeyi, asiste etmeyi, kontrol etmeyi, alıkoymayı ve gizlemeyi içerir.

Madde 236 - Aile içi cinsel ilişkiler

1. Ailenin üyesi olan on sekiz (18) yaşını doldurmuş bir altsoy veya on sekiz (18) yaşını doldurmuş bir kardeş ile cinsel ilişkide bulunan kimse, para cezası veya üç (3) aydan üç (3) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

2. Ebeveyn, evlat edinen ebeveyn, koruyucu ebeveyn, üvey ebeveyn, büyükbaba, büyükanne, amca veya halanın on altı (16) ila on sekiz (18) yaşları arasında olan çocuğu, üvey çocuğu, torunu veya yeğeni ile cinsel ilişkide bulunması durumunda en az üç (3) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

3. Ebeveyn, evlat edinen ebeveyn, koruyucu ebeveyn, üvey ebeveyn, büyükbaba, büyükanne, amca veya halanın on altı (14) ila on sekiz (16) yaşları arasında olan çocuğu, üvey çocuğu, torunu veya yeğeni ile cinsel ilişkide bulunması durumunda en az üç (5) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

4. Ebeveyn, evlat edinen ebeveyn, koruyucu ebeveyn, üvey ebeveyn, büyükbaba, büyükanne, amca veya halanın on altı (14) yaşından küçük çocuğu, üvey çocuğu, torunu veya yeğeni ile cinsel ilişkide bulunması durumunda en az üç (10) yıl hapis cezası ile cezalandırılır.

5. Büyük kardeş, on altı (16) ila on sekiz (18) yaşları arasındaki kardeş, evlat edinilen kardeş veya üvey kardeş ile cinsel ilişkiye girerse, büyük kardeş bu Maddenin 2. fıkrasında belirtilen şekilde cezalandırılır.

6. Büyük kardeş, on dört (14) ila on altı (16) yaşları arasındaki kardeş, evlat edinen kardeş, üvey kardeş ile cinsel ilişkiye girerse, büyük kardeş bu Maddenin 3. fıkrasında belirtilen şekilde cezalandırılır.

7. Büyük kardeş, on dört (14) yaşından küçük kardeş, evlat edinen kardeş, üvey kardeş ile cinsel ilişkiye girerse, büyük kardeş bu Maddenin 4. fıkrasında belirtilen şekilde cezalandırılır.

Bölüm 2: Cinsel tacize dair hükümler

1) Cinsel tacizin suç sayıldığı ülkelerdeki hükümler

2) İş kanunu ve diğer ilgili kanunlardaki hükümler: *Ayrımcılık Karşıtı Kanunlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunları*

Cinsel taciz, Arnavutluk'ta (Ceza Kanunu Madde180a), **Bosna Hersek'in bir entitesi olan Sırp Cumhuriyeti'nde** (Ceza Kanunu Madde 170), **Sırbistan'ta** (Ceza Kanunu Madde 182a), **Türkiye'de** (Ceza Kanunu Madde 105) ve **Kosova'da*** (Ceza Kanunu Madde 183)* ceza gerektiren özgül bir suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel taciz re'sen kovuşturulmamaktadır – cinsel tacize ilişkin cezai kovuşturma ancak şahsi kovuşturma şeklinde yürütülebilir, yani, yalnızca mağdurun şikayeti üzerine başlatılabilir.

Karadağ, Kuzey Makedonya, Bosna Hersek'in bir entitesi olan Bosna Hersek Federasyonu ve Brčko Bölgesi'nde cinsel taciz suç sayılmıyor. Ancak bu ülkelerde/entitelerde cinsel taciz, İş Kanunu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunu gibi kanunlarda ele alınmaktadır. Bu nedenle cinsel taciz

diğer (cezai olmayan) yaptırımlara tabidir ve/veya yasal koruma olanakları sağlanmaktadır (tazminat talep edilebilmektedir).

Örneğin, devlet seviyesinde, Bosna Hersek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanununun 5. Maddesinin 2. fıkrasında¹²² ve Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununun 4. Maddesinin, 2. fıkrasında¹²³ cinsel tacizden söz edilirken, entite seviyesinde ise Bosna Hersek Federasyonu İş Kanununun 9. Maddesinin 3. fıkrasında¹²⁴, Sırbistan Cumhuriyeti İş Kanununun 24. Maddesinin 3. fıkrasında¹²⁵ ve Brčko Bölgesi İş Kanununun 10. Maddesinin 3. fıkrasında¹²⁶ cinsel tacizden söz edilmektedir. Karadağ'da cinsel taciz, Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununun 7. Maddesi ile İş Kanunu ve İşyerinde Tacizin Yasaklanması Kanunlarında bir tür ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır.

Ceza gerektiren suç olarak cinsel taciz – Arnavutluk, Bosna Hersek'in bir entitesi olan Sırp Cumhuriyeti, Sırbistan, Türkiye ve Kosova*'nın Ceza Kanunlarındaki tanımlamalar

ARNAVUTLUK

Arnavutluk Ceza Kanunu Madde 108/a, Cinsel Taciz

(02.05.2013 tarihinde 144 sayılı kanun ile eklenmiştir, Madde 24)

(1) Tehditkâr, olumsuz, aşağılayıcı, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratarak herhangi bir şekilde veya biçimde bir kişinin haysiyetini zedeleyen cinsel nitelikli eylemler cezai bir suç oluşturur ve kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçun birden çok kişi tarafından, birden fazla kişiye karşı, bir kereden fazla işlenmesi durumunda veya çocuklara karşı işlenmesi durumunda kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

BOSNA HERSEK

Cinsel taciz Bosna Hersek'in entitelerinden biri olan Sırp Cumhuriyetinde ceza gerektiren özgül bir suç olarak tanımlanmıştır. Diğer entite Bosna Hersek Federasyonu cinsel taciz suç teşkil etmemektedir. Cinsel taciz Brčko Bölgesi'nde de suç teşkil etmemektedir.

Sırp Cumhuriyeti Ceza Kanunu Madde 170, Cinsel Taciz

¹²² Bosna Hersek, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunu, BiH Resmi Gazete, sayı 16/03 ve 102/09, İngilizce çevirisi Agency for Gender Equality of BiH (Bosna Hersek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği) tarafından sağlanmıştır: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/02/GEL_32_10_E.pdf

¹²³ Bosna Hersek, Ayrımcılığın Yasaklanması Kanunu, BiH Resmi Gazete, sayı 59/09 https://www.legislationline.org/download/id/3496/file/BiH_Law_on_prohibition_of_discrimination_2009.pdf ve Bosna Hersek Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununa Yapılan Değişikliklere Dair Kanun, BiH Resmi Gazete, sayı 66/16

¹²⁴ Bosna Hersek Federasyonu, İş Kanunu, FBiH Resmi Gazete, sayı 62/15, resmi olmayan İngilizce çeviri için: <https://advokat-prnjavorac.com/legislation/La-bour-Law-FBiH-2015.pdf>

¹²⁵ Sırp Cumhuriyeti, İş Kanunu, RS Resmi Gazete, sayı 1/16 ve 66/18 – önerilen hiçbir kaynakta resmi çevirisi bulunmamaktadır. Resmi olmayan İngilizce çeviri ulusal partner Foundation United Women (Birleşik Kadınlar Vakfı) tarafından sağlanmıştır.

¹²⁶ Bosna Hersek, Brčko Bölgesi, İş Kanunu, BDBiH Resmi Gazete, sayı 34/19 and 2/21 – önerilen hiçbir kaynakta resmi çevirisi bulunmamaktadır. Resmi olmayan İngilizce çeviri ulusal partner Foundation United Women (Birleşik Kadınlar Vakfı) tarafından sağlanmıştır.

(1) Kendisine göre ast veya bağımlı konumda bulunan veya yaş, hastalık, engellik, bağımlılık, hamilik, ciddi fiziksel veya zihinsel bozukluk nedeniyle özellikle savunmasız olan başka bir kişiyi cinsel tacizde bulunan kişi, aşağıdakilerle en fazla iki yıl hapis cezası cezalandırılır.

(2) Cinsel taciz, kişinin cinsel yaşamına yönelik haysiyetini zedelemeye yönelik veya korku yaratan veya olumsuz, aşağılayıcı, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan cinsel nitelikli her türlü istenmeyen sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış anlamına gelir.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrası uyarınca belirtilen suçun kovuşturulması yalnızca mağdurun şikayeti üzerine başlatılabilir.

SIRBİSTAN

Sırbistan Ceza Kanunu, Madde 182a, Cinsel Taciz

(1) Başka birine cinsel tacizde bulunan kişi, para cezası veya altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen fiil, reşit olmayan birine karşı işlenmişse, fail üç aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Cinsel taciz, kişiye veya kişinin cinsel yaşamına yönelik haysiyetini zedelemeye yönelik ve ihlal eden korku yaratan veya olumsuz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan her türlü sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış anlamına gelir.

(4) Bu Maddenin 1. fıkrası uyarınca belirtilen suçun kovuşturulması yalnızca mağdurun şikayeti üzerine başlatılabilir.

TÜRKİYE

Türkiye Ceza Kanunu, Madde 105, Cinsel Taciz

(1) Bir kimseyi cinsel amaçlı olarak taciz eden kişi hakkında, mağdurun şikayeti üzerine, üç aydan iki yıla kadar hapis cezasına veya adli para cezasına fiilin çocuğa karşı işlenmesi hâlinde altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) (Değişik: 18/6/2014-6545/61 md.) Suçun;

a) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin ya da aile içi ilişkisinin sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

b) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,

c) Aynı işyerinde çalışmanın sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

d) Posta veya elektronik haberleşme araçlarının sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,

e) Teşhir suretiyle, işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır. Bu fiil nedeniyle mağdur; işi bırakmak, okuldan veya ailesinden ayrılmak zorunda kalmış ise verilecek ceza bir yıldan az olamaz.

KOSOVA*

Kosova* Ceza Kanunu, Madde 183, Cinsel Taciz

(1) Başka bir kişiyi, özellikle yaş, hastalık, engellilik, bağımlılık, hamilelik, ciddi fiziksel veya zihinsel engel nedeniyle savunmasız kişiye cinsel tacizde bulunan kişi, para cezası veya üç (3) yıla hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Cinsel taciz, kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik veya etkili bir biçimde ihlal eden ve korku yaratan veya göz korkutucu, olumsuz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan cinsel nitelikli her türlü istenmeyen sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış anlamına gelir.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında öngörülen suçun, bir öğretmen, bir dini lider, bir sağlık profesyoneli, bu kişinin yetiştirilmesi veya bakımını üstlenmiş veya kişi üzerinde herhangi bir şekilde yetkisi bulunan bir kişi tarafından işlenmesi durumunda fail altı (6) aydan üç (3) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Bu Maddenin 1., 2. veya 3. fıkralarında belirtilen suçun, bir silah, tehlikeli bir alet veya ağır bedensel yaralanmaya veya zihinsel veya fiziksel sağlığı ciddi şekilde bozabilecek başka bir nesne ile işlenmesi durumunda, fail, bir (1) yıldan beş (5) yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu Maddenin 1., 2. veya 3. fıkralarında uyarınca kovuşturulması yalnızca mağdurun şikayeti üzerine başlatılabilir.

Bosna Hersek, Karadağ ve Kuzey Makedonya'daki iş kanunları ve diğer ilgili mevzuatta (Ayrımcılık Karşıtı Kanunlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanunları, vb.)

BOSNA HERSEK

Cinsel taciz sadece Bosna Hersek'in entitelerinden biri olan Sırp Cumhuriyetinde ceza gerektiren özgül bir suç olarak tanımlanmıştır. Cinsel taciz, BH'nin yalnızca bir biriminde (Sırp Cumhuriyeti) özel bir suçtur. Ancak, devlet ve entite düzeyinde (Bosna Hersek Federasyonu) cinsel tacize ilişkin hükümler içeren başka ilgili kanunlar bulunmaktadır.

Bosna Hersek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanununun 5. Maddesinin, 2. fıkrasında cinsel taciz, kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik veya etkili bir biçimde ihlal eden ve korku yaratan veya göz korkutucu, olumsuz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan cinsel nitelikli her türlü istenmeyen sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış anlamına gelir. Bu tanım birden fazla bağlamı kapsamaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kanununun 29. Maddesi faile yönelik yaptırımları şu şekilde düzenlemektedir: "Cinsel niteliği dolayısıyla huzuru, ruh sağlığını veya beden bütünlüğünü tehlikeye düşürecek şiddet, taciz veya cinsel tacizde bulunan kişi, para cezası veya altı aydan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Bosna Hersek Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununun 4. Maddesinin, 2. fıkrası¹²⁷, cinsel tacizi, kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik veya etkili bir biçimde ihlal eden ve korku yaratan, olumsuz,

¹²⁷ Bosna Hersek, Ayrımcılığın Yasaklanması Kanunu, BiH Resmi Gazete, sayı 59/09, İngilizce çeviri: https://www.legislationline.org/download/id/3496/file/BiH_Law_on_prohibition_of_discrimination_2009.pdf; ve Bosna Hersek, Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununa Yapılan Değişikliklere Dair Kanunu, BiH Resmi Gazete, sayı 66/16

olumsuz, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya saldırgan bir ortam yaratan cinsel nitelikli her türlü istenmeyen sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış olarak tanımlar. Bu tanım birden fazla bağlamı kapsamaktadır, ancak Kanun fail için cezai yaptırım öngörmez.

Bosna Hersek Ayrımcılığın Yasaklanması Kanununun 19. Maddesi aşağıdaki hafif suç yaptırımlarını öngörmektedir: “(1) Bir kişiyi veya bir grup suçluyu bu Kanunun 2. Maddesinin (Ayrımcılık) 1. fıkrasında verilen gerekçelerle, 3. Maddesinde (Ayrımcılık Türleri) ve 4. Maddesinde (Diğer Ayrımcılık Türleri) belirttiği şekillerde daha az elverişli bir konuma sokan kişi hakkında hafif suç kapsamında 1500 KM ila 5,000 KM arasında para cezasına hükmolunur.

(2) Devlet, tüzel kişi ve kanton kurumunda, Brčko Bölgesi’nde, belediye kurumlarında görevli, kamu yetkilisi tüzel kişi ve diğer tüzel kişi hakkında bu Maddenin 1. fıkrasındaki hafif suç kapsamında 7.000 ila 1.500 KM arasında para cezasına hükmolunur.

(3) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen hafif suç kapsamında gerçek kişi hakkında 550 KM ila 1500 KM arasında para cezasına hükmolunur.

(4) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen hafif suçun, Ombudsmanın tavsiyesine uyulmayarak işlenmesi durumunda, tüzel kişi hakkında 2.500 KM ila 6.500 KM arasında para cezasına ve kanuni olarak sorumlu tüzel kişi veya gerçek kişi hakkında 1.000 KM ila 3.000 KM arasında para cezasına hükmolunur.

(5) Bu Maddenin 1. fıkrasında belirtilen hafif suçun, mahkeme kararına uyulmayarak işlenmesi durumunda, tüzel kişi hakkında 3.500 KM ila 10.000 KM arasında para cezasına, kanuni olarak sorumlu tüzel kişi veya gerçek kişi hakkında 2000 KM ila 5000 KM arasında para cezasına hükmolunur.

Bosna Hersek Federasyonu İş Kanununun 9. Maddesinin 3. fıkrasında¹²⁸ cinsel taciz “cinsel içerikli söz veya eylemler yoluyla bir çalışanın veya iş arayan kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden, korkuya neden olan ve küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan her türlü davranış” olarak tanımlamaktadır. Bu Kanun sadece istihdam alanını kapsar. Kanun, cezai hükümler öngörmemektedir.

Sırp Cumhuriyeti İş Kanununun 24. Maddesinin 3. fıkrasında¹²⁹ cinsel taciz “herhangi bir söz veya eylem yoluyla, bir çalışanın veya iş arayan kişinin, cinsel açıdan haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden, korkuya neden olan ve küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan her türlü davranış” olarak tanımlanmıştır.

Brčko Bölgesi İş Kanununun 10 Of Maddesinin, 3. fıkrasında¹³⁰ cinsel taciz “cinsel içerikli söz veya eylemler yoluyla bir çalışanın veya iş arayan kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden, korkuya neden olan ve küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratan her türlü davranış”

¹²⁸ Bosna Hersek Federasyonu, İş Kanunu, FbiH Resmi Gazete, sayı. 26/16 ve 89/18 – önerilen hiçbir kaynakta resmi çevirisi bulunmamaktadır. Resmi olmayan İngilizce çeviri ulusal partner Foundation United Women (Birleşik Kadınlar Vakfı) tarafından sağlanmıştır.

¹²⁹ Sırp Cumhuriyeti, İş Kanunu, RS Resmi Gazete, sayı. 1/16 ve 66/18 – önerilen hiçbir kaynakta resmi çevirisi bulunmamaktadır. Resmi olmayan İngilizce çeviri ulusal partner Foundation United Women (Birleşik Kadınlar Vakfı) tarafından sağlanmıştır.

¹³⁰ Bosna Hersek, Brčko Bölgesi, İş Kanunu, BDBiH Resmi Gazete, sayı 34/19 ve 2/21 – önerilen hiçbir kaynakta resmi tercümesi bulunmamaktadır. Resmi olmayan İngilizce çeviri ulusal partner Foundation United Women (Birleşik Kadınlar Vakfı) tarafından sağlanmıştır.

olarak tanımlanmaktadır. Bu Kanun sadece istihdam bağlamını kapsar. Kanun, cezai hükümler öngörmemektedir.

KARADAĞ

Cinsel taciz Karadağ'da suç sayılmamaktadır ancak diğer ilgili kanunlarda ele alınmaktadır.

Aile İçi Şiddetten Korunma Kanunu cinsel tacizin, aile bireyleri arasında işlenmesi durumunda aile içi şiddet eylemleri arasında sayıldığını ve failin sorumluluğunun kabahat suçu çerçevesinde belirlendiğini belirtir.

Ayrımcılık Yasağı Kanunu, cinsel tacizi özel bir ayrımcılık biçimi olarak ele alır. Kanununun 7. maddesine göre ayrımcılık, bir kişinin veya bir grup kişinin haysiyetini zedelemeyi amaçlayan veya böyle bir etki yaratan ve özellikle korku yaratan, olumsuz ve küçük düşürücü bir ortam oluşturan ve aşağılanma ve saldırıya uğramış olma hislerine neden olan, istenmeyen bulunan cinsel nitelikli sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranış olarak kabul edilir. Kanun, bu türden ayrımcılığı yaptırıma tabi tutmamaktadır ancak tazminat talep edilmesini mümkün kılan adli korunma olanağı sağlar.

İş Kanunu, iş yerinde veya işle bağlantılı herhangi bir durumda taciz ve cinsel tacizi yasaklar ve bu tür davranışları iş disiplini ihlali olarak değerlendirir. Taciz, iş arayan kişinin ve çalışanın haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden, korkuya neden olan veya olumsuz, aşağılayıcı veya saldırgan bir ortam yaratan, diğerlerinin yanı sıra, cinsel nitelikli istenmeyen davranış ve sesli ve video gözetimi yoluyla taciz olarak tanımlanır. Cinsel taciz, iş arayan kişinin ve tam zamanlı çalışanın haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden, korkuya neden olan veya olumsuz, küçük düşürücü, aşağılayıcı veya saldırgan bir ortam yaratan istenmeyen her türlü sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel davranıştır. İş Yerinde Tacizin Yasaklanması Kanunu, hem taciz hem cinsel taciz vakaları için geçerli olduğundan, işvereni, çalışanın haysiyetine, bedensel bütünlüğüne ve sağlığına saygı duyan bir çalışma ortamını sağlamak ve çalışana tacizden korunmak için gerekli önlemleri almak konusunda yükümlülük altına sokmaktadır. Bir işverenin önleyici tedbirler almadığı veya mevcut çalışanları ya da işe yeni başlayacak birini taciz yasağı, tacize ilişkin yükümlülük ve sorumluluklar, tacizin adlandırılması ve tacizden korunma konusunda önceden bilgilendirmediği, tacize ilişkin bir uyuşmazlıkta tarafların şikayetleri almak ve taraflar arasında arabuluculuk yapmak üzere bir arabulucu görevlendirmede olduğu durumlarda, 30 veya daha fazla çalışana olan her işveren, **İşyerinde Tacizin Yasaklanması Kanununun** tacizden korunma prosedürleri kapsamında katılımcıları koruma hükmüne aykırı davranmış sayılır ve 500 ila 10.000 Euro arasında para cezası ile cezalandırılır. İşveren, sorumlu kişinin, bir veya bir grup çalışanın başka bir çalışana taciz ederek bu çalışana verdiği zarardan da sorumlu tutulur.

KUZEY MAKEDONYA

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ceza Kanununa göre cinsel taciz, özgül bir suç eylemi olarak tanımlanmamaktadır. Ancak diğer kanunlarda cinsel tacizle ilgili hükümler bulunmaktadır: ayrımcılık karşıtı kanun ve iş kanunu.

Ayrımcılığın Önlenmesi ve Ayrımcılığa Karşı Korunma Kanunu, 7. Madde, 2. fıkra (*"Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi"*, sayı 50/2010, 44/2014, 150/2015, 31/2016 ve 21/2018). Makedonya Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin 15 Eylül 2010 tarihli ve 82/2010 sayılı kararı, *"Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi"*, sayı 127/2010 yayımlanmıştır.)

Ayrımcılığın Önlenmesi ve Ayrımcılığa Karşı Korunma Kanununun¹³¹ 7. Maddesinin, 2. fıkrasında cinsel taciz şöyle tanımlanmıştır: “Cinsel taciz, fiziksel, sözlü veya başka bir biçimde, başka bir kişinin haysiyetini zedelemeye yönelik ya da ihlal eden, olumsuz, göz korkutucu, küçük düşürücü veya aşağılayıcı bir ortam yaratan, istenmeyen cinsel nitelikli davranış olarak tanımlanır.”

Çalışma İlişkileri Kanununun¹³² ("*Makedonya Cumhuriyeti Resmi Gazetesi*" sayı 62/05, 106/08, 161/08, 114/09, 130/09, 50/10, 52/10, 124/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15 ve 27/16), **9. Maddesinin 2. Fıkrası**

Cinsel taciz, İş Kanununun 9. Maddesinin 4. fıkrasında da düzenlenmiştir:
Taciz ve Cinsel Taciz, 9. Madde

(1) Taciz ve cinsel taciz yasaktır.

(2) Taciz ve cinsel taciz, bu Kanunun 6. Maddesi uyarınca ayrımcılık sayılır.

(3) Bu Kanun uyarınca taciz, bu Kanunun 6. maddesinde atıfta bulunulan durumlardan herhangi birinden kaynaklanan, iş başvurusunda bulunan kişinin veya mevcut çalışanın haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden ve korkuya neden olan, olumsuz, küçük düşürücü ve saldırgan her türlü istenmeyen davranış olarak tanımlanır.

(4) Bu Kanun uyarınca cinsel taciz, iş başvurusunda bulunan kişinin veya mevcut çalışanın haysiyetini zedelemeye yönelik veya ihlal eden ve korkuya neden olan, olumsuz, küçük düşürücü ve saldırgan her türlü cinsel nitelikli istenmeyen davranış olarak tanımlanır.

İşyerinde Tacizden Korunma Kanunu, 79/201320 Sayılı Resmi Gazete¹³³, **2., 4., ve 5. Maddeler**

Cinsel taciz İşyerinde Tacizden Korunma Kanununda (mobbing) da tanımlanmıştır. Kanunun 2. Maddesinde de belirtildiği gibi buradaki amaç, işyerinde psikolojik ve cinsel tacizi önlemek, kişileri psikolojik ve cinsel tacizden korumak ve sağlıklı bir çalışma ortamı sağlamaktır. 4. Madde bu Kanunun işyerinde her türlü tacizi yasakladığını da ayrıca belirtir. Sonrasında, 5. Maddenin 2. fıkrası cinsel tacizi, çalışanın haysiyetini zedeleyici ve göz korkutucu, olumsuz ve aşağılayıcı her türlü cinsel nitelikli sözlü, sözlü olmayan veya fiziksel saldırı olarak tanımlar.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti Ceza Muhakeme Usulü Kanununa göre, mağdur (polis ve Sosyal Hizmet Merkezine ilaveten) diğer kurumlara, örneğin bir mahkemeye şikayette bulunabilir.

Ceza Muhakeme Usulü Kanununda mağdurların hakları, cinsiyet özgürlüğüne ve cinsiyet ahlakına, insanlık onuruna ve uluslararası hukuka karşı işlenen suçlardan mağdurlar olanların özel haklarına dair 53. ve 55. maddelerde belirtilmiştir.¹³⁴

Yasal hükümlere göre, ayrımcılığa uğradığını düşünen herhangi bir kişi, yasal yetkileri doğrultusunda hareket eden Ayrımcılığa Karşı Korunma Komisyonu'na şikayette bulunabilir. Ayrımcılığın

¹³¹ Kuzey Makedonya, Ayrımcılığı Önleme ve Ayrımcılığa Karşı Korunma Kanunu, <https://www.refworld.org/pdfid/5aa12ad47.pdf> (İngilizce)

¹³² Kuzey Makedonya, İş İlişkileri Kanunu, <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/MONO- GRAPH/71332/109716/F-1464727386/MKD71332%20Eng.pdf> (İngilizce)

¹³³ Resmi olmayan çeviri, ulusal partner National Network to End Violence against Women and Domestic Violence (Kadına Yönelik Şiddeti ve Aile İçi Şiddeti Sonlandıracak Ulusal Ağ) tarafından sağlanmıştır.

¹³⁴ https://www.legislationline.org/download/id/6377/file/FY- ROM_CPC_am2010_en.pdf (in English)

Önlenmesi ve Ayrımcılığa Karşı Korunma Kanunu, Kanunun ihlali durumunda uygulanacak) cezai hükümlerini içerir ve 400 ila 600 Euro arasında (dinar olarak ödenecek) kadar para cezasını uygun görür. Bireyler ve tüzel kişiler tarafından gerçekleştirilen ayrımcılık eylemlerine dava açmayı teşvik eden ve destekleyen öngörülen yaptırıma rağmen, 7. Madde hükümlerinin ihlali (cinsel taciz) için ayrı bir yaptırım öngörülmüştür.¹³⁵

¹³⁵ Risteska, M. ve Cekov, A. (2019). *Analysis of the needs to harmonise Criminal Code of the North Macedonia with the Istanbul Convention*, http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2019/07/Gap_Analysis_MK_PRINT.pdf (Makedonca)